

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 20.

Onsdagen den 10 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Öman* till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställt följande fråga: »Är statsrådet beredd att med anledning av tillkomsten av en hemvärnsorganisation snarast för riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i kommunallagarna, att kommun medgives rätt att bevilja anslag till anläggning, förbättring och utvidgning av skjutbanor, avsedda för den frivilliga skytterörelsen?»

Ang. rätt för kommun att anslå medel till skjutbanor.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *Möller*, som enligt å föredragningslistan gjord anteckning komme att vid detta sammanträde besvara herr *Ömans* berörda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr *Öman* har frågat mig, huruvida jag vore beredd att med anledning av tillkomsten av hemvärnsorganisationen framlägga förslag för riksdagen om sådan ändring av kommunallagarna, att kommun finge rätt att bevilja anslag för anläggning, förbättring och utvidgning av skjutbanor, avsedda för den frivilliga skytterörelsen.

Till svar härå får jag efter samråd med chefen för försvarsdepartementet meddela, att denne har för avsikt att till övervägande upptaga frågan, hur man i mån av behov på lämpligaste sätt skall kunna förbättra skjutbanor och öka antalet sådana banor att ställas till den frivilliga skytterörelsens förfogande. Ännu har icke ställning tagits till frågan, vilka vägar man därvid bör beträda, och följaktligen icke heller till, huruvida kommunallagarna böra ändras så, att kommunerna få rätt att anvisa medel till anläggande av skjutbanor.

Herr *Öman*: Ja, herr talman, inför dagens händelser kan ju den här frågan förefalla betydelselös. Jag ber emellertid att få tacka herr statsrådet för svaret och ber vidare att få till detta foga en kort kommentar.

Den händelse, som närmast föranledde mig att framställa min fråga, var, att drätselkammaren i Hälsingborg i torsdags i förra veckan med hänvisning till kommunallagens ordalydelse avvisade ett yrkande om att det skulle lämnas ett lokalt kommunalt anslag till skytteföreningen och skjutbanan där nere. Vid den tidpunkten hade man naturligtvis ingen föreställning om de händelser, som sedermera ha inträffat, men jag vill säga, att vad man i går bevittnat i Norge kraftigt understryker betydelsen av ett tillräckligt starkt utrustat lokalt försvar, ett lokalt försvar, som vi förmodligen komma att få i och med tillkomsten av den planerade hemvärnsorganisationen. Detta lokala försvar måste emellertid söka nära samverkan med skytteföreningarna. Ty skola vi kunna få ett sådant försvar med uppgift att skydda hemorten mot överraskande attacker — genom fallskärmstrupper, överraskande landstig-

Ang. rätt för kommun att anslå medel till skjutbanor. (Forts.)
ningar eller sabotörer i eget land — då är det nödvändigt att ha inte bara en organisation på papperet utan också tillräckligt många i vapnens bruk väl utbildade män, med tillgång till vapen och ammunition.

Vi få vara tacksamma för att försvarsministern ställt i utsikt, att denna fråga skall upptagas till övervägande, men jag vill uttala en förhoppning om att övervägandet måtte ske i det tempo, som dagens händelser påkalla.

Herr statsrådet **Möller**: Ja, herr talman, jag hade inte observerat, att Hälsingborgs drätselkammare med hänvisning till kommunallagarna har avstyrkt ett anslag till skjutbanan där nere. Hade jag haft kännedom om det, så hade kanske svaret fått en något annan formulering. Jag lät nämligen omedelbart verkställa en utredning om kommunernas rätt att lämna bidrag till skjutbanor. Den utredningen gav vid handen, att det föreligger åtskilliga prejudikat, enligt vilka landsting kunna bevilja anslag för detta ändamål. Och med hänsyn till detta har den slutsatsen dragits, att städer, som icke tillhöra landsting, av vilka Hälsingborg är en, också ha rätt att bevilja bidrag till sådana skjutbanor. Detta enligt utslag, som föreligga — efter de uppgifter jag då fick — uti regeringsrätten. Trots drätselkammarens avstyrkande skulle alltså, om som jag hoppas den verkställda utredningen är korrekt, d. v. s. icke beror på ett missförstånd, Hälsingborg, Gävle, Stockholm, Göteborg, Malmö etc. — alltså städer, som icke tillhöra landsting — enligt fastställd tolkning ha rätt att lämna anslag för detta ändamål.

Herr **Öman**: Jag är mycket tacksam för denna upplysning och detta uttalande från statsrådets sida, och jag hoppas att därigenom dessa städer skola känna sig ha en befogenhet, som de själva torde önska i dessa tider. Jag vill emellertid för fullständighetens skull anföra, att drätselkammaren i Hälsingborg avgav följande yttrande: »Enligt prejudikat, intaget i regeringsrättens årsbok 1910, utgör anvisande av medel till befrämjande av det frivilliga skytteväsendet icke en sådan stadens gemensamma ordnings- eller hushållningsangelägenhet, varöver stadsfullmäktige äga besluta. Senaste prejudikat av samma innehåll finnes omnämnt i nämnda årsbok 1931.» Jag hoppas, efter herr statsrådets yttrande, att drätselkammaren på denna punkt misstagit sig och att staden har den möjlighet det här gäller.

Herr statsrådet **Möller**: Utredningen gav vid handen, att sådana städer och kommuner, vilka tillhöra landsting, icke ha denna rätt. Och antagligen är det prejudikat, som där åberopas, ett prejudikat från beslut i en sådan stad, som tillhör landsting.

Herr **Berling**: Herr talman! Jag tillhör den drätselkammare, som blivit omnämnd, och därför ber jag att få säga, att vi som stöd haft de prejudikat, som ha förelegat från regeringsrätten. Jag för min del är inte övertygad om att herr statsrådets tolkning är riktig. I varje fall ha drätselkammarens jurister biträtt den tolkning, som har blivit drätselkammarens. Jag kan nämna, att drätselkammarens beslut är enhälligt.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **Sköld**, som enligt vad föredragningslistan utvisade komme att vid detta sammanträde besvara herr Tjällgrens interpellation angående ersättningen vid rekvisition för försvarets behov och nu yttrade: Herr Tjällgren har till mig riktat frågorna:

Ang. ersättningen vid rekvisition för försvarets behov.

Ang. ersättningen vid rekvisition för försvarets behov. (Forts.)

1) huruvida jag uppmärksammat de svårigheter för produktionen och enskilda, som uppstå därigenom att av kronan jämlikt 1934 års häst- och fordonsanskaffningslag för försvarets behov i anspråk tagen egendom icke ersättes med belopp, fullt motsvarande nyanskaffningarna; samt

2) huruvida jag hade för avsikt att vidtaga åtgärder för att bereda den, som anser sig icke ha erhållit skälig ersättning för i anspråk tagen egendom, möjlighet att därom anföra besvär eller på annat sätt ernå ersättning.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Förfarandet vid bestämmande av ersättning för ianspråktagen egendom enligt häst- och fordonsanskaffningslagen är följande. Särskilda redan i fredstid tillsatta häst- och motormönstringsnämnder — vilka hava sin verksamhet territoriellt begränsad till vissa mindre områden — pröva de till mönstring inställda hästarna (hästfordonen) och motorfordonen (motorredskapen) med hänsyn till deras lämplighet för krigsbruk samt bestämmer vilka som skola avstås för krigsmaktens behov och den ersättning, som därför skall utgå. Mönstringsnämnderna bestå av ordförande, utsedd av länsstyrelse, och två andra ledamöter, av vilka en utses av den militära myndighet, som bestämmes i kommandoväg (representant för emottagaren), och en, vilken skall *representera de överlåtelsepliktiga häst- respektive motorfordonsägarna*, av länsstyrelsen. Hästmönstringsnämnden biträdes av en veterinär samt motormönstringsnämnden, därest så anses erforderligt, av en besiktningsman för motorfordon eller annan lämplig sakkunnig.

De mönstringsnämnder, som här avses, äro att betrakta såsom skiljenämnder; någon rätt till klagan över av sådan nämnd verkställd prisbestämning är ej heller medgiven i häst- och fordonsanskaffningslagen.

Det är mig bekant, att vissa häst- och motorfordonsägare, som icke varit tillfreds med den av vederbörande mönstringsnämnd tillerkända ersättningen för avstådda hästar eller bilar, hos vederbörande länsstyrelse anfört besvär med yrkande om förhöjd ersättning; enligt utslagen har länsstyrelsen, med hänvisning till att klagan icke må föras över mönstringsnämnds beslut, funnit besvären icke föranleda någon åtgärd. Beträffande den formella sidan av saken har även jag den uppfattningen, att lagen icke avser att öppna någon allmän klagoväg i ärenden av ifrågavarande art. Vittgående konsekvenser av praktisk art vore också att befara om klagorätt över mönstringsnämndernas prisbestämningar öppnades. Det för krigsmaktens ställande på krigsfot erforderliga antalet hästar och fordon uppgår nämligen till högst avsevärda siffror. Detta behov kan visserligen förutsättas bliva i någon mån tillgodosett före mobilisering enligt beredskapsförfogandelagen, men huvudmassan av behovet fylles givetvis genom inmönstring med tillämpning av häst- och fordonsanskaffningslagen.

Med hänvisning till det anförda vill jag i anledning av interpellationen framhålla, att jag av praktiska skäl ställer mig synnerligen tveksam mot att ett besvärsförfarande införes på här ifrågavarande område. Det är emellertid min avsikt att noga undersöka, huruvida sådana förhållanden föreligga, som motivera särskilda åtgärder av annat slag.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt värdsamma tack för att han velat besvara min till honom framställda interpellation.

Även om statsrådet icke ansett sig kunna svara direkt på mina frågor, anser jag emellertid svaren i stort sett vara av den innebörd, att jag har anledning att i viss mån känna mig tillfredsställd.

I anledning av min första fråga säger statsrådet nämligen, att det är ho-

Ang. ersättningen vid rekvisition för försvarets behov. (Forts.)
nom bekant, att vissa häst- och motorfordonsägare, som icke varit tillfreds med den av vederbörande mönstringsnämnd tillerkända ersättningen, hos vederbörande länsstyrelse anfört besvär med yrkande om förhöjd ersättning. Enligt min mening bör ju denna statsrådets förklaring vara av största värde och tillmätas den största betydelse för den sak, som det här är fråga om. Jag vågar nämligen hysa den livliga förhoppningen, att sedan statsrådet förklarat sig ha kännedom om förhållandet, statsrådet icke skall underlåta att vidtaga erforderliga åtgärder för rättelse.

Till stöd för denna min uppfattning vågar jag åberopa statsrådets uttalande i slutet av interpellationssvaret. Efter att först ha framhållit, att han av praktiska skäl ställer sig tveksam mot att ett besvärsförfarande införes på ifrågavarande område, yttrade nämligen departementschefen vidare: »Det är emellertid min avsikt att noga undersöka, huruvida sådana förhållanden föreligger, som motivera särskilda åtgärder av annat slag.»

Detta löfte, som jag ber att få taga fasta på, finner jag synnerligen värdefullt och hemställer vördsamt, att den sålunda i utsikt ställda undersökningen måtte med det snaraste igångsättas.

Slutligen anser jag mig böra tillägga, att min interpellation icke framställts i syfte att framställa något klander eller någon kritik mot de myndigheter, som närmast haft att handlägga de av häst- och motorfordonsägarna anförda besvären. Dessa myndigheter ha givetvis icke kunnat handla på annat sätt än de gjort. Syftet har varit att få till stånd en ändring av de förordningar, som myndigheterna i förenämnda hänseende åberopat sig på.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 184, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 185, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1940/41; och

nr 186, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 191, angående ändrad användning av ett för budgetåret 1937/38 till lån till svenska diakoniss-sällskapet för om- och tillbyggnadsarbeten vid skyddshemmet Sjötorp anvisat anslag; samt

nr 192, angående anslag till statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes: vissa byggnadsarbeten.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 193, med förslag till förordning om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 194, angående åtgärder för utbildning av viss ersättningspersonal; samt nr 195, angående avlönings- och statsbidragsbestämmelser i anledning av undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 195, med förslag att de svenska malmfyndigheterna endast stå till buds för fredliga behov i världen, men för krigsrustningsändamål blott för stärkande av Nordens och andra småstaters försvarsbehov.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

*Ang. rätten
att utbekomma
allmänna
handlingar.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 128, måtte antaga i utlåtandet infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Herlitz*, *Nils Andersson* och *Annér*, som anfört följande:

»Mot den sekretess i avseende å vissa tullverkets handlingar, som i förevarande proposition förordats, hava vi intet att invända, ehuru vi hysa tvivelsmål, huruvida den föreslagna lagtexten fullt motsvarar det avsedda syftet.

Propositionen avser emellertid därutöver, att under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden handlingar rörande näringslivet m. m. i synnerligen stor utsträckning skola kunna sekretessbeläggas. Sålunda är det meningen, att alla handlingar som röra näringslivet — vare sig de stå i samband med krigsförhållandena eller ej — skola kunna hemlighållas, så snart vederbörande myndighet anser 'näringslivets behöriga fortgång' kunna skadas genom offentliggörande. Om behovet av vidgad sekretess med hänsyn till nu rådande förhållanden kan naturligtvis intet tvivel råda. Men en mycket ömtålig och maktpåliggande fråga är, hur långt man i detta hänseende bör gå, med hänsyn tagen till angelägenheten att offentligheten icke kringskäres i vidare mån än som är nödvändigt. Propositionen lämnar härutinnan ingen ledning; den innehåller i själva verket ingen motivering utöver den, som hänför sig till tullverkets handlingar. Fördenskull hava vi inom utskottet förordat en undersökning, huruvida ej genom en omredigering av lagtexten kunde åstadkommas, att bestämdare gränser bleve dragna för den sekretess som på det ifrågavarande området otvivelaktigt är behövlig.»

Herr **Herlitz**: Herr talman! I detta utlåtande av konstitutionsutskottet tillstyrkas vissa ändringar i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Det är flera olika frågor, som här äro före. Men jag skall be att få uppehålla mig bara vid en av dem, den utan jämförelse viktigaste.

Vad som framför allt föreslås i propositionen — utan någon som helst motivering — och i utskottsbetänkandet är en bestämmelse därom, att handlingar, som röra bl. a. »näringslivet i övrigt», som det heter, skola kunna hemlighållas, »såframt handlingarnas offentliggörande kan skada rikets försvar, folkushållningen eller näringslivets behöriga fortgång».

Ang. rätten att utbekomma allmänna handlingar. (Forts.)

Det är sålunda en regel, som skall gälla på alla de områden, där staten på något vis kommer i beröring med näringslivet. Den spänner utan vidare över hela kommerskollegii område, hela lantbruksstyrelsens område, överhuvud taget varje område, där staten träder i förbindelse med näringslivet såsom kontrollerande, understödjande eller reglerande. På alla dessa punkter uteslutes utan vidare offentligheten, alldeles oberoende av huruvida handlingarna på något vis stå i sammanhang med krigsförhållandena. Det gäller alltså även den normala förvaltningsverksamheten. Handlingarna hemlighållas för den händelse deras offentliggörande kan innebära fara för bland annat »näringslivets behöriga fortgång». Många kautschukartade bestämmelser ha vi redan i denna sekretesslag, men näppeligen någon sådan som denna. Det står knappast till att räkna ut under vilka olika förhållanden den ena eller andra myndigheten kan anse en fara föreligga för det, som den myndigheten tycker höra till näringslivets behöriga fortgång.

Jag erkänner naturligtvis, att det är nödvändigt att under nuvarande förhållanden göra någonting, men man får ju på samma gång fasthålla vid, att offentligheten ändå har ett positivt värde. Man får väl ändå inte alldeles släppa den tanke, som tidigare för oss har varit självklar, nämligen att offentligheten är ett oerhört värdefullt medel till upprätthållande av en rättfärdig, riktig, av godtycke och våld oberoende förvaltning. Man kan under sådana förhållanden inte annat än frapperas, då man finner, att departementschefen icke har aktat nödigt att för en så vittgående förändring framföra ett enda ord till motivering utöver detta, att han säger, att »det torde böra beredas möjlighet till ökat skydd för handlingar på näringslivets område». Ingen ytterligare motivering är förebragt, och ingen diskussion är upptagen rörande de sätt, på vilka man skulle kunna tänka sig att på det här området avväga å ena sidan försvarsberedskapens alldeles påtagliga och odisputabla krav och å andra sidan de intressen, som knyta sig till offentlighetens upprätthållande. Kungl. Maj:t har inte gjort något försök till en sådan avvägning.

Inom utskottet hemställde jag om någon dags bordläggning för att man skulle få tillfälle att närmare överväga saken. Men inte heller utskottet fann något sådant behov föreligga. Under sådana förhållanden är jag naturligtvis för min del förhindrad att framställa något yrkande. Ett yrkande om bifall kan jag icke göra, och jag har inte haft det utredningsmaterial, som skulle göra det möjligt för mig att föreslå någon annan lagtext.

Jag får alltså inskränka mig till en vädjan, som jag emellertid vill göra mycket entrogen, och som jag hoppas skall kunna på något vis bli framförd till statsrådet och chefen för justitiedepartementet och övriga departementschefer, som kunna komma att taga befattning med den här saken, om att när Kungl. Maj:t begagnar den fullmakt, som här skall givas, Kungl. Maj:t måtte göra det yttersta möjliga för att tillgodose de synpunkter, som i propositionen ha blivit lämnade alldeles obeaktade. Jag vädjar om att man måtte noggrant undersöka, i vilka organs hand man skall lägga de här vittgående befogenheterna, vidare att man måtte överväga på vilka områden verkligen ett behov av detta ingrepp föreligger, och framför allt att man måtte tillse, att icke i vilken myndighets som helst hand blir lagd den mycket ömtåliga uppgiften att överväga, huruvida ett offentliggörande av handlingar kan skada detta, som kallas »näringslivets behöriga fortgång».

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Den ärade utskottsledamoten hade visserligen icke något yrkande, men jag anser dock, att hans yttrande bör föranleda några ord från utskottsmajoriteten.

Jag vill då särskilt stryka under, att vi äro eniga med den ärade utskotts-

Ang. rätten att utbekomma allmänna handlingar. (Forts.)

ledamoten om att offentligheten har ett starkt positivt värde och att utskottet icke vill på något sätt lägga några kautschukbestämmelser till dem, som finnas förut. Emellertid ha vi här funnit, att det är tillräckligt betryggande, när det heter, att det endast är »under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden», som på Kungl. Maj:ts bud denna sekretess komme att äga rum. Det är således icke så, att man kan säga, att det här skulle röra sådana näringslivets förhållanden, som icke ha sammanhang med kriget, ty det är ju i alla händelser fråga om någonting »under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden». Och då ha vi ansett såsom förut åtskilliga gånger, att under den tid, som är, »under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden», får man godtaga det, som eljest under normala förhållanden ej skulle behöva förekomma. Jag är angelägen, då här framhållits vidsträcktheten i »näringslivet», att stryka under, att vi vid 1939 års urtima riksdag godkände en proposition angående ändring i 8 kap. strafflagen, med höjda straff där. Uti en paragraf, jag nu åsyftar, var det fråga om den, »som i syfte att gå främmande makt till handa insamlar eller låter insamla uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar». Så stod det förut. Och så tillades orden: »eller *folkförsörjning*». Vad är det då, som här ligger under uttrycket »folkförsörjning»? Det är ett omfattande begrepp. Om man så går till den kungl. propositionens motivering, så ser man, att det hade uppmärksammats, att det insamlats vissa uppgifter rörande vissa förhållanden inom näringslivets område, som väl behövde straffrättsligt skyddas. Och då kom man med detta starka begrepp som heter »folkförsörjning». Om jag tänker mig, att jag som domare skall taga reda på meningen med ordet »folkförsörjning», så får jag ju försöka göra det under domareansvar. Men det är nästan mera riskabelt för en domare att sitta och bedöma vad meningen med »folkförsörjning» skall vara än det är för oss i riksdagen att överlåta åt Kungl. Maj:t att bestämma, när frågor rörande, som det heter, »näringslivet» skola kunna bli sekretessbelagda, när riksdagen vet, att Konungen kan, om sekretessläggningsen visar sig obehövlig, förordna om en handlings utlämnande.

Jag vill endast med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! I likhet med den förste ärade talaren har jag fäst mig vid en sak, nämligen att Kungl. Maj:ts förslag endast till en viss grad har stöd i någon från offentlig myndighet eller enskild sammanlutning inkommen framställning. Det förhåller sig så, att generaltullstyrelsen beträffande tullverkets handlingar rörande in- och utförsel har gjort en framställning om ökad sekretess. Vid behandlingen av detta ärende har sedan departementschefen låtit utredningen komma att omfatta ett betydligt större antal handlingar. Emellertid finnes det i propositionen knappast angiven någon dokumentering för detta mycket vidsträckta behov av sekretess, som enligt departementschefens mening skulle föreligga. Jag kan, i likhet med den förste ärade talaren, inte finna annat än att detta är en brist i motiveringen.

Det är ju alldeles givet, att vi under nuvarande förhållanden få vara beredda att avstå ett ganska brett stycke mark åt sekretessintresset, men jag vill samtidigt framhålla, att även under krig, krigsfara och därav föranledda förhållanden får man vara aktsam och inte gå för långt på denna väg. Det finns många skäl att hålla offentlighetsprincipen vid makt även i dylika tider. Jag skall inskränka mig till att anföra ett enda men enligt min mening mycket tungt vägande skäl. Under sådana tider som vi nu leva i förvandlas ju en

Ang. rätten att utbekomma allmänna handlingar. (Forts.)
stor del av näringslivets olika företag till kronoleverantörer. Det blir då ett stort allmänt intresse att tillse, att inga otillbörliga profiter hamna i enskildas fickor. Det är givet, att svårigheten att övervaka hithörande förhållanden blir större, ju längre man utsträcker sekretessprincipen. Jag måste för min del instämma i det önskemål, som har framförts av den förste ärade talar- ren, att de förutsättningar, under vilka sekretessen skall gälla, måtte angivas mera bestämt än som skett i den kungl. propositionen och i utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag föreställer mig livligt, att det ligger åtskilligt under de farhågor, som Herlitz här framställt. När lagen om tillgång till offentliga handlingar utsträcktes att omfatta även kommunala handlingar, var detta en oerhörd farlig kautschukbestämmelse. Då passade en hel del ömtåliga myndigheter med stridiga känslor på att föreslå, att man även för statliga handlingar skulle införa ytterligare undantag från offentligheten. Jag vill framhålla i anledning av herr Herlitz' ord om kautschukbestämmelser, att detta gäller ännu mera den sekretess, som på herr Herlitz' förslag inom den kommitté, som han förestod, införts rörande offentligheten av handlingar om psykiatriska fall. Där kan man verkligen tala om kautschukbestämmelser, så att det luktar efter det. Där får man också leta efter kompetensen hos de myndigheter, som skola tillämpa bestämmelserna.

Det gick nämligen till så här. Konstitutionsutskottets ordförande, herr Reuterskiöld, protesterade här i kammaren lika väl som jag gör nu mot bestämmelsen, att man kunde vägra sinnessjuk eller annan för hans räkning att se på de s. k. anamneserna, de diarijer, som skulle konstatera hans sinnessjukdom. Det hette, att så snart man kunde befara, att det skulle verka menligt på själva patienten, om han fick del därav, skulle det hemlighållas. Detta har nu i praxis av medicinalstyrelsen och andra myndigheter utsträckts så att dylikt tillstånd alltid vägras. Ty vilken människa kan ta på sitt ansvar, att det inte kan verka menligt på en patient att få veta, hur orättvist han blivit behandlad? Riksdagen har ju också 1939 skrivit till regeringen och begärt att få en utredning om varför på Långholmen så många anamneser tydligen äro alldeles oriktiga. De hållas emellertid hemliga, och man kan inte komma ur fläcken, om man vill få någon rättsida här.

Jag frågade en gång Herlitz enskilt, vad han tänkte om denna sak. Det var nyligen här i kammaren, och han svarade: »Det är ju alldeles klart, att det måste vara någon kapson på de där handlingarna.» Då har han berövat mig den hjälp, som jag tänker påkalla vid behandlingen här i dag av ett annat ärende, där jag begär ändring även av denna bestämmelse.

Herr Gärde: I likhet med vad herrar Herlitz och Knut Petersson anfört och vad som även framhållits av herr Lindhagen är jag ganska betänksam mot den vida och tänjbara avfattning, som denna nya bestämmelse har erhållit. Jag vill påpeka, att till näringslivet hörande handlingar skola kunna förklaras hemliga, om offentligheten finnes inverka på näringslivets behöriga fortgång. Det gäller alltså inte bara folkförsörjningen utan även »näringslivets behöriga fortgång». Jag tror inte, att man till stöd för en så långt gående utvidgning av sekretessen kan åberopa de skärpningar i 8 kap. strafflagen som antogos av urtima riksdagen.

Konstitutionsutskottets ärade vice ordförande framhöll visserligen, att det var Kungl. Maj:t, som skulle bestämma i denna fråga, men jag vill då påpeka, att Kungl. Maj:ts befogenhet avser endast att utfärda kungörelse om att handlingar av denna beskaffenhet må förklaras hemliga. Beslut om handlingarnas

Ang. rätten att utbekomma allmänna handlingar. (Forts.)

hemligstämplande tillkommer givetvis i varje särskilt fall den myndighet, den kommission, den kristidsnämnd eller vad det kan vara, där handlingarna finnas. Kungl. Maj:t har alltså icke att i det konkreta fallet bestämma, huruvida vissa handlingar skola vara offentliga eller icke — och det skulle givetvis vara opraktiskt — utan avgörandet kommer i varje fall att läggas i händerna på relativt underordnade organ och ofta sådana av kristidsnatur.

Den som liksom jag har den uppfattningen, att offentligheten är en väsentlig garanti för administrationens objektivitet och oväld, måste ställa sig ganska bekymrad inför de allt vidare beskärningarna i offentlighetsprincipen, som vi nu måste finna oss i. Jag förstår ju, att behovet av sekretess i dessa tider gör sig starkt gällande, men å andra sidan är det av vikt, att i en sådan tid inskränkningarna icke drivas så långt, att man undergräver själva den princip, på vilken vår statsförvaltning nu bygger, vilken ju är offentligheten. Därför hade det nog varit önskvärt, om utformningen av utskottets förslag hade kunnat ske med större precision.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Anmälde konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 130, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 9 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkterna 1—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 44 och 45.

Lades till handlingarna.

Punkterna 46 och 47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 16, inom första kammaren av herr *K. G. Ewerlöf* m. fl. och den andra, nr 39, inom andra kammaren av herr *A. Andersson* i Falkenberg m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte såsom bidrag till svenska stadsförbundet för uppehållande av verksamheten inom dess finansråd i riksstaten för budgetåret 1940/41 upptaga ett extra anslag på 4,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 16 och II: 39 icke måtte vinna riksdagens bifall.

Reservation hade anmälts av herr *Anderson* i Arboga, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 16 och II: 39.

Herr Anderson, Iwar: Herr talman! Under de senaste stora händelsernas tryck finner jag det tämligen naturligt, om riksdagen inte skulle ha någon större lust att debattera små detaljer, men det är ju dock så, att vi även måste tänka på morgondagen. Då synes det mig berättigat att syssla ett litet grand med denna lilla detalj.

Det råder enligt mitt sätt att se inte det minsta tvivel om att de ekonomiska förhållandena komma att medföra en begränsning av städernas lånerätt. Det har ju också lagts i Kungl. Maj:ts hand att pröva framställningar från städerna om rätt att uppta lån. Såsom motionärerna framhålla, tillsattes redan år 1918 ett finansråd. Detta skedde i fullt samförstånd med statsmakterna. Detta finansråd prövar låneframställningar från städerna, och det har sedan sin tillkomst behandlat ej mindre än över 4,000 dylika. Det måste givetvis ha varit av mycket stor betydelse för Kungl. Maj:t att ha fått dessa ärenden sakkunnigt prövade. Jag har en mycket stark känsla av att det under de närmaste åren kommer att visa sig vara ännu nödvändigare med ett dylikt samarbete mellan statsmakterna och stadsförbundet. Detta skulle ju snarare motivera en höjning av anslaget än ett fullständigt slopande av detsamma.

Herr talman! Då utskottets förslag icke innebär någon besparing utan endast övervältrar på stadsförbundet en utgift för ett ändamål, som det bör vara ett statligt intresse att understödja, ber jag att få yrka bifall till min inom statsutskottet avgivna reservation för bifall till motionerna.

Herr Ewerlöf: Jag är tacksam mot den föregående ärade talaren för att han vela stödja den motion, som föreligger i detta ärende. Jag är den förste att vilja medverka i de sparsamhetssträvanden, som nu drivs av statsmakterna och som jag är övertygad om måste tränga betydligt djupare ned än vad vi ännu ha nått. Men en förutsättning för alla sparsamhetsåtgärder måste ju vara, att man är på det klara med att det verkligen är fråga om en besparing. I detta fall är det fullkomligt uteslutet, att den utgift, som skulle täckas av statens bidrag på 4,000 kronor, kan inbesparas. Det är endast fråga

Om anslag till svenska stadsförbundet. (Forts.)

om huruvida staten under återopande av det statsfinansiella läget skall på stadsförbundet, d. v. s. stadskommunerna, skjuta över denna utgift. Det kan icke gärna bli tal om att spara ett öre av dessa pengar under nuvarande förhållanden. De direkta utgifterna för finansrådet uppgå tillsammans till cirka 8,000 kronor eller något däröver. Hälften av detta belopp har staten betalat med sitt anslag på 4,000 kronor. Den återstående hälften är upptagen i stadsförbundets budget med 4,000 kronor. En vägran från statens sida att nu lämna fortsatt anslag innebär, att den för stadsförbundet uppgjorda budgeten måste överskridas med motsvarande belopp. Det gäller ju i det ena som i det andra fallet det allmänna, och det gäller ett gemensamt intresse för staten och städerna. När jag ser herr finansministern närvarande, måste jag fråga, huruvida han icke under årens lopp tillmätt värde åt det arbete, som utförts av finansrådet, och om han vid strykandet av detta anslag ansett det möjligt att under nuvarande förhållanden antingen nedlägga eller inskränka på finansrådets verksamhet. Jag trodde fastmer, att just den situation, i vilken vi nu befinna oss, skulle göra det angelägnare än någonsin förut, att staten och städerna få tillfälle att i samförstånd genom denna institution bereda låneärendena på sätt hittills skett.

Jag ber, herr talman, att varmt få tillstyrka reservantens yrkande om ett anslag av 4,000 kronor till finansrådet. Jag understryker bestämt, att därest riksdagen vägrar detta anslag, har icke någon sparsamhetsåtgärd vidtagits men väl en åtgärd, som kan bli till skada för det sedan längre tid bestående samarbetet mellan staten och städerna vid prövningen av kommunala låneframställningar.

Häri instämde herrar *Berling* och *Velander*.

Herr Nilsson, Bernhard: Jag vill fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att denna punkt inte bara omfattar stadsförbundet utan också Svenska landskommunernas förbund, som ju inte heller denna gång skulle få något bidrag av statsmedel. Majoriteten inom utskottet har trots, att dessa båda institutioner, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund, skulle under den nuvarande svåra ekonomiska situationen kunna draga sig fram utan direkt statsbidrag. Om man följer ärendena på de olika huvudtitlarna punkt för punkt, finner man, att det i många fall förekommit besparingar av mycket små belopp. Man har inte kunnat spara på de större summorna, men besparingar ha i alla fall gjorts överallt, där det varit möjligt. En given följd av de besparingsåtgärder, som såvitt jag har kunnat se äro konsekvent genomförda, är, att inte heller Svenska stadsförbundet kan få statsbidrag vid detta tillfälle.

Med hänsyn till vad herr Ewerlöf nyss nämnde vill jag framhålla, att det ju finns en statens lånenämnd, som granskar och behandlar låneärenden från både kommuner, städer och landsting och som kanske i viss utsträckning kan fylla de uppgifter, som han menade, att Svenska stadsförbundet skulle utföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Wigforss: Eftersom herr Ewerlöf gjorde en direkt hänvändelse till mig, skall jag gärna erkänna det mycket betydelsefulla arbete, som stadsförbundet och landskommunernas förbund nedlägga; men var och en förstår ju, att i detta läge, då man tvingas att på alla kanter inskränka omkostnaderna för administrationen, är det alldeles naturligt, att man säger: Detta anslag, som mera är en honnör åt de här förbunden, är inte så nödvändigt. Det borde inte vara omöjligt för förbunden att åstadkomma så stora

Om anslag till svenska stadsförbundet. (Forts.)
besparingar, att de svara mot detta statsanslag. Kan man inte det inom sådana organisationer, då tror jag, att allt besparingsarbete inom förvaltningen är ganska hopplöst.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 49.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 50.

Lades till handlingarna.

Punkterna 51—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 197, angående anställning å civilanställningsstat under budgetåret 1940/41 för visst fast anställt manskap vid försvarsväsendet;
nr 198, angående befrielse för förra reservofficersaspiranten *A. O. Lidholm* från viss ersättningsskyldighet; och
nr 199, angående gäldande av vissa haverikostnader.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kapitalinvestering för budgetåret 1940/41, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41, avseende socialdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41, avseende finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 70, i anledning av väckt motion om överlämnande till Blekinge musei- och hembygdsförbund av visst Karlskrona grenadjärregementes enskilda lägerkassa tillhörigt soldattorp m. m.;

nr 71, i anledning av väckt motion om anslag till priser åt uppfinnare av ny eller väsentligt förbättrad materiel för rikets försvar;

nr 72, i anledning av väckt motion angående eldaren vid Norrbottens artillerikår E. S. Plantings löneklassplacering;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av de med universitetsprofessurerna i praktisk teologi förenade prebendena;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse på Strängnäs stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till visst markområde i Strängnäs m. m.;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och tillbyggnad av ekonomibyggnaderna vid dövstumskolan å Broby gård m. m.;

nr 77, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning beträffande tillsynen över statens sinnesslövärd;

nr 78, i anledning av väckt motion om inarbetande av familjetillägg i det statliga lönesystemet;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till utrustning av statens anstalt för själsligt abnorma manliga skyddshemselever; samt

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens transportkommission.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av väckt motion om järnförädlingsanläggningar i Norrtälje och Hargshamn.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 108, hade herr *L. Franzon* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande järnförädlingsanläggningar i Norrtälje och Hargshamn, antingen i helt statlig regi eller under statlig medverkan i för förslagets realiserande bildat bolag.

Om järnförädlingsanläggningar i Norrtälje och Hargshamn.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet hemställt, att motionen I: 108 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Franzon: Herr talman! Endast ett par kompletterande upplysningar. Motionen berör ju en mycket stor fråga, och i förhållande därtill var min motivering synnerligen kortfattad. Såsom utskottet omnämner, har jag i en särskild P. M. till utskottets fjärde avdelning närmare belyst den ståndpunkt jag intar i frågan och närmare motiverat, varför jag fört fram den i kammaren. Av denna P. M. torde klart framgå, att min motion inte är föranledd av vad som hänt med Luleåjärnverken, såsom har gjorts gällande i en del tidningar och jag tror även bland kammarens ledamöter. Frå-

Om järnförädlingsanläggningar i Norrtälje och Hargshamn. (Forts.)
 gan om bruksdöden i norra Uppland har varit föremål för otaliga debatter inom kommunerna. Det har varit särskilda konferenser i denna fråga, och jag tror mig veta, att det även förekommit uppvakningar hos regeringen med önskemål om åstadkommande av bättre förhållanden. Jag är medveten om att statsutskottet inte kunde göra något annat yrkande än det gjort, och jag har, herr talman, intet yrkande i frågan. Men då jag i motionen har hänvisat till att de fusionssträvande penninginstituten lägga ned det ena företaget efter det andra utan beaktande av kommunernas eller befolkningens intressen, är jag litet rädd för att utskottets utlåtande kan tolkas som en sanktion för dessa penninginstitut att i fortsättningen göra på samma sätt som de ha gjort med bruken i norra Uppland. Herr talman! Jag har som sagt intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggstull å druv- och stärkelsesocker m. m.;

nr 9, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande tullsatser för råglas;

nr 10, i anledning av väckt motion om sänkning av tullen å visst slag av pegamoid;

nr 11, i anledning av väckta motioner om tull å rundvirke och sågvaror av bok;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1940—30 september 1941; samt

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1941 i anledning av folkräkningen den 31 december 1940.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Lagförslag om
 skyldighet att
 avverka ved
 till avsalu
 m. m.*

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet att avverka ved till avsalu, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott.

Genom en den 8 mars 1940 dagtecknad proposition, nr 171, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till 1) lag om skyldighet att avverka ved till avsalu samt 2) lag med visst tillägg till lagen den 28 september 1928 (nr 377) om skogsaccis.

Propositionen hade, såvitt angick sistnämnda lagförslag, hänvisats till bevillningsutskottet samt i övrigt hänskjutits till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I sammanhang med propositionen, i vad den hänvisats till lagutskott, hade utskottet till behandling förehaft fem i anledning av densamma väckta mo-

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
 tioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 163 av herr *Sköldén* m. fl., nr 169 av herr *Mannerskantz* m. fl. och nr 170 av herr *Tamm* m. fl. samt i andra kammaren nr 223 av herr *Liedberg* m. fl. och nr 250 av herrarna *Staväng* och *Thorell*, motionerna I: 169 och II: 250, vilka hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt angick det under 2) här ovan anmärkta lagförslaget, och i övrigt till lagutskott, allenast i den mån hänvisning skett till lagutskott.

I motionen I: 163 hade hemställts, att inom ramen för behov av statliga reservlager av ved ägare av statligt prisgaranterad ved måtte berättigas vid anfordran erhålla veden inlost av staten, att därvid måtte betalas det garanti-priset överskridande pris, som en skälig prissättning i öppen marknad kunde motivera, att vissa i motionen berörda principiella betänkligheter mot ingrepp i skogsägarens rätt i möjligaste mån måtte beaktas samt att i mån som kunde anses nödvändigt, att kronan tvångsvis toge i anspråk enskild tillhörig skog, därmed måtte förfaras såsom av statens vednämnd under »alternativ 2» föreslagits.

Motionerna I: 169 och II: 250, vilka voro likalydande, utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte avslå propositionen.

I motionerna I: 170 och II: 223, vilka jämväl voro likalydande, hade yrkats, att 1 § i den föreslagna lagen måtte få den ändrade lydelse, som i motionerna angivits, samt att vad motionärerna i övrigt anfört måtte vid propositionens behandling beaktas.

I sistnämnda motioner hade berörts spörsmålen om åläggande för myndigheterna att, innan ytterligare åtgärder enligt lagen tillgripes, ställa erforderlig arbetskraft till förfogande, om upprättande av försörjningsplan och om införskaffande av en såvitt möjligt fullständig kännedom om tillgängliga förråd samt om effektivare samordnande inom industrikommissionens ram av samtliga problem, som sammanhänge med bränsle- och kraftförsörjningen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lag om skyldighet att avverka ved till avsalu icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om skyldighet att avverka ved till avsalu;

B. att motionerna I: 169 och II: 250, i den mån de hänvisats till lagutskott, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A.; samt

C. att motionerna I: 163, I: 170 och II: 223, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt och i sin motivering anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Holstenson*, som dock ej antytt sin mening;

2) av herrarna *Tamm*, *Hagman*, *Sten*, *Nils Elowsson*, *Hage*, *Molander* och *Hansson* i Örebro, vilka på anförda skäl hemställt om vissa ändringar i utskottets motivering;

3) av herrarna *Pettersson* i Hällbacken och *Persson* i Norrby, vilka hemställt, att utskottets motivering måtte i viss angiven del erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag har i denna fråga avgivit en motion, som går ut på avslag på hela det framlagda lagförslaget. Jag skall

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
nu be att utöver vad som står i motionen, som jag förmodar, att inte alla ha läst, få något ytterligare motivera mitt yrkande.

Lagen innebär ett ingripande, som berör ett långt större antal näringsutövare än någon annan liknande åtgärd, som hittills har varit ifrågasatt från statsmakternas sida. Olägenheterna och svårigheterna vid tillämpningen av den föreslagna lagen kunna beräknas bli ganska stora. Rent principiellt måste man väl anse, att det överhuvud taget icke är önskvärt att vidtaga sådana åtgärder, som här föreslås, och fastslå dem i en lag. Även om man tror, att en något större vedmängd skulle kunna frambringas med lagens hjälp, anser jag, att man ändå inte bör tillgripa en sådan åtgärd som denna. En lag är enligt mitt förmenande en ganska allvarlig sak, någonting som måste efterlevas och i fråga om vilken man måste inskräpa medborgarnas skyldighet att absolut åtlyda lagen. Det är farligt att skapa lagar, som människorna tro, att de kunna slippa ifrån att efterfölja. Först då man med säkerhet kan bedöma, att i annat fall stora olägenheter skulle uppstå för folkförsörjningen i landet, bör ett sådant tvångsngripande, som här föreslås, anlitas, och innan man gör det, måste man vara förvissad om att det är den enda möjliga utvägen för att få fram det önskade resultatet. Detta borde vara den principiella utgångspunkten för ett ingripande från statsmakternas sida. Nu säger man i både propositionen och utskottets utlåtande, att man inte torde kunna lita enbart till frivillig medverkan från skogsägarnas sida. För att kunna våga sig på ett sådant uttalande tycker jag, att man måste kunna bevisa, att man först försökt utrona att detta påstående verkligen är riktigt. Jag skall här i någon mån försöka påvisa, att man inte har gjort tillräckliga försök i denna riktning.

Man har visserligen försökt att dokumentera lagens nödvändighet på olika sätt. Man har på tämligen osäkra grunder — vilket för övrigt ligger i sakens natur — fastslagit den för nästa bränslesäsong erforderliga kvantiteten saluved till 16 miljoner kubikmeter. Osäkerheten i beräkningarna härvidlag beror bland annat på att det är svårt att rätt uppskatta, vad som normalt har brukat huggas till avsalu. Man har uppskattat den vedmängd, som under normala år brukat huggas till avsalu, till 7.5 miljoner kubikmeter. Jag tror emellertid för min del, att den saluförda kvantiteten ved här i landet under de senaste åren med deras låga vedpriser och ökade kokseldning visat en sjunkande kurva och att den uppskattningsvis fastställda kvantiteten 7.5 miljoner kubikmeter är i högsta laget. Den kvantitet, som ligger mellan dessa 7.5 miljoner och 16 miljoner kubikmeter, beräknas komma att ersätta så gott som hela den nuvarande koksförbrukningen. Jag vill här inskjuta, att man måste väl räkna med att brännertorven skall komma till ökad användning och att man i sommar skall kunna stimulera torvproduktionen, så att man till nästa bränslesäsong skall kunna få fram icke obetydliga kvantiteter brännertorv. Då man uppskattat vedbehovet till 16 miljoner kubikmeter, har man därför enligt mitt förmenande tagit till denna kvantitet med en viss säkerhetsmarginal.

Den vedmängd, som man emellertid på detta sätt kommit fram till som erforderlig för att säkra bränslebehovet i landet, har vednämnden sedan fördelat mellan de olika länen efter grunder, som utgöra en kombination mellan skogstillgångarna och konsumtionsbehovet inom vederbörande län. Man kan knappast underlåta att göra den reflexionen, att man med en sådan beräkningsgrund riskerar, att skogen i vissa län kommer att bli för hårt åtgången och att skogsägarna för att få fram veden kanske kunna tvingas till att tillgripa andra värdefullare sortiment, medan samtidigt uttagen i andra län kanske beräknats för lågt.

Sedan man fastställt vedkvantiteten för de olika länen, har vednämnden så

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
infordrat statistik över avverkningarna månad för månad och trots sig med stöd av de siffror, som man på det sättet fått fram, kunna konstatera, att man inte kommer att få fram tillräckligt med ved för att täcka nästa bränslesäsongens behov. Trots de svårigheter, som skapats genom statsmakternas direkt återhållande politik i höstas — varvid de 20 miljonerna till kokssubventionen ute bland landets skogsägare spelade en betydligt större roll, än vad herrarna tycks ha en föreställning om, ty man förstod nog bland skogsägarna mycket väl, vad dessa pengar ytterst skulle användas till — vågar jag emellertid påstå, att departementschefens och utskottets prognos är för pessimistisk. Jag vågar göra detta påstående, trots att jag är fullt medveten om de svårigheter som uppstått på grund av den stränga vintern och den myckna snön, som i vissa delar av landet nästan förhindrat allt skogsarbete, och trots att det dessutom på många håll i landet har varit svårt att få skogshuggare, vilket delvis varit en följd av militärinkallelserna.

Som bevis för riktigheten av min uppfattning, att man har varit för pessimistisk, vill jag hänvisa till de resultat, som man uppnått i de tre län i landet, där man enligt vad jag hört tillämpat en annan och som jag anser förständig och smidig metod för att få fram den önskade vedkvantiteten. Resultatet i hela landet hade säkerligen blivit ett helt annat, om man, såsom faktiskt har skett på vissa håll, överallt hade ordnat det på det sättet, att man satt sig i personlig kontakt med skogsägarna och använt litet smidighet. Man kunde till exempel ha anordnat möten med skogsägarna i en socken och föreslagit dem, att de var och en skulle skaffa fram den och den kvantiteten ved och sedan kunde man ha överlagt med dem, om de ville åtaga sig detta. Vid ett sådant möte kanske någon skogsägare kommit och sagt, att jag har så och så stor åkerareal och så och så många arbetare, så att jag har ett stort husbehov av bränsle, vilket gör att jag inte kan hugga lika mycket per hektar till avsalu som en annan jordbrukare, som kanske har en gård med lika många tunnland skog men med betydligt mindre jordbruk. Då hade man ju kunnat försöka jämka ihop det hela och bett de skogsägare, som kunde det, att öka på sina leveranser, medan man samtidigt minskade leveransskyldigheten för dem, som kanske hade svårt att hugga så mycket. Om man hade ordnat det på detta sätt, skulle man säkerligen över allt ha kommit fram till ett lika gott resultat, som man efter vad jag hört uppnått i de län, där man använt metoden med personlig kontakt för att lösa svårigheterna. Jag har faktiskt inte hört, att man på några andra håll än i dessa tre eller fyra län i tid gått till väga på detta smidiga och förständiga sätt. Så har till exempel inte skett i det län, som jag själv tillhör. Jag har aldrig hört av några kallelser eller inbjudningar till dylika överläggningar och möten varken från vedkontoret, kristidsnämnden, skogsvårdsstyrelsen eller någon annan myndighet eller fått besked om hur stor vedkvantitet jag bör leverera. Man har i stället hållit sig till allmänna uppmaningar, som inte alls fått den verkan, som man kan nå genom personlig kontakt. Det är genom en personlig och rättidig kontakt, som jag anser att denna sak borde ha skötts.

Det är rätt egendomligt att höra, hurusom man i de län, där man gått fram på ett sådant förständigt sätt, som jag här beskrivit, redan nu är fullkomligt säker på att man inte blott får den erforderliga vedkvantiteten fylld utan till och med ett mindre överskott utöver den kvantitet, som vednämnden har ålagt vederbörande län att skaffa fram. Detta beror väl sannolikt på flera orsaker, men det är alldeles uppenbart, att man i de län, där man varit i personlig kontakt med skogsägarna, fått in anmälningarna om avverkningarna på ett långt bättre sätt, än där man bara nöjt sig med allmänna påstötningar

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
och uppmaningar. I dessa senare fall är den hopsamlade statistiken, åtminstone från perioden innan kristidsnämnderna inkopplades i det hela, inte så förfärligt mycket mera värd än en mängd annan statistik brukar vara, i all synnerhet som man ju kan räkna ut att många skogsägare nästan kunna ha anledning att vilja hålla sina anmälningar i underkant. Jag är för min del övertygad om att den personliga kontakten med skogsägarna har sin betydelse i så måtto, att dessa bli välvilligt inställda till det hela. Jag konstaterar ännu en gång, att man härvidlag från myndigheternas sida helt enkelt inte visat den smidighet, som man borde ha kunnat fordra.

Jag tror också, att det kanske kan finnas en annan orsak, som försvårat anmälningar av vedkvantiteterna, nämligen det numera ofta tillämpade sättet att gå till väga vid vedhuggning, då man bara hugger omkull träden, apterar undan stockar, massaved och så vidare och sedan släpar ihop det i högar med långved i avsikt att hugga upp veden längre fram, när väglaget kanske är dåligt. Då vet man helt enkelt inte, hur mycket ved som finns i dessa högar av långved. Även rätt tränade skogsmän ha ganska svårt att bedöma en sådan sak. Därför vill man inte i sin anmälan taga till i överkant, förrän man huggit upp långveden och mera exakt kan se, hur mycket ved man får. På det sättet går det till i ofantligt många fall.

Jag anser för min del, att man nästan borde ha rättighet att fordra, att andra lagutskottet skulle ha haft reda på hur det i verkligheten ligger till med denna fråga och hur man skött sig i olika län, innan man vågat sig på att göra det påståendet, att man icke kan lita till frivillig medverkan från skogsägarnas sida för att få fram den erforderliga vedmängden. Man har helt enkelt inte allmänt försökt att komma i närmare kontakt med skogsägarna och höra efter i vad mån det är möjligt att få dem att medverka till denna frivillighet.

Vedpriserna ha under den gångna vintern för torr ved, alltså för det senaste konsumtionsårets förbrukning, på många håll i landet men inte på alla nått upp till de priser, som under 1920-talet gällde och under flera år höllo sig ganska stabila. I de allra flesta fall ha priserna till skogsägarna icke legat högre. Trots att kronans värde nu säkerligen är avsevärt mycket lägre än då, har vedprisernas höjning ändock stimulerat intresset för vedhuggning. Om skogsägarna nu bara hade visshet om att de nästa konsumtionsår verkligen kunde få ut dessa priser för den ved, som de hugga nu i vinter, är jag övertygad om att enbart detta skulle vara tillräckligt för att säkra landets vedförsörjning. Från statsmakternas sida har man emellertid noga avhållit sig från att giva skogsägarna en sådan försäkran, trots att ett dylikt uttalande många gånger efterlysts, bland annat här i denna kammare. I stället kommer man nu med denna tvångslag. Vad är då naturligare, än att detta från skogsägarnas sida snarast uppfattas som ett tecken på att man kommer att få nöja sig med lägre priser, än som varit rådande i vinter. Jag förstår mycket väl, att kanske någon av kammarens ledamöter invänder, att skogsägarnas uppfattning härvidlag är felaktig, men jag försäkrar herrarna, att det är ett faktum, att man reagerar på det sättet. Varför skulle man för övrigt eljest behöva komma med en sådan här lag? Förstår man inte, att om en skogsägare kan få säkerhet för att han verkligen får ut ett skäligt rotvärde för gallring och dylikt, som i många år kostat honom pengar att få utfört, så är det ett direkt intresse för honom att utnyttja denna chans, om han blott kan skaffa folk för att få veden huggen. Kan han inte skaffa folk, så underlättas inte den saken genom denna lag. Det befattar sig lagen inte alls med. Det är ju en helt annan sak att skaffa fram arbetskraft; det kan skötas alldeles oberoende av en sådan här lag och bör också göras det. Jag vågar till och med påstå, att skogsägarnas sätt att reagera mot en sådan här lagstiftning kan ge mig en viss rätt

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
att säga, att om de önskade vedmängderna verkligen komma fram i marknaden, kommer detta att ske trots lagen och icke tack vare densamma.

Det finns en hel del uttalanden både i propositionen och i lagutskottets utlåtande, som jag för min del anser vara en smula verklighetsfrämmande eller tvetydiga. Man börjar med att säga, att man i första hand skall lita till frivillig medverkan. Vad menas med denna frivillighet? Här är det ju faktiskt ett hot hela tiden, och i och med att detta hot existerar är det ju inte fråga om någon frivillighet i detta ords rätta bemärkelse. Jag skulle därtill vilja fråga: när anser man, att tvångsåtgärder skola tillgripas? Skall man tolka bestämmelserna på det sättet, att man skall vänta till dess att man ser, att den för hela landet erforderliga vedkvantiteten inte blir framskaffad? I så fall skulle man ju få vänta oresonligt länge, innan man kanske någon gång på sommaren kan konstatera detta. Eller skall man tolka bestämmelsen så, att man skall vänta till dess att skogsägaren går med på en huggning, som han själv inte gillar, men som han verkställer, därför att han blivit övertygad om att han i annat fall blir utsatt för detta hot om tvångsåtgärder? Det finns plats för båda tolkningarna. Jag skulle förmoda, att man kanske till och med avser, att båda tolkningarna skola tillämpas. I så fall är den frivillighet, som man här talar om, inte så mycket värd.

Vidare skulle jag vilja fråga, på vilket sätt man med denna lag kan garantera, att skogsvärden inte kommer att bli lidande och att den ekonomiskt riktiga apteringen alltid kommer att bli respekterad. Många skogar här i landet äro numera, och väl är det, skötta på ett sådant sätt, att det finns mycket litet brännved att taga i dem annat än i toppskatarna. På många gårdar har man skött sin skog på ett så utmärkt sätt, att man huvudsakligen har högvärdiga sortiment. Situationen är för övrigt också mycket olika för olika gårdar. Om vi tänka oss två gårdar, som båda ha en skog på låt mig säga hundra tunnland, kan ägaren av den ena gården samtidigt kanske ha ett rätt omfattande åkerbruk, så att han har många anställda. Det är ju meningen, att dessa också skola kunna få ved från gårdens skogar, och i så fall kanske den ved, som man kan få ut på gården, endast räcker till ägarens och de anställdas husbehov. På den andra gården däremot har man kanske ett mycket litet jordbruk och inga anställda alls, och i så fall kan det ju bli ved över. Jag vill med detta exempel visa, att det är omöjligt att bilda sig en riktig uppfattning om hur det i verkligheten ligger till, om man inte, som man också gjort i vissa län, ger sig tid till att på förhand noga gå igenom de enskilda fallen. Skulle man först nu göra en sådan undersökning så noggrant, som det har föreslagits tidigare, lär hela huggningen bli alltför mycket försenad. Skulle man emellertid inte göra sig besväret att på förhand noga taga reda på förhållandena, måste detta betyda, att man får göra indelningen först och utstämplingen sedan, vilket jag inte kan förstå är den rätta ordningsföljden, ty i så fall riskerar man ju, att det kan komma att bli så, att somliga skogsägare åläggas att hugga för många kubikmeter per hektar, under det att andra komma för lindrigt undan. Vilken garanti kan för övrigt lämnas för att ingen tvingas att hugga timmer eller massaved till brännved nu på västkanten? Mången skogsägare kanske rent av tvingas att hugga mer, än han vill taga ut av sin skog, ty det är ju ett faktum, som vi inte få glömma, att det finns skogsägare, som vilja ha högre kubikmassa i sina skogsbestånd än andra. Jag tror för min del, att många skogsägare helt enkelt komma att bli tvungna att hugga mer timmer och massaved, än de eljest skulle vilja, bara för att de skola kunna komma åt toppskatar, lumpändar och dylikt till brännved.

Allt detta gör att jag är övertygad om att det vid lagens tillämpning sä-

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
kerligen kommer att uppstå en hel del komplikationer på alla håll, där man inte är så noga förberedd som i vissa län. Hade man skött saken lika bra på alla håll i landet som i de län, som jag nyss hänvisade till, tror jag, att man redan i dag med full säkerhet skulle ha kunnat säga, att vedbehovet för nästa bränslesäsong varit säkrat. Detta är en underlåtenhet, som man nu vill straffa andra för, och detta tycker jag inte är rättvist.

Vidare kan man också fråga, om det kan vara rimligt, att det får gå till så som det faktiskt har skett på sina håll i vissa län, att kristidsnämnden fått i uppdrag att tillse att en viss tilldelad vedmängd blir upphuggen till avsalu inom vederbörande kommun. Man kunde göra detta på försök, när det inte fanns en lag bakom, men sedan lagen tillkommit, anser jag, att man knappast kan finna sig i en sådan ordning. Det beror ju nämligen på rena slumpen, om kristidsnämnderna fått en sådan sammansättning, som gör dem skickade att taga hänsyn till de av mig nyss anförda synpunkterna på en gårds förmåga att skaffa fram ved till avsalu. Om denna lag nu skulle sättas i kraft i slutet av denna vecka, måste man säkerligen göra fördelningen mellan skogsägarna inom länen — alltså icke mellan de olika länen inbördes — utan personlig kontakt med skogsägarna. Länsskogvaktarna få på så sätt enligt mitt förmenande ett alltför svårt och obehagligt uppdrag, som man heller knappast kan begära av dem, att de skola kunna fullgöra. Stämpla skog är deras sak, men icke att vara domare på förhand. Detta är för övrigt något som även skogsvårdsstyrelsernas förbund har betackat sig för.

Till försvar för sin ståndpunkt anför man nu, att om det är så pass troligt, att tillräckligt med ved blir huggen utan tvångsavverkning, kan det ju inte uppstå några farliga följder av lagens existens. Häremot vill jag endast säga, att en lag är en så pass allvarlig sak, att man inte skall slänga fram en ny lag i tid och otid. Alltför många lagar är faktiskt en fara, och om man tror, att en lag är obehövlig, skall man heller inte stifta den. Detta anser jag är en riktigare syn på saken än att resonera som så att man kan utan fara slänga fram en lag, vars tillämpning man vet kommer att bli krånglig men som man tror inte kommer att behöva tillämpas. Ett sådant betraktelsesätt tycker jag är att ha för litet respekt för en lags rätta innebörd. I all synnerhet bör man akta sig för att komma med en sådan lag som denna, när man på förhand kan räkna ut att den hos skogsägarna kommer att väcka till liv misstankar om vad statsmakterna komma att göra med priserna till nästa vinter. Man får nog för övrigt se till att staten inte tar sig vatten över huvudet vid genomförandet av denna lag. Om man, såsom jag nämnde i början av mitt anförande att man gjort i vissa län, över hela landet förtroendefullt hade vänt sig till skogsägarna och föreslagit dem att avverka vissu kvantiteter ved och resonerat med dem om deras möjligheter att fullgöra detta, är jag övertygad om att man kommit till det bästa resultatet. Det visar ju tydligt de erfarenheter, som vi hittills haft från de län, där man tillämpat ett sådant system. Det är ännu inte för sent att gå fram på den vägen. Jag konstaterar därför ännu en gång, att man icke försökt alla utvägar, som stå till buds, innan man tillgriper denna lag.

Jag skall avslutningsvis sammanfatta mina alternativ till denna lag, vilket är något, som man gärna brukar fråga efter, på följande sätt: Föreslå på sätt som jag nyss antytt de enskilda skogsägarna utan tvång att de var och en skola producera lägst en viss bestämd vedmängd. Hjälp dem, som därvidlag anmäla behov av arbetskraft, att skaffa sådan och helst arbetare, som inte springa ifrån arbetet på andra dagen, vilket ju har varit en rätt vanlig företeelse, just när det gällt vedhuggning. Tala om att man tänker låta skogsägarna få minst de priser, som ha gällt i vinter, om krisen fortsätter, och

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
om det skulle bli så lyckligt, att den tar slut, få de ju garantipriserna. Tag bort risken för tvångsåtgärder och för byråkrati, som också är en fara som man inte skall utsätta sig för mer än vad man behöver. Stoppa sedan den här lagen i värmepannorna i stället, så kommer landet att stå sig bättre, än vad man nu kan misstänka blir fallet.

Jag vill, herr talman, efter denna som jag anser något så när utförliga motivering hemställa om avslag på såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets utlåtande.

Herr Tamm: Herr talman! Den negativa inställning, som herr Mannerskantz här gjort sig till tolk för, kan jag för min del inte på något sätt ansluta mig till. Icke heller kan jag dela herr Mannerskantz' optimism, när det gäller möjligheten att genomföra detta för oss i dag kanske mer än någonsin viktiga vedförsörjningsprogram utan att en lagstiftning av ifrågavarande art tillgripes.

Jag skall icke ingå på något vidlyftigt bemötande av herr Mannerskantz' motivering. Jag skulle dock vilja säga, att herr Mannerskantz kan få svar på flera av de frågor, han framställde, genom att något noggrannare studera både propositionen och utskottets utlåtande. I övrigt tror jag det vore lämpligare, att herr Mannerskantz diskuterade några av dessa skogliga problem med mig rent privat än att nu upptaga kammarens tid därmed.

Jag vill emellertid vända mig mot ett uttalande, som herr Mannerskantz gör i sin motion, nämligen då han går så långt, att han säger, att denna lagstiftning skulle verka rent diskriminerande för lantbrukarna. Jag tror, att detta är ett ganska starkt överord. Inom andra lagutskottet har icke heller rått någon som helst meningsskiljaktighet angående behovet i dagens läge av en lagstiftning sådan som den vi nu behandla. Det är ju riktigt, att lagen måste betraktas såsom i viss mån — jag understryker: i viss mån — en tvångslagstiftning. Tvångsingripanden äro ju aldrig sympatiska, men vi skola komma ihåg, att då det allmännas intresse verkligen så kräver, måste helt enkelt den enskildes rätt träda tillbaka. Jag kan erkänna och det har onekligen med fog framhållits, att om man planerat och lyckats organisera den extra vedanskaffning, varom det här är fråga — det rör sig om 9 miljoner kubikmeter — på ett tidigare stadium, ja, jag kan säga redan i höstas, vilket herr Mannerskantz framhöll önskvärdheten av, är det möjligt, att saken kunnat ordnas uteslutande på frivillighetens väg. Jag vill icke förneka möjligheten därav, men man får dock icke förbise, att tidsfristen varit kort och framför allt att det icke är lätt att i en hast skapa verkligt praktiska och godtagbara utvägar att bemästra ett så pass vidlyftigt och vittomfattande problem som det föreliggande.

Det är i varje fall föga fruktbarande att här söka finna någon eller några syndabockar för vad som brustit. Enligt min uppfattning — och jag tror, att jag i det fallet kan tala för ett enigt utskott — är det grepp, som man nu har om säkerställandet av vedförsörjningen, gott. Praktiskt och dugligt folk har också satts att taga hand om saken, och enligt mitt förmenande bör man kunna hysa en ganska god förhoppning om att vår vedförsörjning nu skall kunna ordnas på ett ganska tillfredsställande sätt.

Propositionens bestämmelser ha under de senaste veckorna varit utsatta, det har jag personligen en ganska stor egen erfarenhet av, för mycken sakkunnig kritik. Jag vill emellertid bestämt påstå, att propositionen har visat sig i stort sett hålla måttet. Riksdagen kan alltså enligt mitt förmenande utan några större betänkligheter godtaga propositionen eller rättare sagt utskottsförslaget i det skick det föreligger. Utskottsförslaget skiljer sig ju på några punkter från propositionen, ehuru egentligen icke i sak. Avvikelsen rör närmast den

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.) detaljen, att utskottet ansett det vara önskvärt att i lagtexten stryka under, att även ecklesiastika skogar, statsskogar o. dyl. borde vara inbegripna bland de leveranspliktiga. Departementschefen hade också den uppfattningen, att de borde vara det, men han ansåg, att det skulle kunna ordnas på frivillighetens väg. Av vissa skäl, som jag icke behöver upptaga tiden med att utveckla, ansåg utskottet klokare att införa en bestämmelse därom i själva lagen.

Nu har utskottet i sin motivering, såsom ju brukar ske, gjort vissa uttalanden och understrukit vissa detaljer. Även därvidlag har utskottet i stort sett varit fullkomligt enhälligt. På en punkt ha emellertid, såsom framgår av utskottetsbetänkandet, sju av utskottets ledamöter i en reservation nödgats anmäla, att de anse, att den formulering, som utskottet valt, är föga lycklig och ägnad att vålla besvärigheter. Jag vill erkänna, att jag i den frågan även konfererat med en ledamot av vednämnden, som funnit min inställning alldeles riktig, och jag förmodar, att den uppfattningen också helt gillas av vednämnden i dess helhet. Kort och gott hänger denna fråga ihop på följande sätt.

Enligt propositionens huvudregel uppgör man en plan, angivande den kvantitet reservved, som varje skogsägare i landet bör upphugga, varom denne underrättas. Jag vill i förbigående nämna, att herr Mannerskantz icke hade rätt, när han framhöll, att veden inom varje län skall upphuggas för detta läns konsumtion. Det var kanske ett förbiseende. Veden skall huggas, där det finns tillgång på sådan, och sedermera skall den naturligtvis stå till hela landets disposition.

Sedan veden huggits, får skogsägaren fritt försälja den i den öppna marknaden, i den mån han vill och kan. Men om han icke själv önskar sälja veden eller om han eventuellt icke kan det eller i fall, vilket man också kan tänka sig, marknadspriset av en eller annan anledning sjunker i brist på efterfrågan — man vet ju aldrig, hur utvecklingen kommer att gestalta sig — då tar staten hand om veden och garanterar för olika vedsorter ett visst minimipris, som kallas garantipris. Men det finns naturligtvis skogsägare, som icke komma att ställa sig den givna anmaningen till efterrättelse. Somliga kunna naturligtvis anföra mycket giltigt förhinder, främst såsom man förstår svårigheten att anskaffa huggare. Andra däremot kanske finna huggningen besvärlig, de tycka icke, att den lönar sig i deras situation, och bry sig därför icke om att låta utföra den. För båda dessa fall innehåller lagen den bestämmelsen, att det allmänna skall äga rätt att ingripa och tvångsavverka den vedkvantitet, som från början bestämts. Det sker genom försorg av de olika i länen nytillskapade vedkontoren.

Nu har utskottet närmast givit uttryck för den meningen, att om en dylik tvångsavverkning måste komma till stånd, bör den lojale skogsägaren, som befinner sig i den situationen, att han genom bevislig brist på arbetskraft hindras att fullgöra den ålagda leveransen, icke bestraffas genom att erhålla oskäligt låg ersättning för sin ved, t. ex. på grund av att den statliga avverkningen blivit mycket dyrbarare än avverkningen skulle ha blivit, om han utfört den i egen regi. Ett annat förhållande, som kan inverka i samma riktning, är, att då staten tar hand om veden, får skogsägaren icke mer än det stipulerade garantipriset, vilket naturligtvis under vissa omständigheter kan ligga under gällande marknadspris; det motsatta förhållandet kan naturligtvis också mycket väl komma att inträda.

Beträffande ifrågavarande önskemål är utskottet fullt enigt, men sedan gäller det frågan, hur man skall komma till rätta med problemet. Det är inte så lätt, inte minst därför att, såsom jag nyss sade, tvångsavverkning kommer att verkställas även hos sådana skogsägare, som helt enkelt icke brytt sig om att hugga någonting, fastän de kunnat. Reservanterna ha emel-

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
Iertid i motsats till utskottets majoritet icke ansett, att den bästa lösningen just skulle ligga i en höjning av garantipriset. Framför allt måste det vara olämpligt att, såsom utskottet gjort, rekommendera en höjning av garantipriset rent generellt, så fort avverkningskostnaderna stiga. Garantipriset sättes som bekant gemensamt för stora områden. Skulle inom ett sådant område, oavsett om det gäller huggning i ägarens eller vedkontorets regi, exempelvis nu i vår arbetskostnaderna stiga så mycket, att med gällande garantipris någon del av den bestämda avverkningskvantiteten skulle vid inlösnung lämna skogsägaren ett rotvärde, som man med visst fog kan anse mindre skäligt, kommer han naturligtvis att med hänvisning till vad som här föreslagits kräva en höjning av garantipriset. Jag kan inte förstå annat än att han har rätt till det. Men skall garantipriset höjas, kan det ju icke endast ske för en viss skogsägare eller för den del av veden, som huggits under våren och som blivit dyrare på grund av de då stegrade arbetskostnaderna, utan höjningen måste naturligen i så fall gälla all reservved inom området. Jag förstår mycket väl, att utskottet egentligen icke åsyftat detta, men då får man icke heller skriva så, som utskottet gjort. Det är också alldeles givet, att utskottets skrivsätt kan få högst tråkiga psykologiska verkningar. Bli nämligen skogsägarna praktiskt taget under alla förhållanden garanterade tillfredsställande rotnettovärden, komma de naturligtvis i många fall att undandraga sig att själva utföra avverkningen, och staten nödgas då i mycket större utsträckning än eljest skulle ha blivit fallet tillgripa en vidlyftig och dyrbar egen avverkningsapparat. På det sättet komma vi kanske att glida in i den gamla »välkända» bränslekommissionens hjulspår.

Under alla omständigheter är det enligt min mening klart, att utskottets formulering åtminstone kan leda till missförstånd och besvärligheter. Väljer man däremot den försiktigare formulering, som reservanterna förordade, däri man uttalar vad man vill nå men icke uttalar sig om medlen, vinner man samma resultat men undgår vanskligheterna.

Emellertid är det litet ovisst, såsom saken nu ligger till, om icke det kan inträffa, att reservationen vinner denna kammars bifall — jag hoppas med stor majoritet — medan däremot andra kammaren fattar ett annat beslut. Då ju ett utskottsuttalande, som icke vunnit bägge kamrarnas bifall, bortfaller, ha vi sökt enas om ett yrkande, som jag förmodar, att ingendera parten är riktigt tillfredsställd med, men som jag för min del är beredd att biträda, för att icke denna kalamitet skall inträffa, att hela motiveringen bortfaller. Jag hemställer därför, herr talman, att orden »och detta jämväl i det fall, som avses i 5 §» överst på sidan 15 i utskottets utlåtande utgå, samt att i utskottsutlåtandet omedelbart efter det stycke, som på sidan 16 börjar med orden »Vednämnden har» och på sidan 17 slutar med orden »förevarande avseende», måtte insättas ett ur reservationen hämtat nytt stycke av följande lydelse:

»I likhet med departementschefen anser utskottet, att grunderna för den enskildes ersättningsrätt böra så avvägas, att avverkningen i egen regi sätter honom i ett gynnsammare ekonomiskt läge än om tvångsavverkning kommer till stånd. Endast därigenom kan kronans rätt till avverkning bli en drivfjäder för den enskilde att såvitt möjligt själv företaga avverkningen. Utskottet har därför ingen erinran mot den av departementschefen förordade principen för bestämmandet av ersättningen till den enskilde i fall av tvångsavverkning. Utskottet vill emellertid uttala, att ersättningen även i dylika fall bör vara skälig.»

I detta anförande instämde herr *Sten*.

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)

Friherre **Beck-Friis**: Herr talman! Om denna proposition med förslag till lag om skyldighet för ägare av skogsmark att avverka ved till avsalu hade kommit tidigare, skulle jag, och säkert många andra också, ha gått på herr **Mannerskantz'** avslagslinje. Då hade det ännu funnits möjligheter att få fram den erforderliga vedkvantiteten på frivillighetens väg, därest allvarliga försök därtill gjorts främst genom fastställande av sådana garantipriser, att de verkligen inneburit en stimulans för skogsägarna att i första hand avverka brännved. Nu kom emellertid inte propositionen förrän i mars månad, och den har ju inte kunnat behandlas i riksdagen förrän nu i april, det vill säga sedan större delen av den för avverkningslämpligaste tiden gått förbi. Det är möjligt, kanske till och med troligt, att det utan användande av tvångsmedel ännu går att anskaffa de 16 miljoner kubikmeter ved, som det här är fråga om, men så långt framskriden som tiden nu är, anser jag det inte orimligt, att man genom lagstiftning möjliggör för de ansvariga myndigheterna att anskaffa de erforderliga vedkvantiteterna. Det gäller bara att se till att de nödvändiga bestämmelserna bli så rättvisa och smidiga som möjligt. Det är därför som herr Tamm och jag jämte flera andra kammarledamöter i en motion hemställt om en del ändringar i den kungl. propositionen.

Först och främst ha vi hemställt om sådan ändring, att lagen blir tillämplig för all skogsmark, som inte står under domänstyrelsens förvaltning. Jag tror, att en sådan ändring är befogad. Departementschefen säger visserligen i propositionen, att tvångsutsyning inte bör ifrågakomma beträffande vissa allmänna skogar, då man där kan förvänta, att avverkning ändock kommer till stånd i avsedd omfattning. Avverkningsrapporterna per den 1 mars detta år tyda inte på ett sådant förhållande. Under det att å kronoskogarna i landets södra delar under tiden 1 juli 1939—1 mars 1940 avverkats 46.6 procent av hela den beräknade kvantiteten, har å gruppen »övriga allmänna skogar» endast avverkats 31.7 procent. Motsvarande siffror för aktiebolag var 38.3 och för övriga enskilda skogar 34.5 procent. För landets norra delar är skillnaden mellan vedavverkningarna å kronoskogarna och de »övriga allmänna skogarna» ännu större. Det synes alltså välbetänkt, om lagen utsträcker till att omfatta även dessa skogar, och jag hälsar med tillfredsställelse, att utskottet följt vår motion i detta avseende.

Vi ha vidare i vår motion erinrat om vikten av att vederbörande myndigheter i direktiven åläggas att, innan ytterligare åtgärder tillgripas, ställa erforderlig arbetskraft till förfogande för att hindra tvångsförfarande mot en lojal skogsägare, som vill men på grund av bristande arbetskraft inte kan avverka föreskriven vedkvantitet. Även denna synpunkt i motionen synes utskottet ha beaktat. Utskottet säger nämligen på sid. 14 i sitt utlåtande bland annat: »Omständigheterna kunna emellertid vara sådana, att en skogsägare eller med honom likställd innehavare av avverkningsrätt förgäves gjort vad som rimligen kan ankomma på honom för att skaffa erforderlig arbetskraft och att sådan ej heller vid anmälan till vederbörande arbetsförmedling eller vedkontor ställts till förfogande. I sådant fall kan enligt utskottets mening underlåtenhet att verkställa föreskriven avverkning icke anses föreligga.»

Givetvis kan det även finnas andra omständigheter, som kunna försvåra även för en lojal skogsägare att fullgöra sin leveransplikt. Jag tänker närmast på svårigheten att ordna med inkvartering och utspisning av sådana skogsarbetare, som anskaffas genom till exempel arbetsförmedlingens försorg. Men med det uttalande, som utskottet gjort och som jag nyss citerat, får man väl ändå antaga att vedkontoren komma att handhava sitt ansvarsfulla uppdrag på ett så omdömesgillt sätt, att ingen skogsägare kommer att utsättas för

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
tvångsåtgärder annat än i rena undantagsfall eller när det är absolut nödvändigt.

Lika viktigt som det i nuvarande läge är att avverka och framforsla brännved i tillräckliga mängder, lika viktigt är det också, att vi få en försörjningsplan upprättad och en inventering av landets vedförråd, en inventering som omfattar även större och medelstora lager av husbehovsved. Som det nu är eldas med rå ved i en utsträckning, som undandrar sig all kontroll och som kan förrycka de beräkningar som hittills gjorts. Vedåtgången blir ju avsevärt större vid eldning med rå än med torr ved.

Såsom ordförande i mitt läns skogsvårdsstyrelse kan jag inte underlåta att framhålla, att det är avsevärda kostnader förenade med de stämplingsuppgifter, som åläggas landets skogsvårdsstyrelser. Trots de betänkligheter, som kunna anföras mot skogsvårdsstyrelsernas direkta biträde vid vedanskaffningen, kommer säkert ingen skogsvårdsstyrelse att undandraga sig denna medverkan för lösande av landets vedförsörjningsproblem, men vi förutsätta därvid att skogsvårdsstyrelserna verkligen erhålla den ekonomiska ersättning för sina därav föranledda extra kostnader, som utskottet antyder i sitt utlåtande.

Till sist vill jag endast säga, att om priserna på brännved så avvägas, att de utgöra en stimulans för skogsägarna att i första hand avverka ved till avsalu, så skall det också helt säkert lyckas att lösa frågan om landets bränsleförsörjning på frivillighetens väg. Så långt framskriden som tiden nu är, anser jag det emellertid behövt för myndigheterna att äga tillgång till en lag, som möjliggör för dem, att, om så skulle erfordras, med andra medel framskaffa de stora vedkvantiteter, som det här är fråga om. Det är därför, herr talman, som jag nu ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med den av herr Tamm föreslagna motiveringen.

Herr Linnér: De uppgifter, som tillhandahållits utskottet, visa, att situationen med avseende på landets bränsleförsörjning är mycket nedslående. Resultatet av statsmakternas åtgärder under den gångna vintern har ingalunda blivit så gott, som önskvärt vore, och det är uppenbart, att denna situation i det läge, som vi efter de senaste dagarnas händelser befinna oss i, kan bli ännu mera kritisk.

Under sådana förhållanden förefaller det mig vara ganska djärvt av herr Mannerskantz att yrka avslag på det föreliggande lagförslaget. Inom utskottet har ingen velat taga ett sådant yrkande på sitt ansvar. Från samma utgångspunkt har utskottet också enhälligt ansett det vara nödvändigt att utvidga lagens tillämpningsområde, detta framför allt med tanke på de ekle-siastiska skogarna, där vederbörande förvaltare säkerligen skulle få ganska svårt att avvika från de fastställda hushållningsplanerna, om de icke i lagen hade stöd för en sådan avvikelse.

Efter den ändring i lagtexten, som på denna punkt föreslagits av utskottet, har utskottet kunnat inskränka sig till att tillstyrka bifall till lagtexten i övrigt. Utskottet har emellertid samtidigt gjort framställningar i motiveringen angående själva tillämpningen av lagen, och dessa framställningar röra huvudsakligen två punkter.

Den ena frågan är, när den s. k. tvångsavverkningen skall sättas i gång. Detta beror enligt lagens ordalydelse på om underlåtenhet föreligger. Erfarenheten visar ju emellertid, att underlåtenhet i vissa fall ingalunda är av-siktlig, utan den kan, enligt vad den sista vinterns förhållanden visat, i många fall bero på brist på arbetskraft. Utskottet har därför uttalat, att i sådant fall skall underlåtenhet icke anses föreligga. De påföljder, som äro förenade

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
med underlåtenhet och med tvångsavverkning, få således i sådant fall icke sättas i kraft. Jag tror, att det är en för skogsägarna mycket betryggande förbättring, som utskottet här har vidtagit.

Den andra fråga, om vilken utskottet har gjort ett särskilt uttalande, gäller ersättningen. Utskottet har — jag tror mig våga tala för i varje fall utskottsmajoriteten — ansett, att det icke kan vara rimligt, att när det gäller en anskaffning för hela folkhushållet, kostnaderna skola drabba den enskilde skogsägaren, icke ens i det fallet, att skogsägaren befinner sig i det läge, att han enligt lagen gör sig skyldig till underlåtenhet. Det finns två särskilda skäl, varför man icke gärna bör ordna saken så. Det ena är det, att provningen, huruvida underlåtenhet föreligger och således tvångsavverkning skall sättas i gång, ankommer endast på vederbörande vedkontor. Mot vedkontorets beslut finns icke någon appell, när det är fråga om igångsättandet av tvångsavverkning. Det andra skälet sammanhänger med en annan omständighet, som kan ställa skogsägaren i en ganska allvarlig situation, vilken icke är avsedd av lagstiftaren. Man kan ju i nuvarande läge väl tänka sig, att man icke kan fullfölja lagens syfte, att skogsavverkningarna endast skola ske i enlighet med skogsvårdande principer. Det kan ju tänkas, att det uppstår sådana svårigheter med arbetskraft och transportmedel, att man får tillgripa det virke, som överhuvud taget står att få, och i sådant fall skulle det drabba skogsägaren synnerligen hårt, om han icke skulle kunna få en skälig ersättning. Ersättningsregeln återfinnes i 5 §, och till denna paragraf har utskottet knutit ett uttalande, som går ut på att skogsägaren skall kunna känna sig säker på att under alla förhållanden få den ersättning, som kan anses rimlig.

Herr Tamm har nu under diskussionen frångått sin reservation och framställt ett ändringsförslag beträffande utskottets motivering. Då jag för min del anser, att man i detta ändringsförslag kan inlägga även nyssnämnda önskemål, som ligger mig varmt om hjärtat, nämligen att skogsägaren under alla förhållanden skall få en skälig ersättning, kan jag, herr talman, ansluta mig till herr Tamms yrkande, som således innebär bifall till utskottets förslag med en ändring av motiveringen.

Herr **Mannerskantz** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den föregående ärade talaren säger, att det är mycket djärvt av mig att yrka avslag på utskottsförslaget, då utskottets siffror beträffande vedavverkningarna varit så nedslående. Jag vill med anledning av herr Linnérs yttrande framhålla, att utskottet sannolikt endast haft tillgång till de siffror angående vedavverkningarna, som finnas refererade nertill på sid. 13 i utlåtandet. Men dessutom finns det en tabell över garantianmälningarna per ³¹/₃, och den tabellen visar helt andra siffror. Ha inte de siffrorna gjorts tillgängliga i lagutskottet, så har lagutskottet tagit för lätt på denna sak. Dessa garantianmälningar omfatta nämligen i det län, som visar den bästa siffran, ända upp till 143 % av det för nästa bränslesäsong beräknade behovet, och det är många andra län, där anmälningarna omfatta över 100 %. Sammanlagt är det inte mycket som fattas, när man ser på slutresultatet av garantianmälningarna. Garantianmälningarna avse i stor utsträckning den ved, som finnes avverkad men icke är upphuggen, och i dem beräknas kvantiteten på en höft. Sedan man huggit upp veden, anmäler man slutgiltigt. I det här fallet är det siffrorna för garantianmälningarna man bör gå efter; de komma med säkerhet icke att underskridas, om nu ej lagen åstadkommer det.

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Det är ju klart, att det för skogsägarna är föga tilltalande att bli utsatta för tvångslagstiftning i denna riktning, men trots allt tror jag, att denna lagstiftning nu är nödvändig. Lagens ordalydelse, kompletterad med de anvisningar utskottet givit i sin motivering, synes mig också vara sådan, att något obehag för den lojale skogsägaren knappast behöver ifrågakomma.

Det är emellertid en sak, som jag anser mig böra påpeka och som jag tror är av vikt för många skogsägare. Utskottet har gjort till sitt ett uttalande av departementschefen, att avverkningsarna torde kunna »bedrivas på sådant sätt, att skogsvården samtidigt gagnas. Detta synes kunna ske genom utförandet av vissa bestånds- och hyggesvårdande huggningar, där det utfallande virket i regel är av lågvärdig beskaffenhet och till väsentlig del kan användas endast till ved.» Detta är alldeles riktigt, när det gäller, jag tror en ganska betydande del av skogarna här i landet. Men å andra skogar äro sådana huggningar helt enkelt inte möjliga att göra. Det finns nämligen en hel massa skogsägare, som kanske under decennier med levande intresse skött sina skogar. De ha årligen röjt och gallrat och plockat ut allt sådant där skräp, med det resultatet att de endast ha obetydliga kvantiteter sådan ved kvar. Men dessa skogar kunna vara mycket virkesrika ändå, och skogsvårdsstyrelsen eller vedkontoret har ju ingen anledning att låta vederbörande gå fria från anvisningar på huggningar. Skogsägaren kanske också lojalt vill delta i den allmänna vedanskaffningen. Men när han skall börja på att stämpla och hugga, då kanske det inte alls finns tillräckligt med vedskog, varför han i stället måste tillgripa grövre sortiment. Det blir väl då närmast massaved, som ifrågakommer, men de nuvarande bestämmelserna upptaga intet garantipris på massaved. Jag tror, herr statsråd, att det för många skogsägare av just den kategorien är nödvändigt, att även denna skog åsättes ett visst garantipris och, om det skall bli maximipris, även ett särskilt maximipris, så att inte dessa lojala skogsägare bli lidande. Det synes mig eljest vara mycket hårt, om skogsägare, som ha visat det verkligt berömvärda intresse för sina skogar, som jag här har antytt, och verkligen skött dem på detta sätt kanske i tiotals år, just på grund av denna omständighet skulle komma i en sämre ställning än andra skogsägare, som kanske inte alls ha haft något intresse för sina skogar.

Med denna erinran, som jag hoppas inte förklingar ohörd, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som herr Tamm har föreslagit.

Herr **Holstenson**: Herr talman! Jag har reserverat mig mot utskottsutlåtandet på grund av det tvång, som framkommit i det nya lagförslaget. Tvångsåtgärder äro ju någonting, som för alla på landsbygden är rätt motbjudande. Om man från första början förfarit rätt, så hade aldrig dessa tvångsåtgärder behövt ifrågakomma, och då hade hela vedfrågan varit i ett betydligt lyckligare läge.

En punkt, som strukits i utskottets slutliga utlåtande, är det påpekande angående avverkning i strid mot de skogsvårdande grundsatserna, som göres i reservationen av herrar Pettersson i Hällbacken och Persson i Norrby. Denna synpunkt har visserligen berörts även i utskottets utlåtande, men jag anser inte, att den är tillräckligt betonad. Jag ber därför att få framhålla vikten av att den reservationen vinner beaktande.

Vad sedan beträffar utskottets utlåtande, har det på ett par ställen framkommit, att huggningarna skulle vara liksom en välgärning ur skogsvårdsynpunkt. Men i södra Sverige åtminstone är det ju så, att skogarna i det

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
stora hela äro huggna och försvarligt skötta ur skogsvårdens svnpunkt. Det finns således där inte lika mycket att ta i den vägen som uppe i Norrland. I Norrland blir det kanske ett helt annat förhållande, men den saken har ju även framhållits.

I fråga om arbetsförhållandena medför tidsläget särskilda svårigheter. Söderut, åtminstone i Småland, har det i år varit omfattande inkallelser till militärtjänst, varför det har varit omöjligt att anskaffa folk till vedhuggningarna. Det har nätt och jämnt funnits arbetsfolk till de ordinarie drivningarna, mycket mindre då till vedhuggningarna. De huggningar, som ålagts av vednämnden, ha därför i stort sett inte kunnat fullgöras, utan stora mängder ved äro ännu ohuggna. Men om den fastställda tiden för huggningarna förlänges, så kan det ju hända, att situationen ändrar sig till det bättre.

De önskemål om garantier, som påpekats i utskottet av mig såväl som av flera andra ledamöter, ha ju blivit beaktade i utskottsutlåtandet, varför jag inte har något att anmärka på därvidlag. Man får hoppas, att vednämnden tar hänsyn till vad som anföres i utskottsutlåtandet och dess motivering.

Visavi herr Tamms reservation kan jag liksom herr Linnér godkänna densamma med den ändrade formulering, som herr Tamm tidigare i debatten har föreslagit. Den är ju något uttunnad, men det torde inte vara möjligt att få någon annan lydelse på densamma.

Jag skall på grund av vad jag anfört be att få yrka bifall till den av herr Pettersson i Hällbacken avgivna reservationen. I övrigt skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag med den av herr Tamm föreslagna ändringen.

Herr Norman: Herr talman! Efter herrar Tamms och Linnérs anföranden förefinnes det knappast någon anledning att från utskottets sida ytterligare fortsätta debatten, om denna lag bör antagas eller icke. Jag kanske till detta kan lägga den erinringen, att vid realbehandlingen i utskottet har det funnits både representanter för skogsägarintresset och personer med praktisk erfarenhet av föreliggande angelägenheter. Och när utskottet enhälligt har kommit till den uppfattningen, att lagen i det nu rådande läget bör komma till som ett hjälpmedel att tillgodose landets bränslebehov, så tror jag att kammarens ledamöter också kunna lita till dessa representanters omdöme i utskottet. Jag begränsar mig därför i denna debatt till en del spörsmål beträffande motiveringen.

Vad då beträffar herr Holstensons yrkande, så är det riktigt som han säger, att denna punkt om de skogsvårdande åtgärderna var medtagen i utskottets förslagstryck till motivering. Utskottet har ju på andra ställen i sin motivering understrukit betydelsen av dessa åtgärder. Att ytterligare göra detta med det tillägg, som herr Holstenson här har påyrkat, kanske inte är riktigt lämpligt i alla fall. Det hänvisas i detta förslag av herr Pettersson i Hällbacken och herr Persson i Norrby till 2 § i lagen och de skogsvårdande grundsatser, som böra tillvaratagas enligt stadgandet i paragrafens andra stycke. Nu är det kanske tveksamt, om vad som där stadgas enbart syftar på direkt skogsvårdande åtgärder. Det nämnes ingenting annat i detta stycke än att »Avverkning må ej åläggas i strid mot inskränkning i rätten därtill, som må finnas stadgad i lag eller hava med stöd av lag föreskrivits». Det är väl självklart att de lagbestämmelser, som man här syftar på, ha tillkommit just ur skogsvårdens synpunkt, men å andra sidan kan ett sådant uttalande som herr Holstenson ifrågasatt ingripa litet grand i tillämpningsområdet. Utskottet har ju utvidgat detsamma, så att det kommer att beröra även de hushållningsplaner, som gälla för olika slag av allmänna skogar. I nödfall och

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
om behov föreligger menar utskottet, och jag tror det är riktigt, att man kanske kan bli nödsakad att i viss utsträckning frångå dessa hushållningsplaner. Men att då skriva in någonting i motiveringen som kanske rycker undan denna möjlighet eller begränsar den, finner jag inte lämpligt.

Beträffande herr Tamms yrkande förhåller det sig på samma sätt: det tillägg, som herr Tamm här har föreslagit, hade vi också med i förslagstrycket till motiveringen. Det yrkades vid justeringen, att ett uttalande om garantipriset skulle göras i samband med denna sak. Inom utskottet yppades betänkligheter mot att göra detta i anslutning till den paragraf, som detta uttalande anknyter till, men däremot förefanns det välvilja för att någonting mera allmänt om garantipriset skulle sägas i ett annat sammanhang. Majoriteten samlade sig då kring det förslag till motivering, som här föreligger såsom utskottets.

Jag skulle tro, att om vi haft tid på oss och fått betänka oss till ett kommande sammanträde, så skulle vi inom utskottet ha kunnat sammanjämka de olika uppfattningarna i det här fallet på sätt herr Tamm här har föreslagit. Under sådana förhållanden kan jag ansluta mig till denna ändring i motiveringen.

Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande med den ändring i motiveringen, som herr Tamm här har påyrkat.

Herr Nisser: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå herr Manner-skantz' inställning till denna tvångslagstiftning. En tvångslagstiftning är ju alltid osympatisk och ej minst när den kommer att beröra endast en viss grupp av medborgare. Emellertid kräva utomordentliga förhållanden också utomordentliga åtgärder, och det kan väl knappast förnekas, att vi för närvarande befinna oss i ett sådant läge, att landets försörjning med bränsle är av sådan vikt, att vissa tvångsåtgärder måste vidtagas, när det visat sig att vi inte på frivillighetens väg ha nått fram till önskvärt resultat. Att vi inte ha gjort det, kan naturligtvis bero på vissa andra förhållanden, att inte vedanskaffningsfrågan i sin helhet bedrivits på ett rationellt sätt, att det har uppstått vissa missuppfattningar om innebörden av garantipriser o. s. v. Men som läget är för dagen och då bränslesituationen alltmera skärpts och kanske ytterligare kommer att skärpas, anser jag, att vi dock måste gå in för denna lagstiftning. Nu är det att märka, att lagen ju inte blir bestående allt framgent, utan endast är avsedd att gälla för en viss kortare tid, så man får förmoda, att den kommer att träda ur kraft så snart den inte längre behövs.

I motiveringen har utskottet också lämnat en del garantier för att den lojale skogsägaren inte skall komma att utsättas för några tvångsåtgärder. Allt beror ju på hur lagen kommer att tillämpas, men jag vill åtminstone uttala den förhoppningen, att de personer i vedkontoren, som äro satta att tillämpa den, också komma att göra det på ett förnuftigt sätt.

Det är emellertid inte den saken, som jag närmast har velat beröra, utan vad herr Norman nyss hade att säga om de skogsvårdande åtgärderna. Det står visserligen i utskottsutlåtandet, att man anser, att avverkningarna kunna ske på sådant sätt, att skogsvården samtidigt gagnas. Men det är inte klart utsagt, att så *skall* ske. Därför har också beträffande denna punkt i motiveringen en reservation framförts av herr Pettersson i Hällbacken och herr Persson i Norrby. De vilja ha följande mening insatt i motiveringen: »Detta innebär givetvis icke, att avverkning skulle få åläggas i strid mot de skogsvårdande grundsatser, som böra tillvaratagas genom stadgandet i 2 § andra stycket.» Jag vill för min del yrka bifall till denna reservation och att alltså nämnda mening införes i motiveringen.

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)

I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag med den av herr Tamm föreslagna ändringen.

Herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Jag ber först att få uttala min tacksamhet till utskottet för att propositionen har fått en så skyndsam behandling som förhållandena medgivit och för att den fått en så välvillig behandling som här har blivit fallet.

Det är ju så, som redan förut har sagts här i debatten, att det allmännas åtgärder för vedförsörjningen under nästa bränsleår hittills helt ha byggt på frivillighetens grund. Något tvångsingripande i produktionen har inte ägt rum. Det allmännas åtgärder ha i stället inriktats på att genom olika beslut försöka stimulera produktionen och bereda vederbörande myndigheter möjlighet att följa utvecklingen. Men att uteslutande lita till denna frivillighet och inte åtminstone göra ett försök att skaffa sig särskilda möjligheter att genom statliga regleringsåtgärder genomföra det vedanskaffningsprogram, som man har ansett nödvändigt att uppgöra, har jag för min del ansett att jag inte kunde ta på mitt ansvar i det nuvarande mycket allvarliga läget. Det är anledningen till att denna proposition framlagts för riksdagen. Men som jag också framhållit i propositionen, är det alltså min uppfattning, att man fortfarande i första hand bör gå fram på frivillighetens väg och att tvångsåtgärder inte böra tillgripas annat än då det kan visa sig oundgängligen erforderligt. Sålunda kan man nog säga, att även denna lag, fastän den har karaktären av en tvångslagstiftning, dock bygger på att vedanskaffningen alltså skall ske på frivillighetens väg.

Utskottet har nu i sin motivering särskilt talat om det fallet, att en skogsägare förgäves har gjort vad som rimligen kan ankomma på honom för att anskaffa erforderlig arbetskraft och att han inte heller kunnat få sådan till sitt förfogande vid anmälan till vederbörande arbetsförmedling eller vedkontor. »I sådant fall kan», säger utskottet »underlåtenhet att verkställa föreskriven avverkning icke anses föreligga.» Jag vill säga, att detta är även min uppfattning. Jag finner det för min del alldeles klart, att ett sådant fall inte är att hänföra till dem, då, såsom jag har sagt i propositionen, skogsägaren utan godtagbart skäl har underlåtit att fullgöra avverkningen.

På en punkt har utskottet, såsom redan nämnts i debatten, vidtagit en ändring i lagförslaget. Det gäller tillämpningsområdet, där utskottet har fört in under lagen vissa allmänna skogar. Då lagförslaget utarbetades i departementet, utgingo vi från den ståndpunkten, att de skogar, som här åsyftas, även utan uttryckliga lagbestämmelser skulle kunna inordnas i det system för vedavverkning, som lagförslaget är avsett att ge stöd och stadga åt. Utskottet har nu kommit till den uppfattningen, att nödig säkerhet på denna punkt inte vinnes, om man inte även formellt tar in dessa skogar i lagstiftningen. Mot det kan jag ju från min utgångspunkt inte ha någonting att invända.

Den fråga, som här framför allt har varit föremål för diskussion, gäller ju den ersättning, som skogsägaren bör ha i det fall, då tvångsavverkning faktiskt kommer till stånd på grund av hans förhållande. I propositionen har jag intagit den ståndpunkten, att ersättningen bör avvägas så, att avverkningsen i egen regi sätter skogsägaren i ett gynnsammare läge än om han låter det gå till tvångsavverkning. Skälet härtill har för mig varit, att jag varit och alltså är angelägen att söka få fram avverkning i skogsägarnas egen regi i så stor utsträckning som möjligt. Jag har varit rädd för allt, som skulle kunna motverka den stimulans till frivillig avverkning, som propositionen strävar efter att få till stånd. Till förebyggande av missförstånd på

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
denna punkt vill jag betona, att det naturligtvis inte är avsett, att ersättningen i de fall av tvångsavverkning vi här tala om skulle pressas ner oskäligt. I den delen instämmer jag helt och hållet i det uttalande av vednämnden, som finns återgivet i propositionen.

I det läge, vari ärendet nu har kommit, kan jag nöja mig med att deklarerat, att jag för min del kan ansluta mig till det förslag, som på denna punkt framlagts av herr Tamm.

Herr von Heland: Herr talman! Som lagen är formulerad, synes det mig, att mycket kommer att bero på hur den kommer att tillämpas. Nu sade herr statsrådet i sitt anförande, att enligt hans uppfattning skulle man försöka gå fram på frivillighetens väg, och först i nödfall skulle man tillgripa tvångsåtgärder. Det är ju mycket angenämt att höra detta, men det förefaller mig, som om man kan vara rädd för att inte alla de myndigheter, som få med denna lag att göra, komma att följa herr statsrådets uppmaning i det hänseendet.

Jag tror, att herr statsrådet skulle kunna få en uppfattning om hur myndigheterna, hittills åtminstone, sett på vedfrågan, genom att herr statsrådet tar och läser de mycket, mycket märkvärdiga cirkulär, som utskickats från vissa vedkontor och vissa länsjägmästare. Det är dessa cirkulärs avfattning som på det högsta har irriterat skogsägarna. Jag kan nämna, att jag förra söndagen var på ett möte med 900 deltagare, där stämningen var mycket irriterad med hänsyn till denna lag, just därför att man hade fått dessa cirkulär sig tillskickade.

Det är också rätt märkvärdigt, att man skall behöva komma med sådana här tvångsbestämmelser. Skog är det ju inte ont om i vårt land, och det torde väl därför vara så, att finge man bara tillräckligt betalt för skogen och huggningen och körningen, så komme det fram ved i tillräckliga mängder. Det är därför man tror, att huvudorsaken till denna lagstiftning inte är omsorgen att få fram veden, utan att vad man önskar är att hålla priserna nere. Jag hoppas nu i alla händelser, att herr statsrådet och den nya vednämnden komma att se till, att det inte blir så, som man befarat, att tvångsbestämmelserna komma att användas otillbörligt, endast och allenast för att hålla nere betalningen för skogshuggare, skogskörare och skogsägare.

Med hänsyn till vad jag redan har sett av myndigheternas arbetsätt, kan jag i alla händelser icke nu votera för denna tvångslag, utan blir det votering, så kommer jag med hänsyn till vad jag här framhållit att rösta för ett avslagsyrkande. Jag vill hoppas, att myndigheterna åtminstone skola förstå, att det kommer att bli reaktion mot en felaktig tillämpning av denna fullmaktslag.

Herr Hagman: Herr talman! I det jätteavverkningsprogram beträffande ved, som här föreligger till behandling och om vilket det råder så gott som fullständig enighet, finns det emellertid en liten hake, som inte är löst. Det är frågan om anskaffandet av den för avverkningen nödvändiga arbetskraften. Det förhåller sig så, att det nu varje vecka vid landets offentliga arbetsförmedlingsanstalter anmäles massor av lediga platser för skogshuggare, men tyvärr kan arbetskraft inte anskaffas i tillräcklig omfattning. Det beror på många skäl: de låga löner, som betalas för detta arbete, den i regel långa vägen till avverkningsplatserna samt ovanan hos de flesta vid dylikt arbete.

Framför allt spelar naturligtvis löneproblemet en mycket framträdande roll. När utskottet i sin motivering talar om dessa ting, säger utskottet på sidan 14 i utlåtandet: »Särskild uppmärksamhet förtjänar i detta samman-

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
hang spörsmålet om anskaffande av arbetskraft. En skäligen avvägning av arbetslönerna är otvivelaktigt ett av de moment, som härvidlag kunna bliva av betydelse.» Det är klart, att det har en oerhörd betydelse. Saken är i kort-
het den, att för avverkning av en kubikmeter ved stadgas i nu gällande olika kollektivavtal ett pris av 1 krona 80 öre upp till 2 kronor. Det är utan vidare klart att arbetet, i synnerhet för den, som är ovan därvid, inte ter sig så särskilt uppmuntrande, ty dagsförtjänsten blir nog ganska låg. Nu har en viss stegring i dessa arbetslöner skett och med en sådan stor arbetstillgång, som här förekommer, är det möjligt, att en ytterligare stegring kan komma att äga rum. Samtliga arbetsförmedlingsanstalter i landet ha också uppmanats att göra sitt bästa för att tillgodose detta stora arbetskraftsbehov.

Då det i många fall har anförts, att det finns folk, som äro villiga att utföra arbetet, men att det råder brist på nödiga verktyg, kommer arbetsmarknadskommissionen att under loppet av innevarande vecka hos Kungl. Maj:t begära ett anslag för anskaffning av verktyg åt dem, som sakna sådana men som äro villiga att utföra arbetet.

De föreliggande svårigheterna äro precis lika stora, antingen skogsägarna själva skola göra avverkningen eller något organ under vednämnden skall göra den — de senare kunna icke heller på frivillighetens väg skaffa fram den arbetskraft, som behövs. Det kan därför hända, att någon stegring i arbetslönerna skulle vara ett mycket verksamt medel för att uppnå målet, att skaffa fram erforderlig arbetskraft. Vad vi nu fått vara med om talar mycket starkt för att alla krafter, som finnas, också måste insättas i arbetet att få fram ved. Och när jag häromdagen personligen kunde övertyga mig om att priset på ved i Stockholm nu är 26 kronor per kubikmeter, tycker jag att det skulle finnas en möjlighet att inom denna ram även beakta problemet rörande arbetslönerna för att öka arbetskraften. Men jag skulle vilja tillägga, närmast i överensstämmelse med synpunkter, som kommit fram från reservanterna i utskottet men som även framskymta i utskottsutlåtandet, att skulle detta medföra, att man behövde överväga en ökning av garantipriserna, så kan detta inte hjälpas. Ty vi vilja inte i landets olika orter komma i det predikamentet att behöva frysa nästkommande vinter. Därför måste vedavverkningsprogrammet med alla tillgängliga medel genomföras. Jag tror, att den uppläggning, som frågan fått genom den föreliggande propositionen och utskottets utlåtande, löst spörsmålet om tillförsel av råmaterialet, och hjälpas vi sedan åt att lösa frågan om arbetskraften, blir det säkert möjligt att lösa hela bränsleproblemet på ett tillfredsställande sätt.

Jag har velat påpeka dessa synpunkter, därför att de utan tvivel ha en mycket stor betydelse, när man skall avgöra, huruvida en viss skogsägare gjort vad han kunnat för att avverka den på honom kommande andelen. Den, som velat tillgodose arbetskraftens önskan om större ersättning för arbetet, får naturligtvis lättare arbetskraft än den, som ger lägre betalning. Det är en synpunkt, som bör beaktas, vid en tillämpning av de strafflatituder, som denna lag innehåller.

Ur dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande med den av herr Tamm yrkade ändringen i motiveringen.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att beröra ett par detaljer, som äga samband med denna fråga, av vilka den ena inte alls och den andra endast helt flyktigt berörts i propositionen eller utskottets utlåtande.

Den ena saken gäller den tid, under vilken vedanskaffningen bör forceras. När det nu med skäl kan sägas, att vedanskaffningen för innevarande och nästa års bränslesäsong är ett för vårt lands vidkommande livsviktigt pro-

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)

blem, måste man göra klart för sig nödvändigheten av att effektivt utnyttja särskilt den tidrymd, som ännu återstår till midsommar. Tas ej denna tid i anspråk och utnyttjas inte därunder alla medel, som kunna göras tillgängliga för vedproduktion, hjälper det inte stort med av vednämnd, departementschef och utskott föreslagna åtgärderna. Det är nu, när snömassorna försvunnit i skogarna och man slutat avverka timmer och andra gagnsvirkesortiment, som man kan komma åt det virke som bör användas till ved. Och varför man skall upphugga detta virke just under tiden fram till midsommar beror på, att denna tid är den enda ännu återstående av detta år, som tack vare ringa luftfuktighet och i allmänhet soliga väder kan åstadkomma den torkning av veden, som är nödvändig, för att man därur skall kunna utvinna tillräcklig värmeeffekt. Ett tillfredsställande resultat härutinnan går inte att få fram beträffande ved, som är huggen senare under sommarens eller höstens lopp.

Med hänsyn till detta av mig nu anförda förhållande ligger det verklig vikt uppå att under den närmaste tiden se till att få fram all den arbetskraft, som kan mobiliseras på marknaden, för vedhuggning.

Varifrån skall då denna arbetskraft tagas? Från jordbruket kan man inte taga den, därom kunna vi vara ense. Men däremot synes det mig, som om man från vägarbetarnas krets skulle kunna hämta en ganska anseelig styrka, som är synnerligen lämplig just för detta arbete. Men då blir vägunderhållet försummat, kanske man replikerar. Ja, det är sant, men i ett nödläge som detta kan den saken enligt mitt förmenande inte hjälpas. Naturligtvis måste det absolut nödvändiga vägunderhållet tillgodoses, men det, som inte är trängande, bör kunna uppskjutas till tiden efter midsommar. Härför erfordras emellertid ett visst ingripande från regeringens sida genom att till länsstyrelserna och vägstyrelserna utfärda meddelanden om att vägunderhållet i den mån så är möjligt bör uppskjutas under tiden till framåt midsommar, på det att vägarbetarna därunder må kunna användas i största möjliga utsträckning till vedhuggning.

Den andra fråga, som jag tänkt beröra, gäller skogsvårdsstyrelsernas befattning med denna sak. Skogsvårdsstyrelserna anförtros den ena uppgiften efter den andra, och de undandraga sig givetvis inte dessa uppdrag. Men svårigheter föreligga för många skogsvårdsstyrelser att kunna finansiera sin verksamhet. Det är normerna för anslagsfördelningen mellan de olika skogsvårdsstyrelserna som orsaka svårigheterna. Jag begagnar tillfället att i detta sammanhang framställa ett önskemål till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet därom, att han snarast möjligt ville föranstalta om ändrade, rättvisare normer för anslagens fördelning skogsvårdsstyrelserna emellan, så att även de ekonomiskt sett svagare bland dessa kunna nöjaktigt fullgöra alla de uppdrag av skiftande natur, som statsmakterna ålägga dem.

Vad själva sakfrågan beträffar, anser jag mig tillfredsställd med den av herr Tamm föreslagna kompromissen i motiveringen. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den av herr Tamm föreslagna ändringen i motiveringen.

Herr Heiding: Herr talman! När jag första gången fick höra, att det var tal om att införa tvångsåtgärder med avseende på vedavverkningen, ställde jag mig mycket betänksam emot ett sådant förslag. Men efter att ha läst utskottets utlåtande och tagit del av handlingarna, som föreligga, har jag kommit till den uppfattningen, att man måste gå fram på den av utskottet föreslagna vägen. Med de uttalanden, som gjorts av utskottet, kan man ju förvänta, att vedkontoren och andra, som skola ha hand om denna sak, icke kom-

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
ma att gå fram på något bryskt sätt, utan att de verkligen nog komma att se sig för. Jag tror, att de allra flesta skogsägare helt säkert komma att företaga vedavverkning frivilligt och att det endast kommer att bli en och annan, som kommer att få släppa till veden tvångsvis. Det är ju alldeles nödvändigt under nuvarande förhållanden att få största möjliga mängder ved avverkat inom landet, och därför kan man inte gå på linjen att motsätta sig någon åtgärd, som kan främja detta syfte.

Att det blivit så svårt att få ved huggen i vinter, har till stor del berott på att det varit absolut omöjligt att företaga några gallringshuggningar på grund av de snömängder, som funnits. I hela sydöstra delen av landet har det inte ens varit möjligt att stämpla skog, mycket mindre hugga. Det har inte gått att komma fram i den djupa snön, och vedhuggningar ha därför inte kunnat företagas i den utsträckning, som annars varit vanlig. Huggning av ved efter avverkningar brukar också, som var och en känner till, i största utsträckning ske långt fram på vintern och under våren, och i all synnerhet i år har detta arbete måst framskjutas.

En annan orsak är svårigheten att få arbetskraft. Om man kunde få tillräckligt med arbetskraft nu på vårsidan, är jag fullt förvissad om att det kommer att huggas stora mängder ved. Kanske blir det dock, som den siste ärade talaren framhöll, nödvändigt att inhibera vissa andra arbeten för att i stället utföra den huggning, som nu är så nödvändig.

Slutligen är det klart att prisfrågan spelar en mycket stor roll, kanske den allra största. Detta sammanhänger väl också med den omständigheten, att vi inte fingo de partier huggna, som kunnat huggas redan under hösten. Ty redan då hade man säkerligen kunnat få en hel del avverkat, om från den dåvarande vednämndens sida någonting blivit gjort för att uppmuntra skogsägarna att påbörja avverkningen omedelbart.

Vad sedan beträffar utstämplingen av skog, är det tydligt, att skogsvårdsstyrelserna komma att lämna sin medverkan och göra allt vad som kan göras, för att man skall komma i gång med arbetet så fort som möjligt. Det är ju ett stort intresse för skogsvårdsstyrelserna att få skogarna stämplade och få bort vad som bör komma bort. Uppenbart är, att många skogsägare hållit på med dessa stämplingar under ett flertal år och att det hos dem därför inte finns så mycket vedskog att taga. Sådant böra vedkontoren uppmärksamma, så att inte även värdefull skog alldeles i onödan blir nedhuggen. Säkerligen finns det på så många ställen skogar, som behöva gallras, att det kommer att visa sig, att vedförråden bli tillräckliga för vårt behov.

Beträffande den reservation, som har avgivits av herr Tamm m. fl., har nu föreslagits en viss ändring. Jag fick del av detta förslag för en stund sedan, men jag kan inte finna det lämpligt att detsamma antages. Jag anser, att utskottsförslaget i denna del är det bästa, och jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Näslund: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till det ändringsyrkande, som är framställt av herr Tamm. Jag har föranletts att göra detta av den omständigheten, att en del av kammarens ledamöter förmodat, att det skulle föreligga någon väsentlig meningsskiljaktighet inom utskottet på denna punkt. Så är inte förhållandet, vilket för övrigt tillräckligt klarlagts tidigare under debatten, bland annat av utskottets ordförande, herr Norman. Sålunda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagförslaget med den ändring i motiveringen, som är föreslagen i herr Tamms yrkande.

Medan jag ändå har ordet, skall jag be att få säga något också om den

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
 kritik, som är framförd gent emot vednämndens verksamhet hittills, och det sätt, på vilket vederbörande ha reagerat. Jag tänker då närmast på herr von Heland, som resonerar på det sättet, att eftersom det förefaller, som om vednämnden och vedkontoren inte komma att tillämpa denna lag förnuftigt, så röstar han blankt avslag. Jag kan inte, särskilt i en situation sådan som denna, handla på det sättet, herr talman. Men jag ber med anledning av detta få tillkännagiva, att jag förutsätter, att denna lag skall tillämpas med allra största förstånd och försiktighet. Då kommer lagen att gagna det, som den är avsedd att gagna, och bli ett myndigheternas redskap för att lyckligt lösa det samhällsspörsmål, som bränslefrågan är, men den kommer icke att på något sätt störa de lojala skogsägarna.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 6;

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o), av herr *Tamm*, att de överst å sid. 15 i det tryckta utlåtandet förekommande orden »och detta jämväl i det fall som avses i 5 §» skulle utgå ur motiveringen samt att å sid. 17 i utlåtandet skulle omedelbart efter det stycke, som började med orden »Vednämnden har» och slutade med orden »förevarande avseende», insättas ett nytt stycke av följande lydelse: »I likhet med departementschefen anser utskottet, att grunderna för den enskildes ersättningsrätt böra så avvägas, att avverkningen i egen regi sätter kildes i ett gynnsammare ekonomiskt läge än om tvångsavverkning kommer till stånd. Endast därigenom kan kronans rätt till avverkning bli en drivfjäder för den enskilde

Lagförslag om skyldighet att avverka ved till avsalu m. m. (Forts.)
att såvitt möjligt själv företaga avverkningen. Utskottet har därför ingen erinran mot den av departementschefen förordade principen för bestämmandet av ersättningen till den enskilde i fall av tvångsavverkning. Utskottet vill emellertid uttala, att ersättningen även i dylika fall bör vara skälig.» samt

2:o), av herr *Holstenson*, att i utskottets motivering skulle vidtagas dels de av herr Tamm sålunda påyrkade ändringarna, dels ock den ytterligare ändring, som förordats i herrar Petterssons i Hällbacken och Perssons i Norrby vid utlåtandet avgivna reservation, eller att näst efter den mening, som å sid. 15 rad 10 nedifrån i det tryckta utlåtandet började med orden »Därigenom blir» och slutade med »skola tillvaratagas», skulle tilläggas följande mening: »Detta innebär givetvis icke, att avverkning skulle få åläggas i strid mot de skogsvårdande grundsatser, som böra tillvaratagas genom stadgandet i 2 § andra stycket.»

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Tamms yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkannden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, i vad densamma avser förslag till lag med visst tillägg till lagen den 28 september 1928 (nr 377) om skogsaccis jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 16, i anledning av väckt motion om ändring av 56 § i lagen om vägdistrikt.

Vad utskottet i dessa betänkannden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 5 av herr *Ström, Fredrik* m. fl. och den andra inom andra kammaren under nr 185 av herr *Dahlbäck* m. fl., hade hemställts,

1:o) att riksdagen måtte besluta, att, i avbidan på ikraftträdande av en allmän, definitiv reglering av pensionerna för statstjänstemän, skulle, räknat från och med den 1 juli 1940 tills vidare, till civila och militära pensionstagare utgå provisorisk pensionsförstärkning med 180 kronor per år och pensionär; eller därest detta icke skulle befinnas genomförbart, ett provisoriskt pensions-tillägg enligt följande grunder, nämligen med 150 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp I, 180 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp II och 210 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp III, allt enligt den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen;

2:o) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i samband med pågående utredning angående revision av pensionslagstiftningen måtte upptagas till övervägande spörsmålet, om och i vad mån en sådan anordning kunde och borde genomföras, att pensionsregleringar framdeles vunne tillämpning beträffande samtliga redan beviljade pensioner.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Brädefors* m. fl. under nr 46 väckt, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad motion hemställt, att riksdagen måtte besluta, i avvaktan på en mera allmän och defini-

Om förstärkning av vissa statspensioner.

Om förstärkning av vissa statspensioner. (Forts.)

tiv reglering av nu gällande bestämmelser rörande pensionering av tjänstemän och arbetare i statens tjänst, däri inbegripet jämväl med pension redan avgångna sådana, tilldela samtliga pensionerade statstjänstemän och arbetare i statens tjänst ett provisoriskt pensionstillägg att, räknat från och med den 1 januari 1940 och intill dess nya bestämmelser rörande ifrågavarande pensionsärende kunde bli beslutade och träda i kraft, utgå med 180 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp I, 240 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp II och 300 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp III; allt enligt den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner I: 5 och II: 185, likalydande, samt II: 46 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts

1:o) av herrar *Holmström* och *Holmgren*, vilka ansett, att utskottet i anledning av yrkandet under punkten 2 i motionerna I: 5 och II: 185 bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att 1938 års pensionssakkunniga måtte erhålla i uppdrag att utreda frågan om höjning av redan beviljade pensioner samt att förslag i ämnet om möjligt måtte föreläggas riksdagen samtidigt med det förslag till pensionsreglering för blivande pensionärer, som de sakkunniga hade att avgiva; samt

2:o) av herr *Lovén*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville till 1941 års riksdag inkomma med förslag till pensionsförhöjning för sådana f. d. befattningshavare i statens tjänst, vilka uppbure årlig pension till belopp av förslagsvis högst 3,000 kronor.

Herr Holmström: Herr talman! Vid föregående tillfällen, då frågan om förbättring av de redan avgångna statstjänarnas pensioner varit före i riksdagen, har jag som motionär och som ledamot av bankoutskottet ansett, att riksdagen bort tillmötesgå deras, som jag menar, mycket berättigade önskemål beträffande provisorisk pensionsförbättring i avvaktan på en definitiv pensionsreglering. I år har jag emellertid, liksom bankoutskottet i övrigt, icke ansett mig kunna biträda framställningen rörande en sådan provisorisk förbättring. Det är de i dessa tider hårt pressade statsfinanserna och den därav föranledda nödvändigheten för staten att iakttaga den största återhållsamhet med utgifterna, och alldeles särskilt med utgiftsökningarna, som tvinga till denna ståndpunkt. Det är beklagligt, att denna pensionsförbättringsfråga blivit förhalad, så att den kommit i det läget, att tyvärr ingenting kan göras just nu, då pensionärernas behov så mycket starkare gör sig gällande.

Jag har emellertid fått det intrycket, att statspensionärerna ha en stark känsla av solidaritet med sin gamla arbetsgivare, staten, och att de äro beredda att dra sitt strå till stacken, när det gäller uppoffringar för staten. Men de hoppas givetvis, liksom vi alla, på bättre tider för staten och därmed för dem själva.

Om jag i denna statsfinansiella situation sålunda icke ansett mig kunna tillstyrka bifall till den del av motionen, som avser en provisorisk pensionsförbättring, så är jag dock av den meningen, att en utredning av spörsmålet omedelbart bör ske, så att denna kan vara färdig, när tidpunkten för frågans lösning blir lämplig. Det är ju en kommitté, 1938 års pensionssakkunniga, som nu utreder frågan om pensionsreglering för blivande pensionärer. Det måste vara lämpligt, att denna kommitté även får utreda frågan om reglering

Om förstärkning av vissa statspensioner. (Forts.)
av de redan utgående pensionerna. Därför har jag i utskottet reserverat mig för bifall till denna del av motionen, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Min och mina medmotionärers motion i denna fråga går i första hand ut på, att riksdagen måtte besluta att i avbidan på ikraftträdande av en allmän, definitiv reglering av pensionerna för stats-tjänstemän skulle, räknat från och med den 1 juli 1940 tills vidare, till civila och militära pensionstagare utgå en provisorisk pensionsförstärkning med 180 kronor per år och pensionär.

När man tänker på hur låga våra statspensioner äro, och när man vidare tänker på att pensionerna äro bestämda efter lönen å lägsta dyrort, måste man säga sig, att här föreligger en orättvisa, som snarligen bör undanröjas. Även om den statsfinansiella situationen är svår, och även om vi helt naturligt ha ännu viktigare frågor att lösa och viktigare ändamål att söka skaffa pengar till än till pensioner för statens befattningshavare, så är det dock här fråga om en gård av rättvisa, och det gäller sammanlagt en så förhållandevis ringa summa, att den inte något nämnvärt kan rubba statens finanser. Jag kan inte förstå, varför man har låtit denna fråga ligga olöst år efter år, och framför allt kan jag inte förstå, varför man inte vågat sig på en provisorisk förbättring. Föregående års riksdag har ju principiellt anslutit sig till denna ståndpunkt, ehuru den av hänsyn till den utredning som pågår inte då ville fatta något beslut, utan förordade att ett förslag skulle föreläggas årets riksdag.

Om man emellertid nu inte kan gå den väg, som motionärerna i sin första, av mig här berörda punkt anvisat, så skulle man, synes det mig, åtminstone kunna gå den andra av motionärerna anvisade vägen, nämligen att genomföra ett provisoriskt pensionstillägg enligt följande grunder: 150 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp I, 180 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp II och 210 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp III, allt enligt den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen. Det synes mig, att man borde kunna taga ett sådant steg, som inte, såvitt jag kan finna, bör kunna medföra några svårigheter.

Motionärerna ha vidare yrkat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i samband med pågående utredning angående revision av pensionslagstiftningen upptages till övervägande spörsmålet, om och i vad mån en sådan anordning kan och bör genomföras, att pensionsregleringar framdeles vinna tillämpning beträffande samtliga redan beviljade pensioner.

Nu har utskottet gått på avslag i fråga om alla dessa linjer, som här av motionärerna framlagts. Man hänvisar dels till den pågående utredningen, dels till att man inte vill binda riksdagen för framtiden och dels till den statsfinansiella situationen. Dessa omständigheter må i och för sig vara talande och betydelsefulla, men de kunna dock icke få innebära ett skäl att icke skipa rättvisa. Särskilt det förhållandet, att pensionärerna placerats i den allra lägsta dyrortsgruppen, måste ju verka i allra högsta grad försvårande för dem, särskilt för de lägre pensionstagarna, då det gäller att klara sig under en dyrtid, som ständigt tilltar. Det borde väl då vara en plikt, synes det mig, för riksdagen att här skipa någon rättvisa och i varje fall ge de allra sämst ställda en förbättring.

En av reservanterna i utskottet, herr Lovén, har också beaktat detta på så sätt, att han i sin reservation uttalat, att utskottet bort tillstyrka riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville till 1941 års riksdag inkomma med förslag till pensionsförhöjning för sådana f. d. befatt-

Om förstärkning av vissa statspensioner. (Forts.)

ningshavare i statens tjänst, vilka uppbära årlig pension till belopp av förslagsvis högst 3,000 kronor.

Det finns två andra reseranter, herrar Holmström och Holmgren. Dessa ha beaktat motionärernas hemställan i större utsträckning än herr Lovén och ha yrkat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att 1938 års pensionssakkunniga måtte erhålla i uppdrag att utreda frågan om höjning av redan beviljade pensioner samt att förslag i ämnet om möjligt måtte föreläggas riksdagen samtidigt med det förslag till pensionsreglering för blivande pensionärer, som de sakkunniga hava att avgiva.

Dessa reservationer synas mig icke stå emot varandra. Den principiella delen omfattas av herrar Holmströms och Holmgrens reservation, och denna reservation innehåller en riktig hemställan, som man icke synes kunna motsätta sig. Återigen kan det hända, att herr Lovéns reservation anvisar en mera framkomlig väg, då det dels är lättare att få riksdagen att gå med på att ge en hjälp åt de allra sämst ställda och dels ett bifall till detta yrkande skulle medföra en betydligt mindre utgiftsökning för staten. Även om reservationerna äro för mig lika betydelsefulla, måste jag i den tråkiga situationen, att man bara kan yrka bifall till den ena reservationen, välja herr Lovéns, då jag finner, att hans väg möjligen skulle kunna tänkas innebära en snabbare hjälp för de sämst ställda.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lovén framförda reservationen.

I herr Fredrik Ströms yttrande instämde herrar *Johan Bärq, Bäcklund, Leander, Granath* och *Heïman*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har icke deltagit i behandlingen inom utskottet av detta ärende, men jag vill deklarerera min anslutning till utskottets förslag. Jag gör detta inte därför att jag på något sätt är hård mot dessa pensionärer, som begära att få sina inkomster höjda, när levnadskostnaderna ha ökats, men med hänsyn till det läge, varuti frågan kommit, och till statsfinansernas läge för närvarande tror jag att utskottets linje är den bästa möjliga man i dag kan samlas omkring.

Jag påpekar, att skillnaden inte är så stor emellan herrar Holmströms och Holmgrens reservation och utskottets yrkande och för resten inte heller mellan herr Lovéns yrkande och utskottets. Det pågår ju sedan 1938 en utredning, som avser en reglering av pensionsförmånerna för de tjänstemän, som ännu icke ha avgått men komma att göra det sedan detta nya reglemente blivit tillämpligt, och enligt deklARATIONER, som även finansministern vid ett par tillfällen avgivit, har meningen varit, att man, sedan denna pensionsreglering har skett, skulle taga under övervägande en höjning av de gamla pensionerna. Nu trodde man att detta förslag ifrån pensionssakkunniga skulle kunna föreligga vid denna riksdag. Detta har icke varit möjligt. Jag vet inte, om det försämrade läge, vari statsverkets finanser kommit, har medverkat, men jag har en misstanke att så skett. De oerhörda bekymmer, som för närvarande vila på finansministern, ha antagligen gjort, att han icke ansett sig kunna taga upp denna sak till förverkligande i år utan vill avvakta den eventuella förbättring, som kan ske till nästa eller ett kommande år. Utskottet anser, att under sådana förhållanden frågan om höjning av de gamla pensionerna icke kan avgöras i år, men utskottet uttalar i alla fall en förhoppning om att pensionssakkunnigas förslag skulle kunna föreläggas riksdagen till nästa år och uttalar vidare den förhoppningen, att om detta sker till nästa riksdag, förslag om möjligt då även kunde föreligga beträffande pensionsförmånerna för »sådana f. d.

Om förstärkning av vissa statspensioner. (Forts.)
 befattningshavare, som vid tiden för de nya pensionsbestämmelsernas ikraftträdande redan avgått med pension». Skillnaden mellan de båda linjerna är alltså, att utskottet uttalar en förhoppning, som givetvis finansministern kommer att ställa sig till efter rättelse, om det finns någon möjlighet finansiellt att göra det, medan reservanterna föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära, att ett sådant förslag skall framläggas, sedan frågan utretts av 1938 års pensionskommitté.

Jag tycker, att riksdagen, även om den ivrar för de gamla pensionärernas nödläge, i den mån det föreligger, gott kan stanna vid utskottets yrkande, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, dels på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, dels på godkännande av den av herrar Holmström och Holmgren vid utlåtandet avgivna reservationen, dels ock därpå att kammaren skulle godkänna herr Lovéns vid utlåtandet anförda reservation; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om utredning rörande höjd pensionsålder för statsanställda m. fl.

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 75 av herr *von Stockenström* m. fl. och den andra inom andra kammaren under nr 134 av herr *Carlström* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville åt 1938 års pensionskommitté uppdraga att skyndsamt utreda frågan om höjd pensionsålder för statsanställda och vissa med dem likställda grupper av befattningshavare samt till nästa års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föränleda.

Vidare hade i två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 113 av av herrar *Andrén* och *Tamm* samt den andra inom andra kammaren under nr 179 av herr *Persson* i Falla m. fl., hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte verkställa en omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill omprövningen kunde föränleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 75 och II: 134, likalydande, samt I: 113 och II: 179, likalydande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t dels uttala sig för en vidgad tillämpning av bestämmelserna om anstånd med avsked ur tjänst efter uppnådd pensionsålder i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet förordat, dels ock anhålla, att Kungl. Maj:t ville ej mindre uppdraga åt 1938 års pensionskommitté att utreda frågan om en förlängning av gällande anståndstid för avsked ur tjänst vid uppnådd pensionsålder än även för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föränleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Holmström*, *Andersson* i Jäger, *Lindblom*, *Osberg* och *Svedman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riks-

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

dagen, i anledning av förevarande motioner I:75 och II:134, likalydande, samt I:113 och II:179, likalydande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t dels anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning av frågan om höjning av pensionsåldrarna för statsanställda m. fl. samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, dels ock uttala sig för en vidgad tillämpning av bestämmelserna om anstånd med avsked ur tjänst efter uppnådd pensionsålder i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det av reservanterna föreslagna yttrandet förordats.

Herr Holmström: Herr talman! Det händer i dessa dagar så mycket, som så helt fångar riksdagsledamöternas intresse, att kanske många icke haft tid att ägna uppmärksamhet åt detta ärende. Jag skall därför anhålla att mycket kort få göra en resumé över hur det ligger till.

Vid 1934 års riksdag beslöts en sänkning av pensionsåldern för de statsanställda. Detta beslut fattades under intryck av en då rådande stark ungdomsarbetslöshet, som ansågs nödvändig göra en tidigare avkoppling av de äldsta åldersgrupperna för att därigenom bereda ökade försörjningsmöjligheter för den yngre arbetskraften. Såsom ytterligare motiv för beslutet framhölls kravet på effektivitet i statsförvaltningen.

I år har i motioner yrkats en skyndsamt utredning om en höjning av pensionsåldern. Gentemot de skäl, som anfördes för den år 1934 beslutade sänkningen av pensionsåldern, framhålla motionärerna bland annat, att ungdomsarbetslösheten numera praktiskt taget försvunnit och i stället efterträts av brist på yngre arbetskraft samt att vårt folks ökade vitalitet även vid högre ålder borgar för att effektiviteten i statsförvaltningen icke behöver eftersättas. Vidare framhålla motionärerna, att den på senare tid framträdande ökningen av antalet åldringar starkt kommer att stegra försörjningsbördan för de produktiva åldersgrupperna, och till slut, men inte minst kraftigt, säga motionärerna, att det ur statsfinansiell synpunkt är av vikt, att de möjligheter till avsevärda besparingar tillvaratagas, som stå till buds genom de anställdas bibehållande i tjänst till högre ålder.

Nu har bankoutskottet icke funnit sig kunna biträda motionärernas förslag om en utredning angående en förhöjning av pensionsåldern. Utskottet beaktar emellertid motionärernas synpunkter så till vida, att utskottet uttalar sig för en vidgad tillämpning av bestämmelserna om anstånd med avgång ur tjänst efter uppnådd pensionsålder samt för en förlängd anståndstid.

Mot utskottets yttrande och förslag ha fem reservanter anmält avvikande mening. Reservanterna yrka bifall till motionärernas hemställan om en skyndsamt utredning beträffande höjd pensionsålder och instämma dessutom i utskottsmajoritetens uttalande för en vidgad möjlighet att kvarstå i tjänst efter uppnådd pensionsålder, men de anse att denna möjlighet på grund av svårigheterna att ernå en rättvis och enhetlig prövning av ansökningar härom inom hela statsförvaltningen endast bör användas såsom en provisorisk åtgärd intill dess frågan om en generell höjning av pensionsåldern kan bli löst. Jag skall nu anhålla att från en reservants synpunkt få skärskåda utskottsmajoritetens yttrande och förslag.

Utskottet säger, att »då de nuvarande pensionsåldrarna för de statsanställda bestämdes år 1934, skedde detta efter en ingående omprövning av Kungl. Maj:ts förslag från bankoutskottets och riksdagens sida». Jag vill till detta erinra om att bankoutskottet icke var enhälligt, utan att det förekom reservanter, som varnade för att sänka pensionsåldrarna.

Utskottet säger vidare: »Huruvida det då fattade beslutet på lång sikt

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)
var det ur alla synpunkter bästa, är enligt utskottets förmenande ännu för tidigt att avgöra.» Här föreligger alltså ett medgivande från utskottets sida, att utskottet icke känner sig helt övertygat om att det beslut, som då fattades, var klokt.

Sedan säger utskottet: »Enligt utskottets mening bör man icke draga alltför vittgående slutsatser av det nuvarande läget, vilket i hög grad präglas av extraordinära förhållanden.» Utskottet menar alltså, att det nuvarande läget är en extraordinär situation, som motionärerna tagit som anledning till sin framställning. Jag skulle tvärtom vilja säga, att det var i en extraordinär situation, som riksdagen 1934 fattade sitt beslut. Jag skall med några officiella siffror belysa ungdomsarbetslösheten för att visa, att riksdagens beslut 1934 fattades i en viss panikstämning. Jag anger siffrorna för februari månad varje år.

Enligt de officiella siffrorna var det 1935 10,603 ungdomsarbetslösa. Redan följande år, 1936, hade siffran sjunkit från 10,603 till 6,044, och följande år, 1937, är den nere i 2,347. Året därpå, 1938, är den nere i 1,200. År 1939 steg den till 2,133, men detta hade sin alldeles speciella anledning i de då rådande förhållandena i skogarna. Nu i år, 1940, är siffran 412. Vi ha alltså i år endast 412 ungdomar, som äro redovisade som arbetslösa. Siffran har således gått ned från 10,603 i februari 1935 till 412 i februari i år. Detta måtte väl ganska tydligt visa, att det är som motionärerna och reservanterna säga, att någon ungdomsarbetslöshet nu praktiskt taget inte existerar. Man vet också inom arbetslöshetskommittéerna, att det till och med är svårt att anskaffa ungdomar, särskilt springpojkar. Anledningarna till denna nedgång i antalet ungdomsarbetslösa äro ju flera. Minskningen sammanhänger med den allmänna nedgången av arbetslösheten, men den är också en följd av de åtgärder, som statsmakterna vidtagit i form av verkstadsskolor o. d.

På tal om effektiviteten i statsförvaltningen säger utskottet, att den fortskridande rationaliseringen av statsverksamheten numera oftast torde ställa större krav på befattningshavarnas kroppsliga och andliga vigör än vad fallet varit under tidigare rådande förhållanden och att detta uttalande under de gångna åren ingalunda förlorat sin giltighet utan alltjämt förtjänar beaktande.

Jag är inte alls övertygad om, att utskottet resonerar riktigt. Rationaliseringen av statsverksamheten har ju bland annat skett genom införande av maskiner. Det finnes nu inom alla verk och inrättningar en hel del maskiner för skrivning, räkning, bokföring o. s. v., som gjort det lättare för den mänskliga arbetskraften. Men vi få väl säga oss, att det är riktigt, som motionärerna och reservanterna framhålla, att under den senaste tiden vitaliteten hos vårt folk stigit avsevärt. Det är de förbättrade sociala och hygieniska förhållandena och en allmänt ändrad livsföring, som skapat en ökad vitalitet. Framför allt är det kanske friluftslivet som inverkat. Vi ha t. ex. i vår egen krets i denna kammare sett flera ledamöter, som uppträtt i skidkläder. För en tid sedan sågo vi, hurusom ett statsråd med stor berömmelse deltog i en orienteringstävlan. Allt visar, att det är riktigt, när man säger, att det finns en större vitalitet hos vår tids människor överhuvud taget och därmed även hos äldre åldringarna.

Utskottet säger vidare: »Det synes desto mer önskvärt att härutinnan intaga en avvaktande ståndpunkt som de sänkta pensionsåldrarna på grund av vissa övergångsbestämmelser ännu ej börjat tillämpas i full utsträckning.» Utskottet menar alltså, att övergångstiden ännu icke är utlupen och att således ännu icke alla ha hunnit få pension efter de nya grunderna. Ja, det

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

är sant. Men kan man inte då säga tvärtom, att just det förhållandet, att dessa bestämmelser ännu icke nått full tillämpning, gör att det är så mycket lättare att göra en återgång, som alltså inte åstadkommer så stora omändringar?

Utskottet har emellertid, såsom jag i min inledning anförde, beaktat motionärernas synpunkter på visst sätt. Utskottet gör nämligen ett uttalande om att det bör bli en vidgad tillämpning av anstånd med avgång ur tjänst efter uppnådd pensionsålder. Det är nämligen så, att det redan nu kan medgivas, att en pensionär, sedan han ingått i pensionsåldern och blivit berättigad till pension, kan få kvarstå i tjänst under högst två år. Denna bestämmelse är emellertid satt ur funktion genom att Kungl. Maj:t givit direktiv om, att detta skall tillämpas med yttersta varsamhet. Det är väl egentligen endast beträffande sjuksköterskorna — där förhållandena ha tvingat fram det — som bestämmelsen om anstånd numera har vunnit tillämpning.

Nu framhåller utskottet, att denna bestämmelse bör tillämpas i större utsträckning än hittills, och utskottet anser även att anståndstiden bör utsträckas från nuvarande två till tre år. Reservanterna dela i det fallet utskottsmajoritetens mening.

Men sedan, herr talman, kommer jag till vad utskottsmajoriteten icke beaktat. Det är de sociala skälen, som vi reservanter ha strukit under. Det har nämligen gjort sig märkbar en tendens till minskning av de lägre åldersklasserna. Ungdomsarbetslösheten har, som redan nämnts, praktiskt taget försvunnit och efterträtts av brist på yngre arbetskraft. Samtidigt försiggår en ökning av antalet åldringar, vilken kommer att starkt stegra försörjningsbördan för de produktiva grupperna. Det är dessa sociala skäl, som utskottsmajoriteten icke tillbörligt beaktat, men dessa sociala skäl äro av ofantligt stor betydelse för bedömandet av denna fråga. Utvecklingen pekar nu hän emot ett läge, där det på var tredje eller fjärde person i aktiv ålder kommer en åldring att försörja. Därför anse reservanterna i likhet med motionärerna, att det bör beredas möjlighet för de äldre att fortsätta med produktivt arbete och att man måste undvika det uppenbara slöseri med arbetskraften, som avkopplingen av arbetsduglig personal vid en för tidig ålder innebär. Därvid har man också att taga hänsyn till de partiellt arbetsföra. Detta måste ske, då det i den nu rådande situationen och säkerligen, ärade kammarledamöter, under en avsevärt lång tid framåt kommer att bli nödvändigt att kräva en anspänning av nationens alla krafter. Nationen har icke råd att koppla av arbetsföra personer vid för tidig ålder.

Nu kommer jag till något, som jag skulle vilja kalla sensationellt. Bankoutskottet har icke beaktat de statsfinansiella synpunkterna. Bankoutskottet har ju haft tillfälle att få en överblick över statsutgifterna, och bankoutskottet har måst få den bestämda uppfattningen, att det är nödvändigt att överallt skrida till sparsamhet. Det är alldeles klart, att ju lägre pensionsåldern sättes, dess dyrare blir det för staten. De, som äro i aktiv tjänst, äro alltid lika många. Det hela skall fungera, lönerna bli desamma. Men ju lägre pensionsåldern är, dess flera pensionärer blir det, och dess större utgifter får staten. Den saken är alldeles självklar. Motionärerna ha räknat ut, att den merutgift, som staten har fått genom 1934 års beslut, för nästkommande budgetår blir betydligt mer än 5 miljoner kronor. Den siffran kommer att ökas år efter år. Den här föreslagna höjningen av pensionsåldrarna anser jag och tror jag, alla mina medreservanter därför vara en besparingsåtgärd av mycket stort värde. Här kan en besparing göras utan att det i allmänhet kommer att menligt drabba statstjänarna.

Om herr talmannen tillåter, skall jag be att få berätta en historia. Det

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

var en skånsk major, som på gamla dar hade gift sig. När han gick med sin son för att anmäla honom till skolan, var det ett högtidligt ögonblick i den gamle majorens liv. Då han gick ut från lokalen, sade han: »Ja, gosse, nu får du ingen ro här i livet, förrän du blir pensionerad.» Jag tror nog, att det är en och annan, som resonerar på det sättet. Men jag vet, ärade kammarledamöter, att de allra flesta av statstjänarna motse den dag, då de skola avgå ur tjänsten, med allt annat än glada känslor. Det blir en ekonomisk sak för dem. De bli med ens satta i den situationen att deras inkomster minskas avsevärt, nämligen från lönen till pensionsbeloppet.

Därtill kommer själva avkopplingen från arbetet. Många människor ha ju så gått upp i sitt arbete, att de med mycket, mycket vemod se emot den tid, då de skola bli avkopplade därifrån, då de bli satta ur funktion och ingenting ha att göra.

Jag tror, att flertalet statstjänare alltså mycket gärna vilja stå kvar i tjänst av ekonomiska och andra skäl, och jag menar, att den av oss föreslagna höjningen av pensionsåldern icke kommer att lända statstjänarna annat än till fördel, för vilken de kunna vara tacksamma.

När det nu ifrågasatts en utredning, skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att man söker ordna det så, att det kan bli en mjukare övergång till avgången ur tjänst och att pensionsåldern blir differentierad med hänsyn till olika yrkesgrupper.

Herr talman! Med dessa ord anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Andersson, Emil*.

Herr andre vice talmannen: Herr Holmström gick i god för att vår generation är mycket vitalare än de föregående generationerna, framför allt i de högre åldrarna. Jag tycker, att herr Holmström nästan verkade som en illustration till detta sitt påstående, när han stod här i talarstolen och dundrade. Det var oerhört vitalt, och det verkade nästan som om han tillgrep större våld än nöden kräver. Det är ju klart, att det inte finns någon möjlighet att efter sex år göra om en sådan här sak, som tillkom 1934, innan de beslut, som då fattades, ännu ha hunnit genomföras i full utsträckning.

Herr Holmström sade, att vi 1934 fattat detta beslut under intrycket av någon sorts panik. Vi hade då en ungdomsarbetslöshet, som var ett stort problem, och under inflytande av detta bekymmersamma problem sänkte vi pensionsåldrarna. Men det var nog icke bara ungdomsarbetslösheten som motiverade detta ställningstagande, utan det var vid det tillfället givetvis fråga om ett övervägande på mycket längre sikt. Överhuvud taget hade man då att räkna med att under många år framåt de årsklasser av människor, som från skolor och andra utbildningsanstalter kommo ut i arbetslivet, skulle vara betydligt kraftigare och talrikare än motsvarande åldersklasser hade varit tidigare. Under tiden strax efter världskrigets slut ökade nativiteten i landet betydligt — det var väl den under världskriget instängda kraften, som kom till uttryck. I alla fall, vilken anledningen än var, så hade vi åtskilliga år en mycket stark befolkningstillväxt. De årsklasser, som då föddes, hade vid den tid, när vi fattade beslutet om pensionsålderns sänkning, börjat komma ut i arbetslivet och detta hade naturligtvis vållat vissa bekymmer. Nu kan man säga, att det var en tillfällig stegring av nationens livskraft, och vi kunna kanske redan nu säga, att vi skymta nya förhållanden. Det kom efter denna period av vitalitet flera år med betydligt sänkt nativitet, under vilken tid vi fingo vår befolkningskommission och alla dessa bekymrade diskussioner om

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

nationens utdöende o. s. v. Det fanns en mycket skarp gräns mellan dessa båda perioder, men vi leva faktiskt ännu under intrycket av den ökade vitalitet i fråga om vår befolkningstillväxt, som följde efter det förra världskriget.

Det kan, som sagt, icke vara klokt att med alltför korta intervaller göra ändringar i bestämmelserna om pensionsåldrarna för statstjänstemännen. Det skulle vålla oerhörda slitningar och oerhörd osäkerhet för tjänstemännen själva. Vi behöva dessutom faktiskt mycket mera erfarenhet beträffande den senast vidtagna ändringen i fråga om pensionsåldern för statstjänstemännen än vi ha hunnit få under de sex år, som förflutit, sedan 1934 års beslut fattades.

Jag vill för min del deklarerera, att jag har samma uppfattning beträffande dessa saker som herr Holmström med hänsyn till framtiden, i det att jag tror, att vi behöva ta ställning därtill ånyo. Men å andra sidan tror jag, att man därvid behöver skärskåda problemet ur en mycket vidare synvinkel än den, att man bara säger det ena året: »Nu höja vi pensionsåldrarna, ty nu är det ont om folk», och det andra året: »Nu sänka vi pensionsåldern, ty det kommer alltför många unga ut i arbetslivet.» Det är nyttigt för staten, att det sker en icke alltför långsam cirkulation och växling inom tjänstemannavärlden. men å andra sidan behövs det också en ny syn på spörsmålet om gamla människors funktion i samhället och deras möjlighet att göra sig nyttiga. Det betyder utan tvivel, vilket jag tror att herr Holmström också snuddade vid, för många en personlig tragedi att avkopplas från ett arbete, som de sysslat med under en stor del av sin arbetsföra tid och som de själva tro, att de skulle kunna sköta på ett nyttigt sätt under många år framåt. Det är icke nyttigt för samhället heller, att denna arbetsförmåga, som utan tvivel finns även hos rätt mycket till åren komna människor, lägges för föfot och icke utnyttjas. Å andra sidan veta vi ju, att man, när man kommer upp i de högre åldrarna, själv har svårt att bedöma värdet av sin arbetskraft. Det är inte någon människa, som själv erkänner: »Nu är jag förbrukad, och nu skall jag gå och lägga mig», utan alla säga: »Jag är pigg som en mört och kan arbeta under många år ännu.» Det är naturligtvis svårt för samhället att avgöra, vilket som är riktigast och att i de enskilda fallen skipa rättvisa, men frågan, i vilken mån det allmänna skall kunna utnyttja de äldre människornas arbetskraft och samtidigt för dessa bereda en tryggare, lugnare och mera tillfredsställande ålderdom, är ett problem av den allra allvarligaste och ömtåligaste innebörd. Jag tror i alla fall icke, att man löser det genom att man höjer pensionsåldrarna upp till orimliga tal, utan man löser det genom att hålla relativt låg pensionsålder men ändå på något sätt bereda dessa pensionärer möjlighet att göra sig nyttiga för samhället.

Vi äro icke i dag redo att draga upp några riktlinjer för en lösning av detta vittgående spörsmål. Vi behöva, som sagt, ännu en liten tids erfarenhet beträffande verkningarna av 1934 års beslut, men jag erkänner för min del, att det läge, som råder i dag, kan motivera att man gör vad som göras kan för att samhället icke i onödan skall köra ifrån sig sådana tjänstemän, som äro arbetsdugliga. Man har ju regulativ i det avseendet genom de bestämmelser, som finnas om möjlighet att medgiva anstånd med avskedandet under en viss tid och rätt att kvarstå i tjänst efter den ordinarie pensionstidens inträdande. Dessa bestämmelser ha allt sedan 1934 och jag tror också rätt lång tid därförut utnyttjats mycket restriktivt. Det har praktiskt taget under de senaste åren nästan aldrig givits ett sådant anstånd åt en tjänsteman, beroende på att man ändå ville låta den nya ordningen verka fullt effektivt. Men det kan vara berättigat att med tanke på de ansträngda statsfinansiella förhållandena för närvarande och även med hänsyn till den brist på arbets-

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)
kraft, som finns på vissa områden, låta en generösare tillämpning beträffande dessa bestämmelser komma till stånd.

Utskottet har för sin del förordat, att ändrade direktiv utfärdas rörande en sådan mera liberal tillämpning av anståndsbestämmelserna. Det har också uttalat, att en förlängning av anståndstiden, som nu är endast två år, till tre år skulle genomföras. Jag tror, herr talman, att det är det bästa vi i dag kunna komma fram till. Det finns inte någon möjlighet eller framför allt icke någon anledning att riksdagen i dag efter endast sex års prövning av de nu gällande bestämmelserna skulle helt plötsligt vända på handen och avkänna dödsdomen över de beslut, som fattades 1934 i detta avseende. Jag tror, att man med en tillämpning och en god tillämpning av de direktiv, som utskottet i sitt utlåtande givit, skall kunna komma fram till det resultat, som motionärerna ha avsett. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Friggeråker* och *Bäcklund*.

Herr **Andrén**: Herr talman! I det brett upplagda anförande, som den förste ärade talaren höll här i kammaren, androgos nästan alla de synpunkter, som kunna framföras i denna sak. Vad som återstår för mig är att göra vissa kompletteringar och att med vissa statistiska data underbygga några av de synpunkter, som den första ärade talaren framfört.

Vi minnas allesammans den mycket omfattande och mycket svårartade ungdomsarbetslöshet, som rådde här i landet under mitten av 1930-talet. Herr Åkerberg erinrade om den starka befolkningstillväxt, som inträdde efter världskriget och som, om jag fattade honom rätt, efter hans förmenande fortsatt även en lång tid därefter. Hur förhöll det sig egentligen med denna sak?

Jo, mina herrar, under åren närmast efter världskrigets slut — de optimistiska åren 1920 och 1921 — fingo vi verkligen en mycket stark tillväxt av årskullarna. Och det var dessa årskullar, som vid mitten av 1930-talet sökte inträde i den svenska produktionen. Samtidigt kastade en svår internationell ekonomisk kris sin djupa slagskugga över detta land. Det var verkligen inte lätt för dessa stora årskullar att vinna inträde i det svenska arbetslivet och i den svenska produktionen, och så fingo vi en mycket svår ungdomsarbetslöshet. Herr Holmström har redan med några siffror belyst denna arbetslöshet. Jag skall be att få komplettera hans framställning genom att föra statistiken något längre tillbaka i tiden och genom att anföra relativa tal, i stället för de absoluta, som herr Holmström anförde.

År 1933 bestod icke mindre än 13.1 procent av antalet hjälpsökande arbetslösa av ungdomar i åldern 16—20 år. 1934 — det år, då det nuvarande pensionsreglementet antogs — hade siffran redan gått ned till 10.3. Sedan föll denna siffra under de följande åren till respektive 8.0, 5.5 och 3.9 (för år 1937), och i närvarande stund ha vi praktiskt taget ingen ungdomsarbetslöshet. Men man hade så litet sinne för denna utveckling, att man tvärtom profeterade i rakt motsatt riktning.

Herr finansministern — vår beständige och beständigt unge finansminister, herr Wigforss — hade sålunda i debatterna 1934 ett yttrande, som jag skall be att få ordagrant citera. Han yttrade: »Jag är alldeles övertygad om att vi under det närmaste decenniet, eller ett par decennier framåt, få lov att räkna med svårigheter att skaffa försörjning åt den befolkning, som växer in i de arbetsföra åldrarna. Det är alltså inte bara ett ögonblickets problem, denna fråga om de ungas tillträde till arbete. Det är ett problem

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

även på längre sikt.» Det var på grundvalen av denna missuppfattning, som riksdagen 1934 accepterade det förslag, som det året genomfördes. Att beslutet icke uteslutande byggde på denna missuppfattning, det skall jag gärna erkänna.

Är det då ekonomiskt försvarligt att sänka pensionsåldern för att avhjälpa ungdomsarbetslösheten? Jag tror, att det rent statsfinansiellt sett måste betraktas såsom en mycket dålig affär. Det kan enligt vad en av motionärerna framhållit gälla ungefär 5 miljoner kronor om året. Men hur många arbetslösa är det, som man egentligen kan hjälpa på detta sätt? 1938 års pensionssakkunniga, som är den enda myndighet, som fått yttra sig angående motionerna, ha också för sin del tillstyrkt, att en utredning skall ske av det slag, som motionärerna ha begärt. De pensionssakkunniga säga nämligen — och det finnes återgivet i utskottsutlåtandet på sid. 5 — att i och för sig talade givetvis statsfinansiella synpunkter för att äldre tjänstemäns arbetskraft, i den mån så befunnes möjligt, tillvaratoges i ökad utsträckning, och det syntes även antagligt, att på befolkningsutvecklingen grundade skäl numera icke i samma grad som tidigare kunde återopas mot anordningar i sådant syfte.

I det långa loppet blir också en tidig pensionering, enligt mitt sätt att se, på grund av åldersfördelningen här i samhället en ganska omöjlig sak. Herr Holmström har redan varit inne på denna fråga, men han anförde icke några exakta siffror, som kunna belysa förhållandet. Jag vill då erinra om att vi nu i år, 1940, ha 6.4 personer i åldern 20—65 år mot en pensionerad i åldern över 65 år. Men redan 1950 ha vi bara 5.7 personer i de arbetsföra åldrarna, som skola försörja de pensionerade över 65 år, och 1960 har talet gått ned till 4.9. Detta tal kommer att ytterligare sjunka. För att än mera belysa, vilka svårigheter vi här kunna komma att stå inför, vill jag erinra om att man måste räkna med att i Stockholms stad antalet personer över 65 år under de närmaste 20 åren kommer att mer än fördubblas. Vi borde då kunna förstå, vilka svåra socialpolitiska och ekonomiska konsekvenser denna nya åldersfördelning kommer att medföra för det svenska samhället.

När vi då till sist komma fram till en sådan åldersfördelning, att vi ha en pensionerad på fyra arbetsföra personer, hur går det då med kapitalbildningen i landet, och vilken försörjningsbörda kommer inte att åvila de medelålders personer, som utföra en väsentlig del av det produktiva arbetet i landet, när de på en gång skola försörja barnen och försörja åldringarna?

Herr Åkerberg ansåg, att det inte är möjligt att redan nu göra ett nytt pensionsreglemente. Jag har sällan hört en mera konservativ uppfattning. Enligt mitt sätt att se är det icke bara möjligt utan till och med nödvändigt, och icke minst nödvändigt av ekonomiska skäl. Det ekonomiska läget just nu kräver med nödvändighet, såvitt jag förstår, en återgång till den gamla kloka maximen om arbete och sparsamhet. Vi ha icke råd att låta någon, som kan arbeta, gå sysslolös.

Jag tror, att reservanterna ha riktigt uttryckt denna tanke, när de i sitt välskrivna yttrande framhålla, att vad läget kräver är en anspänning av nationens alla krafter. Jag skall tillägga, att jag icke i alla avseenden är en anhängare av hög pensionsålder, nämligen icke i fråga om alla befattningar. I vårt generalitet och i vårt amiralitet skulle jag bra gärna vilja se yngre årsklasser starkare företrädde. Vi veta allesamman, att i krig är det det oväntade, som går; men kunna äldre personer verkligen göra detta oväntade? Kan man inte befara, att, om det blir ett krig, detta föres efter gamla dammiga militära handböcker? Det är ur denna och liknande

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

synpunkter som jag verkligen tror, att man för vissa befattningshavare rentav måste sänka pensionsåldern.

Utskottet har i viss mån sökt gå motionärerna till mötes, då det har påyrkat, att tjänstdugliga befattningshavare skola medgivas kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde, icke bara, såsom nu är fallet, under en tid av två år, utan under tre år. För min del tror jag, att detta är en felaktig väg att beträda. I den idylliska och gemytliga tid, då den gamla habsburgska dubbelmonarkien fanns kvar och då Wien var en glad huvudstad, kunde det också inträffa, att det uppstod konflikter och icke minst med Serbien. Vid dessa konflikter, som i allmänhet löstes på helt annat sätt än man nu löser konflikter, hände det nästan ofelbart, att de serbiska grissarna blevo förklarade pestsmittade, och därefter stängdes gränsen. När konflikten var över, var man beredd att på nytt förklara, att epidemien var överstånden och att förbindelserna kunde återupptagas.

För att nu komma över till den fråga, som vi här stå inför, fruktar jag verkligen, att, om man följer utskottets förslag, vi icke bara skola komma fram till politiska utnämningar, utan också till politiska pensioneringar. Jag är rädd för att personer, som icke äro tillräckligt likriktade, som icke äro systemet till behag, skola förklaras, jag vill icke säga pestsmittade, men mindre lämpliga, mindre dugliga, icke fullt friska, och att de på detta sätt skola avföras från den svenska statsförvaltningen. Detta är ett system, som skulle skapa en anda av servilitet, som dåligt stämmer med svenska traditioner.

Herr Åkerberg erkände ju ganska öppet i sitt anförande, att vi behöva ett nytt ställningstagande i den fråga, som kammaren nu skall avgöra. Den, som hörde herr Åkerbergs anförande, kunde icke undgå att observera, att han i själva verket var ganska medveten om det berättigade i det krav, som föreligger i reservanternas förslag. Vad jag är rädd för är, att vi återigen skola hamna i systemet »för sent». Och det är därför, som jag, herr talman, tillåter mig yrka bifall till reservationen och till de moderata krav på en utredning av frågan, som där föreligga.

I herr Andréns yttrande instämde herr Öman, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Tamm*, *Gustaf Adolf Björkman*, *Wistrand* och *Ewerlöf*.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Fastän det ärende, som här behandlas, är en enskild motion, skall jag ändå ta del i debatten, eftersom det var på mitt initiativ, som den sänkning av pensionsåldrarna kom till stånd, som man nu vill ta upp till förnyad utredning.

Jag vill erinra om att det förslag, som då lades fram från Kungl. Maj:ts sida, blev mycket grundligt behandlat av riksdagen. Jag vill tillägga, att det i vissa, icke oväsentliga hänseenden blev modifierat av riksdagen i den riktningen, att pensionsåldrarna sattes högre än vad Kungl. Maj:t hade föreslagit.

De frågor, som här föreligga, äro, skulle man kunna säga, av två ganska olika slag. Det gällde — och gäller fortfarande — dels en viss grupp eller flera olika grupper av högre tjänstemän och även tjänstemän i mellangrader, där det sedan gammalt funnits en pensionsålder på 67 år, som då sänktes till 65 år. Det finnes inte något spår till tvivel om att hela denna sänkning föreslogs på rent sakliga grunder — på, låt mig säga, litet mindre utredade grunder än dem som herr André nu framlade beträffande militärerna. Men det var på grund av en mycket allmän erfarenhet inom de ämbetsmannakretsar och regeringskretsar, som hade erfarenhet av våra ämbetsmän, som det

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

fanns en mycket utpräglad mening om att 67-årsåldern är för hög och att 65-årsåldern i det stora flertalet fall är mycket rimligare, och att på samma sätt, som ju sedan gammalt tillämpats t. ex. vid våra skolor, det endast bör vara i vissa undantagsfall, som en högre pensionsålder bör kunna tillåtas, och då på grund av dispens. På den punkten har ingenting inträffat, som har ändrat läget i dag.

Den andra gruppen gällde i allra största utsträckning de statsanställda i de affärsdrivande verken, där pensionsåldern sänktes från 63 till 60, från 65 till 63 och 62 år o. s. v., och det förslag, som då framlades, grundades på en lång rad av energiska önskemål, framförda från dessa statstjänarens organisationers sida med uppvisande av de svårigheter, som det mötte för folk, när de kommo över 60-årsåldern, att effektivt utföra det ofta mycket tunga och besvärliga arbete, som de hade att fullgöra.

Detta var de stora, väsentliga orsakerna. Sedan kom den aktuella situationen med den starka arbetslösheten till såsom ett argument, som för ögonblicket icke saknade sin betydelse men som åtminstone för mig personligen aldrig utgjorde något huvudargument, lika litet som den, låt mig säga, förändring till det bättre på arbetsmarknaden, som man i ett sådant utomordentligt läge som det nuvarande skulle kunna peka på, inte kan få undanskymma för oss de stora och väsentliga tendenserna i vår befolkningsutveckling. Jag tror, att om man den gången överdrev det läge, som hade inträtt på grund av arbetslösheten, får man nu akta sig för att överdriva den knapphet på arbetskraft, som man på vissa punkter kan iakttä.

Jag tror sålunda, att läget väsentligen är detsamma nu som det var då, och vad som utan tvivel kan anföras för en högre pensionsålder är, att man borde kunna utnyttja folks arbetskraft längre än man gör. Jag erkänner och har alltid erkänt, att det möter stora svårigheter för folk att efter pensionsåldern få något verkligt förnuftigt arbete att utföra. Om det vore möjligt att bereda arbete och låta ett större antal människor utföra samhällsnyttigt arbete till en högre ålder, så vore det önskvärt, men att på den punkten nu kräva en ny utredning för omläggning av pensionsåldrarna är ett steg, som jag tycker man inte borde ta, såvida man inte betraktade det som den enda utvägen.

Nu finnes ju emellertid den utväg, som utskottet har pekat på och som jag för min del tycker löser praktiskt taget hela detta svåra problem. Det går nämligen inte — däri tror jag väl att alla här i kammaren skola ge mig rätt — att sätta en relativt hög pensionsålder och sedan säga: de, som äro mindre tjänstdugliga, kopplar man av tidigare. Det är ytterligt svårt att göra det. Man måste skaffa garantier mot godtycke, vilket är praktiskt taget omöjligt, och det är i de enskilda fallen ytterst odiöst att gå denna väg. Den vägen däremot, som innebär att man låter folk stanna kvar, är sedan gammalt en mycket gångbar väg. Den användes tidigare i mycket större utsträckning än fallet blev, då på grund av tillströmningen på banorna de unga pressade på och ville ha tjänster och därför med mycket sneda ögon sågo, att man lät de gamla sitta kvar. Kommer man nu i annat läge, förefaller det mig att man löser alla problem genom att avgöra varje enskilt fall för sig. Är det lämpligt, att någon stannar kvar i tjänsten efter 62, 63 eller 65 år, må han göra det.

Det enda argument, som herr Andrén anförde, var att det skulle kunna leda till godtycke — om jag inte antecknade fel, sade han till och med politiskt godtycke. Ja, som jag redan sagt, är det klart att man kan tänka sig ett kvarstående i tjänst, när det gäller de tjänstemän, som förut haft 67 år som

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)
avgångsålder, men för vilka jag fortfarande menar att 65 år är det riktiga. Jag skulle dock vilja se den regering eller det ämbetsverk, som förordar ett kvarstående på sådana skäl. Men det kommer ju bara i fråga för ett mindre antal av de högre posterna, vid vilka, såvitt jag förstår, det inte med sakskäl kan bestridas, att 65 år är en lämpligare avgångsålder än 67. Då ha vi sedan de andra befattningshavarna, och jag skulle verkligen vilja fråga herr Andrén, om han tror att det är rimligt — hur misstänksam han än må vara mot vad han kallar det likriktade samhället — att det skulle finnas en järnvägsstyrelse eller ovanför den en Kungl. Maj:t, som säger: Du får inte stanna kvar som stationskarl efter fyllda 60 år, för du är inte behaglig ur politisk synpunkt! Jag tror det är att driva misstänksamheten till en gräns, som kommer bra nära det löjlga.

Det förefaller mig att vi i nuvarande läge ha helt andra frågor att syssla med än att ta upp långvariga utredningar. Jag vet för övrigt sannerligen inte, hur det i detta läge skulle vara möjligt att få folk, som omedelbart kunde sätta i gång en utredning om pensionsåldern. Det förefaller mig, att detta hör till de saker, som kammaren med mycket gott samvete skulle kunna låta vila, tills vi komma till en situation, då sådana problem verkligen kunna få upptaga vår tid.

Herr von Stockenström: Herr talman! Eftersom jag har burit fram en av de motioner, som nu behandlas, skall jag be att få säga några ord.

I så måtto skulle jag och mina medmotionärer kunna vara tillfredsställda, som ju hela utskottet ansett, att något bör göras. Man har erkänt, att det inte i alla avseenden är bra som det är, och man kräver utredning. Meningskiljaktigheten gäller närmast vad utredningen skall omfatta; om den, som utskottsmajoriteten föreslår, endast skall omfatta frågan om en förlängd anståndstid, eller om den, som ett antal reservanter föreslår, skall avse hela frågan om en revidering av pensionsåldrarna. Det har emellertid här av de olika talarna — jag tänker närmast på herrar Holmström och Andrén — framförts så många enligt min mening bärande skäl för reservanternas ståndpunktstagande, att jag inte anser mig behöva närmare ingå på dessa skäl. Jag skall i stället be att få ta upp några punkter från utskottsmajoritetens sida och från anföranden av de talare, som anslutit sig till utskottet.

Det anfördes av herr andre vice talmannen, att det var alldeles orimligt och oegentligt — jag minns inte hur orden föllo — att redan nu, efter sex år, sätta i gång med en ny utredning i denna fråga. Han sade, att man inte skulle göra det, eftersom de nya bestämmelserna ju inte trätt i kraft i full utsträckning. Ja, jag vet inte riktigt vad man skall inlägga i de orden. Det är väl rätt svårt att avgöra efter hur många års förlopp en lag som denna kan ha trätt i kraft i full utsträckning, om det är efter sex eller tio eller kanske tjugo år. Jag vet inte riktigt, vad herr andre vice talmannen syftade på med detta. Majoriteten har också sagt, att en revision inte bör ske förrän efter längre tids erfarenhet. Jag förstår mycket väl, att man kan tycka, att det inte gått många år, sedan denna reform genomfördes. Man har här med mycket eftertryck å ena sidan påpekat, att vissa, alldeles särskilda omständigheter förelågo, när reformen vidtogs — jag tänker särskilt på ungdomsarbetslösheten — vilket gjorde, att bestämmelserna fingo den utformning man gav dem, och vidare — vad jag alldeles särskilt vill understryka — att vi i nuvarande statsfinansiella läge väl ändå med ljus och lykta måste leta efter möjligheter, inte bara att öka statens inkomster, utan också att begränsa dess utgifter, och även att på bästa möjliga sätt utnyttja de statsmedel, som ges ut.

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

Det har här förut sagts, och det sades redan när reformen genomfördes, att det var till gagn för effektiviteten, att pensionsåldrarna sänktes, och naturligtvis ligger det något däri beträffande vissa kategorier av tjänstemän. Men vi få ju heller inte glömma bort, hur viktigt det är, att vi i nuvarande läge också få bästa möjliga utbyte av de medel, som ges ut — med andra ord, ett rationellt utnyttjande av alla de löner, som utbetalas. Och jag tror, att det i många fall är ett visst slöseri med statsmedel att tillämpa en pensionsålder, som är lägre än den behöfve vara. Jag medger gärna, att pensionsåldern för vissa kategorier av tjänstemän, som har särskilt krävande sysselsättning, även i fortsättningen inte böra vara så hög. Dit höra nog, som herr finansministern påpekade, vissa av de högre tjänstemännen. Det gäller också vissa andra grupper av statstjänstemän, som ha en alldeles särskilt krävande sysselsättning. Det är inte meningen, att i det avseendet någon ändring till det sämre skulle ske, men jag tror dock, att det finnes rätt stora grupper av statstjänstemän, beträffande vilka det med hänsyn till statsnyttan och även till statsfinanserna mycket väl kunde vara på sin plats, att pensionsåldern något höjdes.

Jag vill i det sammanhanget också erinra om att 1930 års pensionssakkunniga hade föreslagit en högre pensionsålder än som sedan blev beslutad av riksdagen år 1934, och man kan inte komma ifrån att det nog i icke så ringa mån var under intryck av då rådande ungdomsarbetslöshet, som regeringens förslag lades fram och också fick riksdagens godkännande. Jag tror, som sagt, att man har all anledning att i nuvarande finansiella läge leta efter möjligheter att ekonomisera i fråga om statens utgifter. Nu är det ju alldeles uppenbart, att eftersom vi under de senare åren fått räkna med och även framdeles få räkna med högre löner på grund av lönereregleringar och annat, så komma kostnaderna för pensioner med de nuvarande bestämmelserna att undan för undan automatiskt stiga. Så mycket större skäl tycker jag det är att på denna punkt begära en utredning, syftande i den angivna riktningen.

Ja, nu är finansministern inte här, men jag måste ändå säga, att jag blev i viss mån förvånad, när jag hörde honom. Jag trodde verkligen i min oskuld, att finansministern skulle bli glad, om riksdagen skrev och begärde det här. Finansministern sade, att han 1934 hade varit med om att lägga fram förslaget om sänkt pensionsålder, men nu har det ju hunnit gå sex år, och inte tycker jag att finansministern borde på något sätt känna sig desavuerad, om en ny utredning begäres. Jag tycker snarare, att han skulle vara tacksam för att riksdagen på detta sätt gäve honom en möjlighet att ta upp saken. Han kanske tycker, att det är otrevligt att göra det på eget initiativ, men om riksdagen skriver, behöver han sannerligen inte ta illa vid sig. Jag vill i detta samband säga, herr talman, att jag är rädd för att både finansministern och vi andra nog i många avseenden få revidera våra åsikter, inte minst på det ekonomiska området. Vi komma kanske inte alls att kunna räkna med att få vad vi helst skulle vilja. Vi få nog räkna med att i det avseendet iakttaga besparingar och inskränkningar och omläggningar på alla möjliga områden.

Sedan, herr talman, vill jag tillägga — jag är ledsen, att finansministern inte är här — att jag alltid känner mig en smula illa berörd, när ett statsråd direkt talar emot en utredning, som diskuteras här i riksdagen. På den tiden för flera år sedan, när jag satt på en av stolarna där borta, brukade jag alltid undvika att lägga mig i sådana debatter, då det var fråga om att begära en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag tyckte det var riksdagens sak att skriva och göra framställning till Kungl. Maj:t. Det skulle regeringen inte lägga sig i. Så mycket frihet och rättighet tycker jag att riksdagen alltjämt bör

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

ha, eftersom vi ha en riksdag här i vårt land och regeringen inte bör påverka riksdagen i dylika fall. Jag skulle inte dragit mig för att säga detta, även om finansministern hade varit här. Jag skulle till och med gjort det ännu hellre då.

Herr talman, jag skall inte uppta tiden längre. Jag vill sluta med att säga, att det förefaller som om mycket starka skäl föreligga för att man skulle ge utredningen den mera vidgade omfattning, som reservanterna här ha föreslagit.

Häri instämde herrar *Gärde, Albertsson, Lindblom* och *Elon Andersson*.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag begärde ordet närmast av den anledningen, att det har framhållits, att ungdomsarbetslösheten var det avgörande skälet till att år 1934 en proposition framlades med förslag till sänkt pensionsålder. Jag tillhörde då bankoutskottet och deltog ganska mycket i överläggningarna angående denna sak. Kungl. Maj:ts förslag blev icke antaget, utan det blev i stället ett särskilt förslag från utskottet, som vann riksdagens bifall.

Jag kan inte undgå att finna det litet egendomligt, att man nu, då så kort tid förflutit sedan denna ändring i pensionsbestämmelserna genomfördes, i riksdagen skall komma och begära, att pensionsåldern ånyo skall höjas. Det var ju så, att det 1934 rent av krävdes, att pensionsåldern skulle sänkas, icke minst för de högre tjänstemännen, emedan det, som man sade, eljest var omöjligt att bli av med dem. Även om de icke voro i stånd att sköta sin tjänst, hade de i alla fall rätt att sitta kvar till den fastställda avgångsåldern, och det kunde ju icke vara till fördel för statsverket att de uppburo lön, fastän de icke kunde tjänstgöra utan måste upprätthålla befattningen medelst vikarier. Nu förhöll det sig nog beträffande vissa av dessa befattningshavare på det sättet, att de med den då gällande avgångsåldern icke orkade med att sköta det ofta ansträngande arbetet, varför en sänkning av densamma var fullt motiverad. Den saken blev ju slutligen klarlagd i utskottet, och även riksdagen ansåg sig kunna gå med på ett förslag i den riktningen.

Nu förstår jag inte riktigt hur herr Holmström kunnat få det intryck av lagen, som han här har givit uttryck åt, ty han tillhör ju själv en kategori av tjänstmän, som ovanligt tidigt nödgats avgå från sina befattningar. Han är kanske missnöjd med att han måste avgå så tidigt — därom vet jag ingenting — men även om det skulle bli en förändring i bestämmelserna angående avgångsåldern för denna kategori, är det väl föga troligt, att han kommer att få återinträda i tjänst.

Jag anser, att varken reservanterna eller utskottet här varit inne på riktiga linjer. Bäst hade det väl varit, att denna fråga fått vila ännu en tid. Det är ju ingen anledning till brådska, i synnerhet som ämbetsverken i allmänhet ha rätt att låta en befattningshavare kvarstå i tjänst två år efter pensionsålderns inträde, om så befinnes önskvärt. Detta är enligt min mening den riktiga vägen, ty då föreligger intet tvång att ha dem kvar, men de kunna få kvarstå, om de äro tjänstedugliga. Att utsträcka tiden till tre år anser jag vara onödigt.

Enligt min mening ha både utskottet och reservanterna varit allt för villiga mot motionärerna. Herr von Stockenström var förvånad över finansministerns inställning, och det kan man förstå, ty han tillhör dem, som vilja ha hög pensionsålder, vare sig det är till fördel för samhället eller icke. Hela denna sak borde emellertid kunna ställas på framtiden, och därför tycker jag att man här kunde gått på avslag. Det är ingen anledning till brådska vare

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

sig med utredning av pensionsbestämmelserna överhuvud taget eller med en förlängning av gällande anståndstid till tre år. Det är många saker, som måste beaktas, om man vill höja pensionsåldern. Bland annat måste pensionsavgifterna omräknas, och vidare får man ta hänsyn till att nuvarande tjänstemän enligt riksdagens beslut fått sin pensionsålder fastställd, och det torde möta stora svårigheter att rubba bestämmelserna för deras vidkommande. Jag tror inte, att en ändring skulle bli till fördel vare sig för personalen eller för samhället. Bestämmelsen om förlängning av anståndstiden med två år har under de senare åren tillämpats rätt mycket, och jag vet, att detta förhållande inom det verk, som jag själv tillhör, åstadkommit förargelse bland tjänstehavare, som blivit hindrade i sin befordran genom att de äldre fått kvarstå i tjänst.

Jag anser alltså, att statsmakterna mycket noga böra överväga saken, innan de vidtaga åtgärder för att eventuellt höja pensionsåldern. Vad motionärerna säga låter ju bra, men jag tror icke att en förändring skulle bli till fördel vare sig för samhället eller för befattningshavarna.

Herr Härdin: Herr talman! Jag har en bestämd känsla, att de allra flesta talare, som haft ordet i denna fråga, tagit för litet hänsyn till ett av de skäl, som voro avgörande, när frågan behandlades 1934, nämligen statsnyttan. Det var endast delvis, som ungdomsarbetslösheten spelade in, när pensionsåldern den gången sänktes. Jag är övertygad om, att om man skulle göra en individuell prövning av våra pensionärer nu, skulle det visa sig, att vitaliteten, som herr Holmström talade så mycket om, hos en man vid samma ålder säkerligen inte skulle vara mycket större nu än den var 1934. Däremot har rationaliseringen gått fram med oroväckande hastighet sedan dess.

Det visade sig då, att det var till fördel för statsnyttan, om man kunde avkoppla de äldre ämbets- och tjänstemännen och ersätta dem med yngre. Man talade i det sammanhanget också om besparing. Herr Holmström har i dag också talat om att man skulle göra så stora besparingar, om man kunde behålla folk i tjänst efter pensionsåldern men hur viktigt det än är, skulle besparingen för var och en inte bli så stor. Ty det förhåller sig ju så, att en person, som närmar sig pensionsåldern, uppbär den högsta lönen, medan en nyantagen i regel börjar i lägsta löneklassen. Under sådana förhållanden tror jag att besparingen blir en rätt stor chimär.

När man vet, att myndigheterna för närvarande ha möjlighet att låta tjänstedugliga befattningshavare kvarstå i tjänst två år efter pensionsålderns inträde och dessutom ha lagen om tjänsteplikt att tillgripa, om så skulle visa sig erforderligt, anser jag, att frågan om en uppluckring av bestämmelserna i lagen av år 1934 är för tidigt väckt. Jag skulle, herr talman, mest vara böjd för att yrka avslag på hela framställningen, men då jag inser, att ett sådant yrkande inte har utsikt att vinna kammarens bifall, ansluter jag mig till utskottets hemställan.

Herr Holmström: Herr talman! Herr andre vice talmannen pekade på mig för att illustrera den vitalitet hos de äldre årsklasserna, som jag hade talat om. och sade, att jag »dundrade» i talarstolen. Ja, herr talman, det är av ren artighet mot kammarens ledamöter, som jag bemödar mig om att tala högt. Jag anser, att de inte skola behöva sitta och anstränga sig för att lyssna eller springa fram mot talarstolen för att höra vad man säger. Det är, herr andre vice talman, en hel del talare, som man har mycket svårt att höra, fastän de stå i talarstolen.

Eftersom herr andre vice talmannen anförde mig som exempel på vitalitet

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

ber jag få framhålla, att jag nu varit pensionerad i sex år. Så länge sedan är det jag avgick ur tjänsten. Även herr Bäcklund erinrade om detta. Jag vill framhålla för herr Bäcklund och för kammarens övriga ledamöter, att jag här alltså inte talar i egen sak, eftersom jag redan definitivt är avkopplad från arbetet.

Jag förstår så väl, att de ledamöter av bankoutskottet, som 1934 sysslade med denna fråga, känna sig bundna av den ståndpunkt de då intogo och inte gärna vilja frångå densamma. Jag förstår också, att statsrådet och chefen för finansdepartementet kanske rent av betraktar det som en ambitionssak att det nu inte skall få ruckas på det förslag, som han framlade 1934 och som riksdagen då antog. Men jag anser, att man bör följa med sin tid. Har man gjort en dumhet, skall man rätta till den och inte av konservatism eller något slags ambitionskänsla låta den bestå.

Jag begärde ordet närmast med anledning av ett yttrande av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet om att hans förslag år 1934 om nedsättning av pensionsåldrarna föranleddes av mycket starka framställningar från organisationerna. Ja, där komma vi kanske rent av till pudelns kärna i denna fråga. Det råder på detta område en viss motsättning mellan yngre och äldre, och eftersom de yngre äro i flertal i organisationerna, är det de, som diktera besluten. De yngre vilja naturligtvis komma fram. De vilja ha bort de gamla för att själva vinna befordran och komma i högre löneställning. Men det är mycket kortsynt av dem. De böra inte bara tänka på vad som är bäst för stunden, utan på att de bli äldre för varje år som går, och att den dagen kommer även för dem, då de måste avgå ur tjänsten och drabbas av vad jag i mitt första anförande framhöll, nämligen det tråkiga i att helt hastigt få en inkomstminskning från lön till pension, en inkomstminskning, som just under de år, som stunda, kommer att bli ofantligt kännbar med hänsyn till de dryga skatter, som de få lov att betala, i synnerhet med hänsyn till att en pensionär med inkomsten av sin pension nödgas betala skatter för år, då han haft den större inkomsten i form av lön.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sade att det skulle vara svårt att få folk för en utredning av denna fråga. Men det finns ju redan en kommitté, som arbetar på en utredning av pensionsfrågorna, nämligen 1938 års pensionskommitté. Denna kommitté kan väl lätteligen, föreställer jag mig, med den personaluppsättning, som den har, ta hand även om denna utredning. Jag kan inte tänka mig annat än att det måtte vara en överdriven farhåga från herr statsrådets sida, att det inte skulle gå att få folk.

Jag fäste mig emellertid alldeles särskilt vid att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ingenting alls hade att säga om det som motionärerna och reservanterna ha skjutit fram som ett av huvudskälen för en höjning av pensionsåldern, nämligen de statsfinansiella synpunkterna. Herr von Stockenström har redan berört denna sak, och i likhet med denne talare beklagar jag, att herr statsrådet inte är kvar i kammaren. Annars skulle jag vilja erinra om att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet inför budgetbehandlingen i höstas fick sitta med sin blåpenna och stryka eller skära ner det ena anslaget efter det andra, och detta även för ändamål som måste anses utomordentligt behjärtansvärda. Jag anser liksom herr von Stockenström att finansministern borde vara glad över att på detta sätt få en möjlighet att fem miljoner kronor kunna sparas utan vidare, med utsikt att besparingen med tiden skall bli ännu större.

Herr Bäcklund ansåg att odugliga tjänstemän inte borde få sitta kvar. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Men jag undrar om inte detta tal om de kvarsittande odugliga tjänstemännen är ganska överdrivet. Naturligtvis finns det

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

sådana fall på sina håll, men då brukar man kunna tillgripa det arrangemanget att vederbörande får sjukbetyg och sjukledighet med en lägre lön, varigenom det i alla fall blir en besparing då han avkopplas från tjänsten. Men i allmänhet har jag ett mycket starkt intryck av att detta tal är överdrivet.

Herr Bäcklund menade vidare att man skulle låta denna sak vila och inte ta den så hastigt. Jag anser emellertid fortfarande att det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Det är bättre att ta itu med saken nu, när av allt att döma utsikterna för en mycket lång tid framåt komma att bli sådana som jag skisserade i mitt första anförande, och som även framhållits av bl. a. herr Andrén under denna debatt. Det kommer i alla fall att förr eller senare bli en tvingande nödvändighet att tillgripa denna åtgärd, och det är, som jag redan sagt, lämpligare att göra det nu, innan den s. k. reformen av 1934 ännu har hunnit att genomföras i så stor omfattning.

Jag anhåller, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andrén: Herr talman, mina herrar! En föregående ärad talare har framhållit, att det onekligen strider mot den svenska riksdagens gamla traditioner, att ett statsråd uppträder vid behandlingen av en enskild motion. Jag tror emellertid att detta ur andra synpunkter är ganska förklarligt. Det förefaller mig åtminstone mycket naturligt att en finansminister uppträder i kammaren för att försvara sitt eget verk, framför allt när han blivit direkt apostroferad av en talare under debatten.

Om jag alltså inte är så förvånad över att finansministern överhuvud taget talade, är jag så mycket mer förvånad över vissa delar av den argumentering som han använde, och allra mest över att han sökte göra troligt, att man på objektiva, sakliga grunder kunde avgöra, huruvida 65 eller 67 år vore den riktiga pensionsåldern. Jag vill erinra om att man tidigare hade en pensionsålder av 70 år; det var på en tid då vitaliteten vid 70 år säkerligen var vida sämre än den är nu. Men då ansåg man helt visst att 70 år var det enda riktiga. Jag vill vidare erinra om att mycket stora grupper av svenska statens befattningshavare inte ha 65 utan 60 år som avgångsålder, och jag undrar, mina herrar, om inte denna ålder får anses vara alldeles för låg. Det är precis medelåldern för de herrar i bankoutskottet som stå för detta betänkande, och jag tror att vi alla ha en ganska stor respekt för herrarna i bankoutskottet.

Jag måste också vidhålla det betänkliga i att låta subjektiva synpunkter få ett ökat utrymme och en ökad betydelse i den svenska statsförvaltningens personalfrågor. Herr finansministern sökte göra mitt resonemang mindre tilltalande och mindre troligt genom att framhålla, att det väl ändå var omöjligt att tänka sig att man på en stationskarls kvarblivande i tjänst skulle kunna anlägga sådana subjektiva synpunkter. Jag är rädd att vi måste justera vår uppfattning om vad som är möjligt eller inte möjligt. I det gamla Preussen, det Preussen som fanns före världskriget, var det nästan omöjligt för en socialdemokrat att komma in som stationskarl vid de preussiska statsjärnvägarna, och jag tvivlar verkligen på att det är möjligt för en socialdemokrat att för närvarande komma in i det moderna Tysklands järnvägsväsen. Men det var naturligtvis inte sådana befattningshavare jag tänkte på, då jag talade om möjligheten av personliga synpunkter vid pensionsfrågornas behandling och möjligheten av politisk pensionering. Jag tänkte ju framför allt på ämbetsmännen i högre grader, på våra generaldirektörer, våra landshövdingar med flera. Där har man att göra med politiskt mycket ömtåliga punkter i den svenska statsförvaltningen, och där är jag rädd att politiska och subjektiva synpunkter kunna spela in, om vi få det system som utskottet förordar.

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

Finansministern ansåg till sist, att det inte var möjligt att få folk att utreda denna sak. Herr Holmström har redan belyst innebörden i detta egenomliga uttalande. När finansministern kan säga något sådant måste det helt enkelt bero på att han söker bagatellisera hela frågans betydelse. När det gäller att sätta folk i arbete eller kvarhålla folk i arbete och därmed spara ungefär fem miljoner om året, ha vi både möjligheter och råd att göra den utredning som krävs för att nå detta resultat.

Medan jag ändå har ordet kanske jag får tillägga något med anledning av herr Bäcklunds sista yttrande. Herr Bäcklund sökte göra gällande, att ungdomsarbetslösheten inte spelade någon roll som motiv, då bankoutskottet 1934 behandlade frågan. Jag har bankoutskottets utlåtande nr 60 vid 1934 års riksdag i min hand, och skall tillåta mig att ur detta utlåtande anföra en passus som visar att utskottet först och främst tillmätte denna synpunkt betydelse, och för det andra delade finansministerns missuppfattning att man här stod inte bara inför en mera tillfällig företeelse utan inför en mera bestående sådan. Bankoutskottet 1934 säger sålunda: »De utredningar, till vilka departementschefen i detta avseende hänvisat, giva vid handen, att överskottet inom befolkningens arbetsföra åldrar med därav föranledda svårigheter att bereda arbete åt ungdomen näppeligen torde kunna betraktas såsom ett konjunkturförhållande utan att man här står inför ett problem, som torde komma att kvarbliva och vinna ökad aktualitet för lång tid framåt.» Denna synpunkt möta vi alltså först i den kungl. propositionen, sedan i bankoutskottets utlåtande och till sist i finansministerns anförande i första kammarens debatt 1934. Det var en synpunkt som spelade en mycket stor roll för riksdagens ställningstagande 1934. Denna synpunkt har visat sig vara felaktig, och jag tror att vi ha all anledning att ta hänsyn därtill och revidera vår uppfattning om hitörande ting.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr von Stockenström sade sig vara illa berörd av att finansministern yttrat sig i denna debatt, som gällde en enskild motion. Han menade att det i sådana fall inte borde vara tillåtet för ett statsråd att blanda sig i leken. Jag tycker för min del att detta är att uppbygga en alldeles onödig kinesisk mur. Det är sant att det rätt allmänt tillämpas att statsråden icke yttra sig i fråga om enskilda motioner, men någon bestämd regel finns icke i detta avseende, i varje fall icke någon regel som riksdagen har skapat; jag misstänker att det snarare är en regel som statsråden själva ha skapat för sin egen bekvämlighets skull. För min del är jag tacksam om ett statsråd en och annan gång avbryter enförmigheten. Herr von Stockenström anmärker mycket riktigt, att det ankommer på riksdagen att själv besluta om en utredning skall företagas eller icke. Ja, det är ingen som förmenar riksdagen denna rättighet, och man kan inte säga att detta sker genom att ett statsråd yttrar sig i debatten. Ett statsråd bör väl också ha rätt att gå ifrån en sådan där alldeles onödig bestämmelse eller oskriven lag.

Herr von Stockenström frågade mig vidare vad jag menade med att 1934 års beslut ännu icke har trätt i kraft. Han begrep inte vad jag syftade på. I så fall vill jag upplysa honom om — vilket finansministern redan har påpekat — att det blev en kompromiss 1934. I vissa fall blev det en högre pensionsålder än regeringen hade föreslagit, och för åtskilliga kategorier fastställdes övergångsbestämmelser; detaljerna kan jag inte återge ur minnet, men exempelvis beträffande högsta domstolen bestämdes det att ett visst

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

antal av de äldre justitieråden skulle få kvarstå till 70 års ålder. Om jag inte minns fel kom vår vän Gärde i skarven och fick inte vara med bland dessa gynnade.

Herr Holmström tog illa vid sig över att jag sagt att han var en illustration till sitt eget tal om vitaliteten. Han gjorde gällande att det var en artighet mot kammaren när han dundrade i talarstolen. Jag kan inte säga annat än att jag avsåg det som en artighet mot herr Holmström, då jag anförde honom som ett exempel på vitaliteten.

Både herr von Stockenström och herr Holmström anförde de statsfinansiella synpunkterna, vilka enligt deras mening skulle motivera ett omedelbart beslut om höjning av pensionsåldrarna. Jag vet inte om herr Holmström menade, att vi 1934 inte togo någon hänsyn till de statsfinansiella synpunkterna. Det gjorde vi naturligtvis. De statsfinansiella synpunkterna vägdes mot andra synpunkter som man kunde lägga på denna fråga, men emedan vi ansågo att dessa andra synpunkter voro mera vägande än de statsfinansiella, blev beslutet sådant det blev. Nu kan det ju sägas att det statsfinansiella läget för dagen är ett annat än det var 1934. Staten är fattigare, det är svårare för finansministern att skaffa pengar, och det borde därför vara särskilt angeläget för honom att utnyttja alla möjligheter. Men jag vill i detta sammanhang påpeka, att en sak som denna inte kan genomföras hux flux. utan det måste ta flera år innan man kan få något resultat av en utredning om en förändring av så genomgripande natur. Det finns ingenting som hindrar att vi, när denna utredning föreligger färdig, och vi kunde vara redo att övergå till en ny ordning, stå inför så ändrade förhållanden, att de statsfinansiella synpunkterna inte ha samma betydelse som nu. En sådan risk föreligger alltid då man handlar under känslotänkande. När jag hör det patos som till exempel herr Andrén lägger på denna fråga, och som herr von Stockenström, trots sitt filbunkslugn eljest, höjer sig till, styrkes jag i min uppfattning att man bör begränsa sig till fakta och inte alltför mycket låta påverka sig av sådana känsloutbrott. Det finns som sagt den risken, att när vi, efter att ha vidtagit den utredning som de förorda, äro klara att genomföra en höjning av pensionsåldern, vi återigen stå inför en kris som kan motivera ett helt annat ställningstagande. Jag är med på en utredning om denna sak, men den bör läggas på lång sikt, och den reform som kan vara erforderlig bör följa helt andra linjer, än som för närvarande gälla för vårt pensionsväsen.

Herr Andrén uppehöll sig vid hur oriktigt det var att tillämpa systemet med extra år för vissa tjänstemän. Statsrådet Wigforss har redan bemött hans tal om att det skulle möjliggöra politiska pensioneringar. Jag vill till vad statsrådet sagt endast lägga, att bestämmelsen om möjlighet att ge tjänstemän extraår alltid har tillämpats, utan att det berett några svårigheter och utan att man någonsin hört talet om att det funnits politiska skäl till att den ena tjänstemannen fått stå kvar och den andra skickats i väg. Herr Andrén antydde att samhället var så likriktat nu. Jag har svårt att förstå vad han menar därmed, åtminstone om man tänker på det svenska samhället. Vi ha ännu inte kommit in i någon likriktningsregim, och det nuvarande tillståndet, när vi trots en oerhörd yttre press ha så svårt att hålla ihop, tyder väl snarare på att vi äro för litet likriktade än för mycket.

Till slut gav herr Andrén ett litet finger åt den andra sidan. Han sade att han inte ville förorda att öka pensionsåldern beträffande alla befattningshavare. För generalerna skulle det sålunda vara en låg pensionsålder. Ja, men samma synpunkt kan väl läggas på alla tjänstebefattningar. Det är sant att en generalsbefattning är särskilt betydelsefull, allra helst i krig, men

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

mer eller mindre gäller det väl om alla tjänstemän att de ha betydelsefulla befattningar och att det är nödvändigt att de sköta dem, inte bara med erfarenhet utan också med vitalitet. Vill man dra ut konsekvenserna av denna herr Andréns synpunkt, kan den ju användas som stöd även för den betänksamhet inför en höjning av pensionsåldrarna som i utskottets utlåtande har kommit till uttryck.

Jag upprepar vad jag nyss sade, att jag i likhet med motionärerna anser att en omprövning av pensionsåldrarna bör komma till stånd, men det bör ske från en vidare sikt än som kommit till uttryck i motionen. Det bör ske under ett annat känsloläge än som råder i dag, och därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till bankoutskottets förslag.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga debatten, men jag har nu suttit och hört så mycket om dessa fem miljoner, som man är så säker på skulle sparas genom en höjning av pensionsåldern, att det nästan har retat mig. Jag skulle vilja fråga herrarna ett par saker. Det är väl inte på den personal som har en högre pensionsålder, som staten skulle spara fem miljoner? Där kan visserligen vara åtskilligt att spara, men inte blir det några fem miljoner. Utan det är bland de personalgrupper som ha en lägre pensionsålder och som omfatta den stora massan av tjänstehavare.

Jag har i rätt så många år tjänat det största statsverket. Jag har sysslat med organisatoriska spörsmål, fackligt organisatoriska spörsmål, och jag har tvingats att under många år mycket reflektera över det problem som nu behandlas här. Jag skulle vilja säga, att herr Holmström alldeles riktigt har tecknat skiljaktigheten i uppfattning hos äldre och yngre tjänstehavare. Jag har på järnvägsmannaförbundets kongresser, på den tid förbundet var ungt och huvudsakligen bestod av yngre element, mer än en gång hävdad den uppfattningen, att de unga skulle hejda sig en smula och inte alltför envist kräva sänkning av pensionsåldern, ty då de hade mognat litet mera skulle de säkerligen komma underfund med att detta vore till nackdel för dem personligen. Det visade sig också att den mycket stora majoritet för en sänkning av pensionsåldern, som från början fanns inom järnvägsmannaförbundet, på tio eller femton år sjönk till en enda rösts majoritet. Varför? Jo, av precis samma skäl som äro bestämmande för oss äldre riksdagsmän då det gäller liknande ting i vårt arbete. Vi tycka oss alltjämt trots ålder och bräcklighet vara utmärkta och dugliga att sitta här och bestämma. På samma sätt tycka de gamla tjänstemännen, att hur dåliga de än äro, alltid anse de sig duga till något i statstjänst. Jag säger uppriktigt att förhållandet är sådant. Jag har träffat ytterst få bland dessa 60-, 65- eller 67-åringar, som inte ha ansett att de fått gå ifrån sin tjänst alldeles för tidigt. Men jag vet också, att med den rationalisering, om jag så får kalla den, eller intensifiering av driften vid vissa statsverk som ägt rum, det inte finns någon möjlighet för de äldre att hålla jämna steg med yngre krafter. Det har vållat många verksledningars stora bekymmer, hur de någorlunda skulle kunna utnyttja de gamlas arbetskraft. Och jag skulle vilja se vad som i verkligheten blir kvar av de fem miljonerna, om de herrar som tala därom ville sätta sig och räkna ut vad som i arbetsprestation förloras på en ökad pensionsålder. Jag skulle vilja fråga de herrar i riksdagen, som ännu till äventyrs äro kvar i statstjänst och känna till förhållandena i de lägre tjänstehavargrupperna, om de tro att det är möjligt att driva ett verk så intensivt och försöka spara så mycket arbetskraft som man nu gör — kanske ibland till överdrift — med hjälp av åldringar. Nej, det blir på det gamla kända sättet, som jag har haft tillfälle att konstatera i så stor utsträckning, att de gamla statstjänstemännen, som inte besitta

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

den kraft och vakenhet som behövs för att kunna delta i det intensiva arbetet, stoppas undan på ställen där de få sitta och uppbära sin lön och där man har överseende med vad de utträtta. Man kan inte ta ut mer av dessa gamla, och inte heller kan man avskeda dem. Är det inte så? Det blir ingen vinst om de få sitta ännu några år och uppbära lön för ett arbete som en kraftig man skulle kunna göra på mycket kortare tid.

Jag är, herr talman, dömd att bland mycket annat få syssla med arbetsförhållandena inom ett företag som visserligen inte direkt är ett statsverk, men kan jämföras med ett sådant. Trots att där de kvinnliga befattningshavarnas tjänstetid är lägre än statstjänarnas, anses det ofta fördelaktigt att förtidspensionera dem på grund av omöjligheten att ta ut av dem vad man behövde kräva. De verka hindrande i den intensiva takt, varmed ett modernt företag, vare sig statligt eller enskilt, måste drivas, och kunna inte vara med i dansen. Jag kan ju inte med siffror påvisa riktigheten av vad jag här säger, men jag är fullt och fast övertygad om att den besparing, som rent siffermässigt kunde göras genom att tjänstetiden förlängdes med två eller tre år, kommer att så avsevärt minskas, att nettoförtjänsten för statsverket skulle bli fullkomligt betydelselös.

Det har, herr talman, påvisats att det råder en viss skillnad beroende på vilken tjänst och vilket arbete det är fråga om. Jag kan ju medge, att exempelvis i fråga om militären man inte kan sätta sig och räkna ut i kronor och ören den vinst eller förlust som kan uppkomma, genom att man intensifierar eller underlåter att intensifiera, men när det gäller produktivt arbete måste denna synpunkt tillämpas. Vi gamla riksdagsmän, som sällan prata och ingenting utträtta, kunna möjligtvis sägas göra statsverket den tjänsten att vi spara tid och pengar genom vår ålder och undermålighet, men man uppehåller inte landets näringar och sparar pengar åt staten genom att ingenting göra, utan i våra dagar, och i framtiden också, måste någonting utträttas, om vi skola hålla oss uppe. Detta är en synpunkt, som jag inte heller tycker är tillräckligt beaktad.

Vid statens järnvägar — och kanske också vid andra verk — har man i mån av behov utnyttjat den pensionerade arbetskraften på det enkla sättet, att man tillfälligt återintagit de pensionärer som ansetts kunna fullgöra en uppgift och, om jag inte är fel underrättad, utbetalat till dem skillnaden mellan lön och pension. Detta sätt kan ju inte sägas vara förkastligt när det gäller att tillfälligt hjälpa sig fram, och det kan ju alltså begagnas under nuvarande förhållanden.

Herr talman! Då jag alltjämt har den uppfattningen, att den pensionsålder som fastställdes 1934 var till gagn och inte till skada för statsverket, ber jag att få ansluta mig till utskottets ståndpunkt i denna fråga. Längre, d. v. s. till rent avslag, lär man väl inte nu kunna komma.

I detta anförande instämde herrar *Karl Johan Olsson, Schlyter, Leander* och *Herman Ericsson*.

Herr Berling: Herr talman! Jag skall endast göra ett kort inlägg i debatten. Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Holmströms påpekande, att det dispensförfarande, som nu får tillämpas, blir fullständigt satt ur funktion. Ja, herr Holmström, men utskottet har ju velat, att det skall sättas i funktion, så att möjligheter skapas för tjänstemännen att förlänga sin tjänstgöring med två, ja intill tre år. Jag kan inte tänka mig annat än att regeringen och de myndigheter, det här är fråga om, skola taga dylika riksdagsuttalanden ad notam, om riksdagen skulle bifalla utskottsfröslä-

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)
 get. Om man gör detta, tillgodoses ju också åtminstone i viss utsträckning de statsfinansiella synpunkterna. Hur skulle det bli, mina herrar, om vi generellt höjde pensionsåldrarna med två eller tre år? Är det någon, som tror, att vi ovanpå denna höjda pensionsålder skulle kunna få två eller tre ytterligare respitår? Ingen tror väl därpå. Då skulle följden endast bli, att vi finge ett pensionsreglemente, som band myndigheterna och regeringen på ett helt annat sätt än nu. De statsfinansiella fördelarna med ett sådant arrangemang kan åtminstone jag inte se.

Med anledning av herr Andréns citat ur pensionssakkunnigas uttalande skulle jag vilja säga, att han endast citerade, vad som passade honom. Därom är ju ingenting att säga. Han fortsatte emellertid inte med den del, där pensionssakkunniga uttala sina betänkligheter mot höjda pensionsåldrar. De uttala: »En dylik åtgärd skulle nämligen med den hävdvunna konstruktionen av pensionsrätt och avgångsskyldighet för ordinarie statstjänstemän medföra rätt till kvarstående i tjänst icke blott för fullt arbetsdugliga och användbara befattningshavare utan även för tjänstemän, vilkas avkoppling med hänsyn till bristande arbetsduglighet vore ett intresse ur statsnyttans synpunkt.» På följande sida kan man också läsa de anvisningar, som pensionssakkunniga ge i denna sak. Det är på dessa erinringar utskottet byggt sitt utlåtande. Jag tycker, att utskottet står på fast mark, då det framlagt detta förslag. Anlägger man praktiska synpunkter, kan man inte annat än biträda detsamma.

Jag delar fullständigt utskottsordförandens uppfattning, att den tid nog kommer, då vi kunna behöva företa en omprövning av våra nuvarande pensionsbestämmelser. Men denna översyn skall göras under normala förhållanden och inte i de tider vi nu leva. Den skall göras, sedan tillräcklig erfarenhet vunnits rörande tillämpningen av det pensionsreglemente vi nu ha. Vi skola inte i dessa bistra tider i onödan anstränga statens utredningsorgan för uppgifter, som mycket väl kunna anstå, i all synnerhet som det syfte, motionärer och reservanter i detta fall vilja främja, kan tillgodoses på ett betydligt smidigare och enklare sätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Berlings yttrande instämde herrar *Theodor Nilsson, Granath, Robert Berg* och *Anderberg*.

Herr Lindblom: Herr talman! Jag ber endast att få anföra en synpunkt med anledning av herr andre vice talmannens och herr finansministerns framställningar här. Man kunde av deras anföranden få den uppfattningen, att om man bifölle utskottets hemställan, bleve det inte någon utredning. Så är emellertid inte fallet. Vare sig reservanternas eller utskottets framställning bifalles, blir det utredning. Utskottet har ju yrkat i sin kläm, att 1938 års pensionssakkunniga skola taga detta spörsmål under utredning, ehuru denna endast skall omfatta frågan om en förlängning av anståndstiden för personer, som vilja stå kvar i tjänsten. I vilket fall som helst blir det sålunda en utredning. Då emellertid 1938 års pensionssakkunniga i sitt yttrande i frågan ha meddelat, att de icke hade direktiv att utreda denna sak i nu ifrågavarande omfattning, men deras yttrande i övrigt ger vid handen, att de gärna skulle se, att direktiven också omfattade denna del av spörsmålet, synes det mig vara mycket förnuftigt, att vi låta utredningen omfatta, vad reservanterna här avse, och inte nöja oss med allenast en utredning om utvidgning av rätten att kvarstå. Utredningen bör således även omfatta frågan om höjd pensionsålder. Det är ju mycket möjligt, att de sakkunniga, när de sedan komma med sitt förslag,

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)

stanna vid en utvidgning av nu gällande rätt att kvarstå i stället för att vidta en generell höjning, men det få vi taga ställning till då. Samma skäl, som ha anförts här för en utvidgning av rättigheten att kvarstå, kunna ju med så mycket större skärpa åberopas också för en utredning om höjning av pensionsåldern.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr von Stockenström: Herr talman, mina herrar! Endast några få ord! Jag vill först tillrättalägga ett missförstånd, som kanske uppstått, sedan jag i en replik till finansministern sade, att jag kände mig en smula illa berörd av vissa uttalanden han gjort. Detta sade jag inte, därför att statsrådet yttrade sig om en enskild motion, utan jag sade, att jag känner mig illa berörd, när ett statsråd uppträder och vill motsätta sig, att riksdagen skriver och begär en utredning. Jag fick för ett tiotal år sedan av en äldre regeringskamrat lära mig, att ett statsråd inte i förväg borde ta ställning till en fråga, som han sedan i regeringen får lov att anmäla inför Kungl. Maj:t. Han borde alltså inte i förväg ta ställning till frågan om en utredning. Om riksdagen vill begära utredning hos Kungl. Maj:t i en viss fråga, så har jag aldrig tyckt riktigt om, att detta redan i förväg möter mothugg från regeringsbanken. Den uppfattningen kan jag inte komma ifrån utan vidhåller fortfarande.

Sedan, herr talman, vill jag bara säga ett litet vänligt ord till herr andre vice talmannen. Han är i dag liksom för övrigt ofta på det humöret, att han utdelar komplimanger. Han har vänt sig till herr Holmström och berömt honom för hans vitalitet, och han har vänt sig till mig, men jag uppfattade inte riktigt, om han ville komplimentera mig för mitt lugn eller för att jag också hade en smula temperament. Jag vet inte, vilket det var, men det var nog vänligt menat. För att kvittera det kan jag säga, att jag i dag liksom så många gånger förut gärna lyssnat till herr andre vice talmannens både eleganta och fyndiga talekonst, men jag tyckte nog, att han var litet oförsiktig, när han berömde herr Holmström för hans vitalitet, ty herr Holmström är ju ett levande exempel på att man inte bör ha för låg pensionsålder. Jag tycker också det var en smula oförsiktigt av vår värderade vän och en av de äldsta på vår bänk, herr Bärg, att uppträda och yttra sig. Även han är ett levande exempel på att man åtminstone i regel inte bör ha för låg pensionsålder.

Herr Holmström: Herr talman! Det var för att säga ungefär detsamma som herr von Stockenström som jag reste mig i min bänk och begärde ordet, och inte för att instämma med herr Bärg i Katrineholm, för vilken även jag hyser den allra största aktning och respekt. Det var ett klart, redigt och väl framfört anförande av en sjuttioåring, vilket visar, att sådana kunna besitta en mycket stor vitalitet. Jag skulle emellertid vilja erinra herr Bärg om, att reservanterna ju begära en utredning av hela frågan. Vi ha inte något preciserat förslag, om den eller den pensionsåldern: vi vilja, att frågan skall utredas. Jag slutade mitt anförande med att säga, att jag anser, att pensionsåldern skall vara differentierad, så att man skall ta hänsyn till olika yrkesgrupper. Inom en yrkesgrupp, där tjänsten inte är så påfrestande, kan man ha betydligt högre pensionsålder. I ett annat verk, kanske statens järnvägar, kan man inte gå så långt, utan måste sätta lägre pensionsålder. Det är detta vi vilja ha fram.

Jag skall nu inte frestas att förlänga debatten, men jag vill erinra herr Berling om att vi reservanter också ha föreslagit, att anståndstiden skall kunna tillämpas i utvidgad form, men vi anse, att detta inte kan ske annat än under en provisorietid, då det ju, såsom vi framhålla i reservationen, inte kan

Om höjd pensionsålder för statsanställda m. fl. (Forts.)
vara möjligt att få en enhetlig och rättvis tillämpning av den bestämmelsen inom hela statsförvaltningen.

Jag nöjer mig med dessa ord, herr talman.

Herr Andrén: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Berling klagade över mitt sätt att åberopa 1938 års pensionssakkunniga. Det är naturligtvis riktigt, att jag bara citerade en mening i detta ganska långa utlåtande, och det trodde jag kammaren skulle hålla mig räkning för. Men jag vill erinra om att jag åberopade en mening, som utskottet självt tillmätt större betydelse genom att trycka den på ett mera i ögonen fallande sätt än den övriga texten. Jag vill tillägga, att den mening, som jag åberopade, syftade direkt till de sakkunnigas slutsats, som är väsentlig i detta sammanhang och som lyder: »I anslutning till det anförda få de sakkunniga som sin mening uttala, att spørsmålet om ett utnyttjande i ökad omfattning av äldre statstjänstemäns arbetskraft samt om lämpliga utvägar härför synes vara förtjänt av övervägande.» Detta var de pensionssakkunnigas slutsats. Den lösryckta mening, som herr Berling anförde, pekar däremot icke mot den slutsats, som de sakkunniga kommit till.

Herr Bårg, Johan: Bara en replik till herrar Holmström och von Stockenström! Jag tackar för deras komplimanger, men jag har fattat det så, att våra statsverk och vår statsindustri inte skola drivas med präktiga och kraftiga *anföranden* utan med *arbete*, och i det avseendet skulle herrarna säkert finna mig mycket litet lämpad att fullgöra en funktion.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andrén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andrén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 39.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagen om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän.

Ang. ubetalandet av krigsrisk ersättning till sjömän.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 26 i första kammaren av herr *Linderot* samt nr 61 i andra kammaren av herr *Senander* m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen den 15 december 1939 om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 26 och II: 61, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Linderot: Herr talman! Det svar, som första lagutskottet gett min motion i detta ärende, vill jag inte gärna låta klubbfastas utan några kommentarer. Därför tillåter jag mig också att dundra litet, för att använda den nya termen om dem, som tala högt här i kammaren. Jag skall inte dundra så länge, men jag vill bringa i erinran de förhållanden, som rådde, när denna lag antogs. Vad var det för förhållanden? Jo, man genomförde en hel del restriktiva lagstiftningsåtgärder under intryck av något slags känsla, att det bara gällde att kringskära allt slags frihet, så långt man överhuvud taget bara hann och kunde under urtima riksdagen. Bland annat fann man då, att man inte kunde ge sjöfolket frihet att använda sin egen intjänade avlöning, utan den skulle behållas under statens kontroll, till viss del ända upp till två år. Från utskottet anfördes då bl. a. genom herr Branting, att sjöfolket självt var så intresserat av en sådan lagstiftning, att riksdagen rimligtvis borde tillmötesgå detta sjöfolk, som självt ville ha en dylik lagstiftning. Jag tillät mig den gången bestrida herr Brantings uppgifter, som han påstod sig ha fått inom utskottet. Det visade sig ju sedan, att när denna lag började tillämpas, blev regeringen så överhopad av framställningar från sjöfolkshåll om dispens från dessa bestämmelser, att regeringen själv av administrativa skäl ansåg sig böra upphäva det väsentliga i lagen. Ty vad var det väsentliga? Jo det var 6 §, det var den vi egentligen stredo om, och det var där jag, såsom jag påstod, försökte strida på sjöfolkets sida emot lagstiftarna. Det gällde 6 § om innehållande av viss del av krigsrisk ersättningen upp till två år. Jag vann inte mer än en enda anhängare i kammaren. Det var herr Fritjof Ekman. Sedan gick det bara några korta veckor, tills regeringen själv måste upphäva det väsentliga i den lag, som riksdagen bifallit på regeringens eget förslag.

Nu erinrar första lagutskottet om det förhållandet, att vi under något slags psykos antogo en lag, som regeringen sedan inte själv kunde tillämpa. Detta anför nu första lagutskottet såsom ett skäl för att lagen skall bibehållas. Efter att ha erinrat om behandlingen vid urtima riksdagen av denna sak säger nämligen utskottet: »Riksdagen har sålunda helt nyligen tagit ställning till frågan om behovet och lämpligheten av en lag i ämnet, och utskottet har icke funnit anledning föreslå att lagen nu upphäves.» Jag förstår inte logiken i detta resonemang av utskottet. När en lag antas, som regeringen själv måste frångå i dess allra väsentligaste delar, så anför man såsom motivering för att lagen skall vara kvar, att den nyligen är antagen. Om en lag blivit nyligen antagen och man kommer underfund med att den är tokig, måste den alltså finnas kvar en viss tid, innan man kan avskaffa den. Jag vet inte, om utskottet vill upplysa om den lämpliga åldern på en lag, för att den skall kunna upphävas. Är det tio eller femtio år? Själva tanken, att en lag skall ha en lämplig ålder, innan den får upphävas, tycker jag är alldeles felaktig.

I sak har utskottet alltså inte kunnat bemöta de motiv, som legat till grund

Ang. utbetalandet av krigsrisk ersättning till sjömän. (Forts.)
 för min motion i detta ämne. I sak har regeringen redan praktiskt taget godkänt den ståndpunkt, som jag vid urtima riksdagen förfäktade i detta ärende. Då menar jag, att när det sakligt erkännes, att min ståndpunkt är riktig, skulle man väl också, då jag motionerar därom, ge de sakliga synpunkterna tillräckligt svängrum och yrka bifall till det förslag, jag har framfört i min motion.

Jag har velat göra dessa små kommentarer till själva ärendet. Jag uttalar min tillfredsställelse över att regeringen har korrigerat sig själv och riksdagen och givit det svenska sjöfolket den rättvisa, som man sannerligen inte gav, när denna lag genomfördes. Därför är det inte så förfärligt betydelsefullt, om riksdagen nu beslutar bifalla utskottets yrkande, ty i realiteten har ju sjöfolket genom regeringens försorg nu fått rättvisa.

Jag tycker emellertid, att den där principen, att man skall behålla en lag, därför att man en gång antagit den, är oriktig, och jag vidhåller mitt förslag i motionen, att denna lag avskaffas. Jag yrkar alltså bifall till den i ärendet väckta motionen.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag har inte uppfattat, att den viktigaste bestämmelsen i denna lag är den, som herr Linderot nu nämnde, nämligen spärrbestämmelsen, utan det viktigaste i denna lagstiftning är väl skyldigheten för företagaren att sätta in en stor del av krigsrisk ersättningen på postsparbanken och inte utbetala den till sjömännen i främmande hamn. Denna bestämmelse kvarstår alltså alltjämt, fastän Kungl. Maj:t inte längre begagnar sig av fullmakten att under en viss tid spärra en del av krigsrisk ersättningen, som är insatt på postsparbanksbok. Jag har läst i kammarens protokoll för i höstas, att herr Linderot talade om sjöfolkets huvudorganisation, Svenska sjöfolksförbundet. Jag vill nämna, att detta förbund, som gjort framställning om ändring även i första paragrafen av verkställighetskungörelsen, skrev till justitieministern så sent som den 9 mars 1940: »Vår erfarenhet under den tid lagen varit gällande har givit vid handen, att sjöfolkets missnöje i allmänhet ej riktar sig mot att krigsrisk ersättningen insättes på postsparbanken på sätt som kungl. kungörelsens § 1 föreskriver, men väl mot att sjömannen-ägaren berövas rätten att därifrån fritt få förfoga över hela det insatta beloppet.» Därför återkallar Svenska sjöfolksförbundet i denna skrivelse sin förut gjorda framställning om ändring av 1 § och vidhåller endast kravet på ändring av spärrningsbestämmelsen. Detta senare krav har bifallits av Kungl. Maj:t, såsom utskottet påpekar och såsom herr Linderot nämnde, men den omständigheten kan ju icke vara ett skäl att såsom motionären yrkat upphäva hela lagen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. proble-
met psykiatrin
och rättskip-
ningen.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om en ny, mänskligare syn på problemet psykiatrin och rättskipningen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 139, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* yrkat, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa,

Ang. problemet psykiatrien och rättskipningen. (Forts.)

1) om en ny mänskligare syn på problemen psykiatrien och rättskipningen och ett omgestaltande av den nuvarande apparaten till ett betjänande av de i strafflagens 5 kap. 6 § tydligt uttalade avsikter;

2) att utan avvaktan därå skyndsamt måtte framläggas förslag för riksdagen till sinnessjukhusnämndens avskaffande eller ombildning i sammansättning och befogenheter med direktiv till undvikande av godtycke; samt

3) om förslag till lag enligt vilken domstolarna förklarades, efter till även-tyrs infortrade psykiatriska utlåtanden, pliktiga att i varje fall självständigt bedöma ärendet och även höra civila vittnen, som ägde närmare kännedom om den person, som undersökningen avsett.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion, I: 139, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här föreligger en rad av fyra motioner av mig, som alla blivit blankt och själlöst avstyrkta av lagutskottet. Jag vill ogärna föreställa mig, att utskottet ansett vad som yrkats vara oriktigt. Ty det är det inte. Det är någonting som bör och således måste ske. Det har sina rötter i förlutna hederliga åskådningssätt inom svenska riksdagen och dess lagstiftningsarbete, då tiden var i sannare mening demokratisk, som inte stämma med den nya tidens mera ytliga utlevade sätt att se på dessa ting och den begreppsförvillelse, som enligt mina upplevelser gör sig för mycket gällande i vår tid. Jag kan emellertid inte underlåta att säga några avskedsord om var och en av dessa särdeles viktiga angelägenheter. Ty det är min plikt såsom det förfaller mig.

*

Den första frågan gäller problemet *psykiatrien och rättskipningen*, den senare, mitt gamla älskade domarkall, som nu skändas inom detta område. Jag har såsom domare inte kunnat annat än uppröras, högeligen uppröras, över att en sådan ordning kan få förekomma som här utvecklar sig och över att psykiatrici få utöva en rättskipning, utan att någonting göres däremot med allvar och kraft och framför allt fort.

När jag blev utsedd till borgmästare, var det första, som två äldre rådmän sade till mig: »Hör de Lindhagen, du skall se upp med psykiatrici, ty de äro ofta omöjliga.» Psykiatrien är ju inte någon vetenskap utan ett känslotänkande och ett frestande försök att göra vetenskap av det, som inte kan vara exakt vetenskap. Detta bevisas väl bäst av att jag under ett kvarts sekel på ömse sidor om mitt domarbord haft psykiatriker i strid med varandra allt efter som de varit partbeställda. Den ene har sagt: »Karlen är klok»; och den andre har sagt: »Karlen är galen.»

Man kan ju inte då säga, att en enstaka psykiatriker är någonting bergfast att lita till. Man vet ju, att går man till en annan, kan man få ett annat svar. Nyligen hjälpte jag privat en lärarinna, som påstods inte kunna behålla sin tjänst, därför att hon var inbunden. Nå, hon vände sig till åtskilliga psykiatriker. Hälften deklarerade, att hon var gemenligt klok, och den andra hälften trodde, att hon var övervägande vansinnig. Och så säger man, att psykiatrien är en vetenskap, som når ofelbara resultat! Den är ett famlande i själslivet, som man inte kan komma åt. Det är därför oerhört, att i vår tid alltmer och mer lämnas frihet åt en rättskipning, som är fullständigt kärlekslös. Jag talar av erfarenhet om de speciella fallen. Jag har inte bara utgått från allmänna grundsatser, utan jag har fått mina lärospån bakom kulisser.

Ang. problemet psykiatrien och rättskipningen. (Forts.)

Den där lärarinnan jag talade om räddades till sist av *professor Alfred Petrén*, som är en verklig psykiatriker, som vet vad han säger, tar kärleksfullt på saken, hellre friar än fäller och därför kommer till rimliga resultat.

Harald Malmberg, en originell civil tjänsteman under min tid i Stockholms förmyndarekammare, brukade säga: »Alla äro vi mer eller mindre tokiga, skillnaden är blott den att det märks mera på några än på andra».

Doktor Poul Bjerre har stått i strid med professor Kinberg. De ha olika uppfattningar om saken. Bjerre är också yrkesman på detta område fast med en särskild benämning, som jag nu inte erinrar mig. Det finns olika namn för forskningar i det för vetenskapen oätkomligaste av allt, en stackars liten människas, en s. k. psykopats själsliv. Han skrev: »Den traditionella läkareposen och *maktinställningen* måste bort. Vi måste se lidandet från patientens egen synpunkt och identifiera oss med honom. Det gäller att humanisera psykiatrien.»

Inledningsvis framställdes år 1937 av mig en ingående interpellation, när problemet kommit till ett uppseendeväckande stadium. Justitieministern kapitulerade i första kammaren inför problemet. Så följde min motion i ämnet 1938. Då svarade lagutskottet under Schlyters ordförandeskap, flärdöst och hopplöst, att det låg stor vikt uppå, att de här sakerna få bestås en utredning. Avslag alltså, man måste vänta på resultatet av den. 1939 kom jag igen och försökte turnera yrkandet på annat sätt. Utskottet svarade på samma sätt, att det vore av stor vikt, att det blir en utredning om dessa saker. Avslag alltså. Motionären sökte samtidigt stödja motionen med en beviljad interpellation till justitie- och socialministrarna. De båda statsråden kapitulerade i första kammaren inför interpellantens fråga.

Men utredningen har ännu inte kommit, och av den anledningen väckte jag nu 1940 åter den nu föreliggande motionen med tre yrkanden. Det går väl inte an, att man uppehåller sådana här angelägenheter och under tiden låter den ena individen efter den andra lida orätt eller gå under på grund av den långsamhet i utredningen, som äger rum här. En »expertutredning» för övrigt, som för dessa människor gäller omedelbar hjälp, ty för dem kan det gälla redan i dag eller i morgon.

Nu ha dessa uppskov vilat hos den så kallade strafflagsberedningen också under Schlyters ordförandeskap. Den har ett ofantligt program, ett kompendium av frågor. En sådan utredning kan ju svårligen komma ur fläcken. Det vill till en särskild »utredning» om varje större del av detta gigantiska spel om människöden. Från tjänstemän i justitiedepartementet har sagts mig, att den där strafflagsberedningen är en olycka, ty man får aldrig något ur händerna på den. Den har varit för överhopad, förmodar jag att det beror på. Och den här frågan, som beredningen också fått om hand, *kräver verkligen sin särskilda utredning, frigjord totalt från de övriga frågetecknen.*

*

Jag följer nu såsom ledtråd mina tre yrkanden i årets motion, som inte beröras i utskottets framställning om de till innehållet okända utredningar, som ägt rum. De tre yrkandena gå nämligen in på de praktiska sidorna i det stora problemet psykiatrien och rättskipningen. Det första yrkandet påkallar »*en ny mänskligare syn på problemen psykiatrien och rättskipningen och ett omgestaltande av den nuvarande apparaten till ett betjänande av de i strafflagens 5 kap. 6 § tydligt uttalade avsikter*».

I strafflagen står ju, att den som är skvatt galen men åtalas, han skall frikännas utan vidare, och den som är mindre tillräknelig skall få *ett lägre straff*. Det är nu denna senare bestämmelse, som i praktiken särskilt misshandlas.

Ang. problemet psykiatrien och rättskipningen. (Forts.)

Vid sidan av den allmänna lagen har det stiftats speciallagar, som lämna 5:6 strafflagen utan avseende och införa helt andra bestämmelser, som göra att de, som skulle dömas till lägre straff, psykopaterna nämligen, i en oerhörd utsträckning genom psykiatriens ingripande förklaras vara straffria och bli inburade på obestämd och okontrollerad tid — det s. k. bastilj-systemet — i stället för att få ett mindre straff och sedan gå ut med bevarad rättskapacitet och utan stämpeln över sig att ha varit på sinnessjukhus, vilket de också med rätta anse som den största olycka som drabbar dem. Ty när dessa människor sedan skola försöka slå sig fram, så gör det ju mindre om man bara säger att de en gång i det förflutna begått ett gemenligt brott, men får man höra att de setat på sinnessjukhus, så är det merendels förkyllt för dem.

Vilket ansvar har inte psykiatrien och departementaljuridiken för denna *industriella storproduktion av dessa så kallade straffria!* Även tidskriften *Sunt Förnuft* betonade en gång, att här måste bli någon rättelse.

De straffria äro olyckliga människor. I stället för att få sitt straff sättas de enligt de nya lagarna in till »förvaring». Det är ju väl, att lagarna äro så uppriktiga, att de kalla det förvaring, ty någon behandling, så att dessa människor kunna bli friska, ägnas dem inte alls. Jag kan det där, ty jag har så många exempel, som jag upplevat. Det är någonting alldeles oerhört, hur det går till.

Det är så många instanser, som var på sitt sätt, sin tillfälliga sammansättning och okontrollerade verksamhet, slumpa med människoöden. Domstolen är ju en instans. Den skickar lättvindigt den tillämnade straffrie till undersökning av olika lokala instanser, de här anstalterna på Långholmen med flera. Där skall det hållas studentexamen med dem för att uttröna hur pass kloka de äro eller inte äro. Jag har skildrat det i tidigare interpellationer, så att kammaren var alldeles mällös av uppmärksamhet, när man hörde, att sådant kunde passera. Detta är ett så långt kapitel, att jag inte kan gå in på det, utan jag bara konstaterar, att det gäller nu först och främst detta.

Så skall psykiatriska nämnden yttra sig, och den består bara av psykiatrici. Den skall förklara, om patienten är sjuk eller inte. När han sedan väl är förklarad för sjuk psykopat, sättes han in på de här förvaringsanstalterna.

Men då kommer *sinnessjuknämnden till och kan för sin del medgiva att psykopaten får utskrivas*. Här är jag inne på *motionens andra yrkande om sinnessjuknämndens avskaffande eller ombildning i sammansättning och befogenheter*. I denna grundfråga har ingen påbörjad och än mindre slutförd utredning ägt rum, enligt vad Alfred Petréen sagt mig.

Dessa människor ha att genomgå ett martyrium på många sätt. Det finns inga grundsatser som måste följas. Godtycket, maktens tillfälliga sinnelag, regerar efter gottfinnande. Men jag har nu varit i tillfälle, efter ordförandens och nämndens tillmötesgående, att få tillträde till ett par rättegångar inom sinnessjuknämnden, och det har för mig varit en god vägledning. Jag erhöll nämligen fullmakter av sådana här psykopater, som ville bli fria, komma ur sina förvaringsställen eller efter »frigivning på försök» under uppsikt av någon övervakare. De fingo ju mat och kläder, och så fingo de promenera också. Om de fly eller begå annan överträdelse bestraffas de av föreståndaren utan appell, på något sätt, såsom insättning i stormavdelningar på obestämda tider. Men de äro ju tagna i förvar såsom otillräkneliga mer eller mindre, och då skola de väl ej »bestraffas».

Som sagt har ett par tre gånger beviljats mig rätt att uppträda som rättegångsbiträde åt en sådan där patient eller dennes förmyndare, något som

Ang. problemet psykiatrien och rättskipningen. (Forts.)

lär ej ha tillåtits förut. Rätt till juridiskt biträde bör även här vara lag ej blott en nåd någon gång av sinnessjuknämnden. Det praktiseras på följande sätt i nämndens förhandlingar. Först upplästes den s. k. anamnesen, d. v. s. uttalandet av den läkare, som har verkställt den där »studentexamen» med patienten på Långholmen eller annat ställe. Detta är Guds ord, tydligen, om ej annan bevisning föreligger. Riksdagen har nyligen, det var 1939, på förslag av sina revisorer begärt Kungl. Maj:ts utredning av hur det kan komma sig, att vid undersökningarna på Långholmen endast 2 à 3 % av de undersökta ha förklarats friska, under det att på de andra undersökningstillställena cirka 25 procent förklarats friska. Riksdagen menade med andra ord: vilka justitiemord på en myckenhet människors själar ha där ägt rum. Meningen med riksdagens uttalande var väl, att regeringen också skulle försöka plocka fram alla oskyldigt bortdömda människor och således ge upprättelse på något sätt. Någon utredning om denna skrivelse i sina avsedda syften lär ej ha frestats allvarligt ännu.

Näst efter anamnesen uppläses för nämnden fängelseläkarens utlåtande. Han har också vanligen begagnat sitt övervägande av anamnesen. Och när dessa två läkare äro ense, vilket de såsom det uppgivits vanligast äro, då är patientens öde avgjort, och då finns det knappast möjlighet för patienten att få någon ändring i sitt »status quo». Sällan blir nämnden i tillfälle att göra patientens personliga bekantskap. Någon annan bevisning är ej i lagen tillämnad och står väl knappast till buds.

Det finns ju också så kallade lekmän insatta i nämnden. Men de undgå ej här som på så många andra ställen att väsentligen bli lekbollar åt den förenämnda psykiatriska sakkunskapen och dess vederlikar inom nämnden. Anamnesen och diarierna äro med medicinalstyrelsens frikostiga uttolkning av den nya grundlagens bestämmelser om förbud att utlämna offentliga handlingar sekretä för de flesta fall åtminstone.

Vid ett tredje och sista tillfälle, då jag hade fått fullmakt och löfte att få företräde inför nämnden, hände emellertid att ordföranden kom ut till mig och meddelade, att nämnden beslutat att inte vidare medge, att patienterna få ha ett juridiskt biträde, det har ej förut medgivits; sådana samtal mellan nämnden och ett biträde voro ock onödiga, och det ha vi då upphört att praktisera. Där ser man, hur fullkomligt rättslöst det går till. Sedan avkunnar denna nämnd ett utslag, och det finns som sagt ingen appell.

När nu sinnessjuknämnden beslutar att vissa av dessa människor skola få lösgivas under uppsikt, så har det nu bestämts, uppgavs det för mig, att ta till tiden ganska rundligt. Då tillsättes en övervakare, men inte hjälper man den friskrivne till något uppehälle. Dessa människor äro ju utblottade på medel och anseende. Men vad tjänar då utskrivningen till? Varför praktiseras den under sådana förhållanden? Det lönar sig ju inte att släppa ut patienterna, när de inte kunna skaffa sig något uppehälle. Då kunna de gärna sitta kvar på anstalten. Detta är också såsom medgivet ofta en medverkande orsak till avslag å frigivning.

Någon rätt till appell över nämndens i hemlig procedur uppnådda beslut finnes icke heller. Men friheten längtar ju alla människor efter i alla fall.

Detta var alltså mitt andra förslag, som gäller »sinnessjukhusnämndens avskaffande eller ombildning i sammansättning och befogenheter». Det är en lång historia. Den som vill studera den i detalj med exempel i hänvisas till mina motioner och interpellationer i ämnet på senare tid samt mina tidigare till trycket befordrade tre avhandlingar, belysta med prejudikat, som ingivits till justitieombudsmannen i anledning av angivelse från psykiatriska föreningen.

Ang. problemet psykiatrien och rättskipningen. (Forts.)

Motionens tredje yrkande gällde tillkomsten av en »lag, enligt vilken domstolarna förklaras, efter till äventyrs infordrade psykiatriska utlåtanden, pliktiga att i varje fall självständigt bedöma ärendet och även höra civila vittnen, som äga närmare kännedom om den person, som undersökningen avsetts».

Nu vet jag av erfarenhet, hur lätt särskilt yngre domare, när det begäres psykiatrisk undersökning, tycka, att det där är icke blott lagligen tillåtet utan ock ett förenklat överlämnande åt psykiatrien, det vill till sist säga medicinalstyrelsens psykiatriska nämnd, bestående uteslutande av psykiatrici, att diktera utslaget i det väsentliga. Och medicinalstyrelsen utser först vanligen bara en psykiatriker att fälla det förlösande ordet, vilket såsom ovan erinrats, blir ett lotteri. Och nämnden har i regel icke heller patienten personligen inför sig. Ett avgörande, som ej anstår en rättegångsordning att lägga till grund för ett till på köpet sekret domslut om andlig död för en sålunda isolerat, barrikaderat samt av Gud och människor i hjälplöshet övergivet människoöde.

En sista instans är visserligen *justitieombudsmannen*. Men han rör ej med sådana ärenden såsom ock bevisligen bestyrkts. Se ock min motion i år 1:174 om reform av justitie- och militieombudsmännens befattningar.

Professor Kinberg höll ett föredrag i de psykiatriska läkarnas organisation om att rådhusrätten vid förhör med psykiatrici ibland tvivlade på deras resultat och ville höra vad de menade med det och det och undrade om det kunde vara riktigt. Det kunde de inte tolerera, ty detta var vetenskap och fick inte ifrågasättas. Men vi domare sågo ju, hur de hade olika meningar i alla möjliga mål, och hur de stodo mitt emot varandra på var sin sida om domarbordet och tvistade. Det gjordes anmälan till justitieombudsmannen, och föredraget delades ut till riksdagsmännen och andra. Men då skrev rådhusrätten ett svar i tre delar, som också utdelades till riksdagsmännen och andra. Den gången sympatiserade riksdagsmännen med lekmannadomarnas uppfattning. Men det är nu glömt, vi stå inför en död punkt i problemet.

Tredje punkten syftar därför till, att domstolarna skola få lag på att de även inför ett psykiatriskt utlåtande äro skyldiga att i varje fall skaffa sig en självständig uppfattning och även höra civila vittnen ur patientens umgängeskrets. Det bedömes nästan bättre av personens ständiga umgänge. I tvist om testamentens giltighet få civila personer vittna, om testamentet var tillkommet »vid fullt och sunt förstånd och av fri vilja». Längre kommer man inte med de här frågorna, och därför äro de civila vittnena så avgörande. I ett av mig citerat fall gingo underrätterna av vörndnad för en psykiatrisk vetenskapsmans blott på papper grundade och ej ens beedigade utsaga emot alla civila vittnen i ett testamentsmål. Dessa vittnen förklarade, att det påtagligen inte var något kompetensfel med donatorn, och även underläkaren i orten hade förmenat detsamma. På grund av en professors avvikande utlåtande gingo underrätterna som sagt enhälligt emot dessa vittnen och förklarade testamentet ogiltigt. Men när målet kom till högsta domstolen förklarade den enhälligt, utan ny bevisning, att de enhälliga underdomstolarna hade orätt. Testator var klok. Detta blott ett exempel bland otaliga på vimmelkantigheten i problemet psykiatrien och rättskipningen.

Därför menar jag, att domstolarna behöva en lag, som ålägger dem att självständigt bedöma ärendet och höra civila vittnen. Nu säger man, och Schlyter plägar invända, att det ha domstolarna rättighet till och ibland begagna de sig av den. Men ibland och troligen oftast göra de det inte, utan böja sig bekvämligen helt för den vetenskapliga auktoriteten.

Nu har utskottet återigen omtalat, att saken ligger under en obekant utredning, på samma gång återigen erkänt, att en utredning är synnerligen be-

Ang. problemet psykiatrien och rättskipningen. (Forts.)

hövlig, och återigen sysslat endast med »förbrytare, vilka begått brott under inflytande av rubbad själsverksamhet». Den utredning, som skildras i utlåtandet, hänför sig inte till mina tre punkter, utan huvudsakligen till »förbrytare, vilka begått brott under inflytande av rubbad själsverksamhet». Det är inte bara sådana det är fråga om här, utan även en mängd andra personer än dem, som äro åtalade för förbrytelse.

Och denna strafflagberedning med sitt omfattande arbete i en mängd frågor har nu blivit så långvarig och dyr, att den omsider avskaffats. I stället har Schlyter förmodligen av de nu nuvarande för ifrågavarande problems grundvalar mindre intresserade utsetts som ensam beredning, ordförande och dik-tator med sekretariat och experter, som ställas till hans förfogande, d. v. s. av honom själv väljas.

Jag får nu aldrig bli expert, men varför kan jag inte få bli det, som kanske känner till sakens praktik bättre än Schlyter och hans experter. Men det hänger nu ihop med det här nya systemet. Förr kallades medlemmar i kommittéväsendet för »kommitterade». Men så uppfann någon på höjderna, att de hädanefter skulle kallas för »sakkunniga» även i för dem alldeles främmande angelägenheter. Meningen är då att de skola lära sig saken och med sitt goda förstånd vara behjälpliga att reformera något, som går igenom i riksdagen. Men då får man, begripligt nog, bland de inre cirklarna, akta sig för ett gående till grunden med problemet. Även en minoritetsrätt med en sådan sakkunnig inställning måste undvikas. I de gamla radikalare tiderna med namnet »kommitterade» kunde en grundlig och upplevad erfarenhet med dess vidare program lättare komma med en utredning. Men i den nya tiden med titeln sakkunnige, d. v. s. sakvilliga till skumplöjning bara, är ett sådant förhastande uteslutet.

Ja, herr talman, det här är en kort och ofullständig redogörelse om experter och sekreterare som, ställda till förfogande, slutligen skola föra fram ett förslag. Lagutskottet fortsätter i sin deflation med förespeglningar om något utsagt, som kanske en gång kommer. En mängd personer gå ärligen under på denna väntan. Det är icke alltid, som »intet är som väntans tider». Här om någon-sin fordras det blixtpulser i detta fundamentala kärleksvärv, som det här gäller och ingenting annat.

Jag yrkar, herr talman, med sådant förbehåll, bifall till motionen, och särskilt till det andra i praktiken för dagen mest kardinala och minst uppmärksammade yrkandet.

Överläggningen ansågs härmed slutad. Under densamma hade herr talman uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen, vilken nu yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om laga lapp-
riksdagar
vart fjärde
år m. m.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om laga lappriksdagar vart fjärde år samt om utvidgning av lapparnas självbestämmerätt.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagens första kammare av herr *Lindhagen* väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 137 och 138. Motionären hade hemställt, i motionen nr 137 att riksdagen ville

Om laga lappriksdagar vart fjärde år m. m. (Forts.)

hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till lag om laga lappriksdagar vart fjärde år med bidrag av allmänna medel för kostnaderna samt befogenhet att få inkallad även en understödd extra lappriksdag när påfallande behov föreläge samt i motionen nr 138 att riksdagen, med hänsyn icke minst till minoritetsproblemens aktualitet i dessa tider, ville hos Kungl. Maj:t begära sådana ändringar i lapplagstiftningen, att lapparna skulle äga att själva utse lappfogdar samt liksom svenskarna få utan särskild »lappadministration» reteras endast av rikets lagar och författningar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har varit vad lapparna kalla deras riksdagsman. Här är det fråga om ett minoritetsfolk, några som stå på sidan om allfarvägarna och som borde ägnas den uppmärksamhet som vederbör. De äro ett minoritetsfolk, och de falla då också under den utrikespolitiska ställningen, att de skola ha vissa självständiga rättigheter såsom minoritetsfolk. Det är det som lappfrågan går ut på.

Nu har ju här varit många utredningar om lapparnas rätt till renbete och om renmärken. Jag själv kom in i lappfrågan strax efter det jag blivit vald till riksdagsman genom uppdraget av en konservativ regering att i högsta domstolen föredra det stora förslag, den nya lapplagstiftning, som då låg före. Då blev jag i tillfälle att studera lappfrågan från grunden. Sedan vandrade jag som medlem av Norrlandskommittén i bygderna och kom även då i nära beröring med lapparna. Jag har väckt 16 lappmotioner, och de flesta, nästan alla, ha gått igenom, därför att riksdagens ledamöter haft medkänsla för detta ensamma, avsidet boende folk.

Utskottet gör nu en ganska utförlig översikt över det förflutna, och utskottet har till och med räknat upp röstetalen från 1920, då Schlyter i utskottet var med bland dem, som ägnade särskild uppmärksamhet åt den föreliggande lappmotionen.

Redogörelsen för den lappfråga, som just nu ligger på bordet, är inte fullständig. Det står, att Kungl. Maj:t anbefallde länsstyrelsen i Norrbotten den 30 maj 1930 att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning om vissa åtgärder, som behövde vidtagas med hänsyn till nya företeelser inom bland annat renarnas vandringar och vad därmed stod i sammanhang. Det var nu inte precis på det sättet, utan det var riksdagen, som på en motion av mig begärde hos Kungl. Maj:t det ifrågavarande övervägandet. Denna utredning har nu pågått i fem år.

Utskottet har emellertid glömt omnämna en motion 1920 av mig att regeringen borde sätta in även lappar i beredningar för lapplagstiftning. Det hade inte skett då. Och kan man tänka sig detta blev första och hitintills sista gången som riksdagen lagt sig i Kungl. Maj:ts utnämning av representanter i en kunglig kommitté. Riksdagen begärde nämligen, att i kommittén också insattes även lappar, vilket även skedde. Men när det gällde utredningen av år 1930, hade detta glömts och sedan underlåtits, trots att lapparna själva genom en nedrest deputation uppvaktade regeringen, med begäran bland annat om representationsrätt i kommittén. Deputationen mottogs högtidligen av statsministern och vissa statsråd, men några lappar i kommittén tillsattes icke.

Då motionerades av mig om en lappriksdag för att lapparna skulle få tillfälle att på detta sätt samfällt göra sina önskemål hörda om kommittéförslaget och även andra aktuella problem. Riksdagen biföll motionen. Sedan hölls i Arvidsjaur hösten 1937 den berömda lappriksdagen, som var en epok i lap-

Om laga lappriksdagar vart fjärde år m. m. (Forts.)
 parnas liv enligt vad de ansågo själva och där också för första gången ett statsråd var närvarande, nämligen Pehrsson-Bramstorp, som rest upp dit för att sätta sig in i lapparnas förhållanden, vilka han ju såsom skåning inte kände till. Han fick också, så vitt jag kunde finna, ett starkt intryck av att lapparna inte voro något avsigkommet folk utan ett folk med vakenhet och särpräglad intelligens. Han lärde sig också att de voro uppfyllda av lojalitet mot den svenska styrelsen, men utan krus. De visste vad de ville. Och det fick statsrådet också veta.

Nu föreligger således ett betänkande ifrån lappriksdagen, som väntar på riksdagens prövning. Det utlovades, att det skulle komma en proposition till riksdagen redan 1938, men det hanns inte med. Och så lovades det att den skulle komma 1939. Det hanns heller inte med. Och nu äro vi framme vid 1940 utan att löftet tagit någon form. Jag anhåller, att lapparna inte skola behöva vänta längre. De leva under svåra förhållanden. Deras jordbruksfråga och andra problem äro synnerligen aktuella. Lösningarna böra anständigtvis inte kunna uppskjutas längre.

Jag har här nu utbrutit två lappfrågor, som jag framlagt i mina motioner, och den ena av dem går alltså ut på att lapparna, såsom yrkats redan förut, skola få permanenta lappriksdagar vart fjärde år såsom en riksdag för deras räkning, helst de ju aldrig kunna vara med eller förmå något vid riksdagsval och få inte heller tillfälle att verka i landstingsmannavalen. Det är därför så mycket mer av behovet påkallat, att det så fort som möjligt ordnas för dem med permanenta lappriksdagar. Det har av myndigheterna icke ifrågasatts annat, än att det borde ordnas på detta sätt, men utskottet säger, att de i motionerna »framförda spörsmålen torde komma att behandlas» — ja, det är nog säkert att så kommer att ske, men det är förstas försiktigast att skriva »torde» — »vid den i utskottets redogörelse omnämnda, nu pågående utredningen angående lappväsendet, varvid givetvis vad som förekommit vid lapparnas senaste landsmöte kommer att ägnas vederbörligt beaktande». *Vederbörligt* beaktande blir det nog. Men det är ett *behörigt* beaktande, som det här bör vara fråga om.

Jag yrkar således, herr talman, i förväg bifall till motionen såsom en välbehörlig väckelse. Jag hoppas, att åtminstone dess väckande i någon mån har påskyndat den dröjande »utredningen». Denna är dock redan gjord av lappriksdagen i Arvidsjaur 1937. Det felar nu bara att genom dröjsmålen Sveriges majoritetsfolk anse sig böra ytterligare bordlägga lapparnas krav under åberopande av Europas krigshypnos såsom hinder för alla andliga värden att komma till sin rätt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om återställande av tidigare lag om koncession på högst 40 år för framdragande av kraftledning.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 136, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, beträffande lagen den 27 juni 1902 (nr 71) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, måtte för sin del besluta att återgå till den förut gällande koncessionstiden av högst 40 år.

Om koncessionstiden för framdragande av kraftledning. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Nu äro vi inne på motsättningarna mellan sekelskiftet och vår tid. Här är det sekelskiftet, som genom mig fullföljer sin talan.

I början av seklet, det var åren 1900 och 1902, krävdes av industrien, stödd av regeringspropositioner, att med äganderätt för evärdeliga tider få draga fram kraftledningar, mot en viss ersättning naturligtvis. Båda gångerna väckte jag motioner om en begränsad koncessionstid för varje gång.

År 1900 bifölls motionen enhälligt av andra kammaren, medan första kammaren anslöt sig till propositionen.

Året 1902 beslöt andra kammaren en koncessionstid på högst 30 år. Första kammaren kapitulerade men förordade 50 år som ett maximum. Genom sammanjämkning ansågs nödvändigt att gå med på andra kammarens bestämda uppfattning om en begränsad koncessionstid. Andra kammaren hävdade, att det kunde vara nog med 30 år. Resultatet blev, att man fastställde högsta koncessionstiden till 40 år, som sedan har gällt.

Vid 1938 års riksdag kom emellertid plötsligt en proposition om att dessa 40 år för vissa fall skulle kunna höjas till inte mindre än 60 år. Vid frågas behandling i riksdagen framhölls från regeringshåll, att denna höjning skedde av hänsyn till de stora bolagen, som kanske kunde behöva en längre koncessionstid än 40 år. Det fanns dock röster, som ville, att de 40 åren över lag skulle höjas till 60 år. Regeringens förslag segrade i båda kamrarna och blev lag. Dessförinnan inträffade, att ett stort bolag, Krängedeforsarnas bolag, uppförde en mycket stor anläggning och begärde att få koncession på den längsta tid, som då gällde, nämligen 40 år. Men vattenfallsstyrelsen med generaldirektör Malm i spetsen föreslog endast 25 år. Detta visat, att styrelsen ville förbehålla svenska folket möjlighet att draga erfarenheter av det förflutna och inte binda sig för så lång tid som 40 år. Hade förslaget i den proposition, som sedan framställdes, att i vissa fall höja koncessionstiden för de stora bolagen till 60 år, redan då varit lag, är jag övertygad om att också Krängedekoncessionen hade bestämts till 60 år, men nu stannade regeringen vid 40 år såsom det högst tillåtna. Den uppfattning, som sekelskiftet hade, att 40 år borde vara den längsta koncessionstiden, har väl icke förlorat något av sin betydelse i våra dagar. Det har i denna fråga inte tillkommit något nytt annat än att bolagsväldet börjar få större inflytande i riksdagen nu, än vad det hade på den tiden. Därför var då så mycket större anledning för mig att inte nöja mig med denna försämring av vad riksdagen genomdrev 1902. När folket nu allt mer behöver anstränga sina industriella möjligheter till avkastningar och tiden mörknar, tycker jag, att det är skäligt, att vi försöka hålla försörjningsmöjligheterna öppna och bereda staten möjlighet att till förnyad omprövning kunna upptaga frågan om att bevilja koncession på en kortare tid och således följa vattenfallsstyrelsens förslag i det avseendet.

Jag har nu såsom en sista påminnelse om sekelskiftets framsynta och demokratiska uppfattning velat föreslå, att landet bör återgå åtminstone till den förut gällande koncessionstiden, nämligen högst 40 år.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talman, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet endast yrkats, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt herr *Lindhagens* yrkande; och förklara-

Om koncessionstiden för framdragande av kraftledningar. (Forts.)
des den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. rätten till
inmutning
inom vissa
län.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om återställande av tidigare förbud för inmutningar å kronojord i de tre nordligaste länen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 135, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen måtte för sin del åter antaga de vid 1938 års riksdag upphävda författningarna angående förbud mot inmutningar av mineralier på kronojord i de tre nordligaste länen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anfört:

»Vid tillkomsten av den nya gruvlagen har den i förevarande motion upptagna frågan blivit föremål för närmare övervägande, varvid riksdagen avslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, att 1926 års lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län borde upphävas. Några nya omständigheter som skulle kunna inverka på bedömandet av denna fråga synas icke ha tillkommit. Utskottet får därför hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Lindhagen: Herr talman! Det förhåller sig på det sättet, att vid sekelskiftet var högermajoriteten i första kammaren i lika hög grad som vänstern i andra kammaren besjälad av intresset att bevara i statens ägo de naturrikedomar, som funnos i landet. Därför tog förstakammarhögern initiativet till att för de norrländska länen, där de största fyndigheterna funnos, med början i Norrbotten och fortsättning i Västerbotten och Jämtland, skulle bestämmas, att inmutningar inte finge företas av fyndigheter, som lågo på kronojord. Jag fick i uppdrag av initiativtagarna att väcka en motion därom samtidigt i andra kammaren. Det beslöts med pukor och trumpeter i bägge kamrarna, att sådana fyndigheter skulle bevaras i statens hand, så att det inte skulle utlämnas åt spekulationen att bryta malm och exportera den till utlandet så mycket som möjligt, utan att det skulle lämnas koncession på en sådan rättighet i varje fall.

År 1938 antogs emellertid en ny gruvlag, som hade utarbetats av Schlyter. Till vår överraskning föreslogs däri, att de ifrågavarande lagarna för Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län om förbud att utan särskilt tillstånd verkställa inmutningar på kronojord helt enkelt skulle strykas. Detta tycks ha varit obekant även för statsråd; det var ju också en mycket invecklad och speciell fråga. När jag talade om saken, rusade statsrådet Wigforss fram till mig och frågade: »Är det möjligt?» — »Ja, det är möjligt, ty det står i propositionen», svarade jag. Nå, saken gick ju inte att hindra, utan förbudet mot inmutningar i dessa län upphävdes år 1938 av »majoriteten», utan att den visste vad det egentligen var fråga om. Det anfördes dock oförbehållsamt, att fyndigheter därigenom lättare skulle kunna upptäckas och exploateras och folk skulle få intresse av att uppleta malmfyndigheter och exportera malm till utlandet såsom de enskilda upptäckarnas rov. Det skulle vara bra även någon tid för vår handelsbalans, kan jag tro.

Den gällande lagen överensstämmer med Gustav Vasas gamla princip om den s. k. regalrätten, som tog sig uttryck i denna förbudslagstiftning på initiativ av den mycket konservativa högern i första kammaren vid sekelskiftet, förkastades således även av vänstern år 1938 i strid tillika mot det socialde-

Ang. rätten till inmutning inom vissa län. (Forts.)

mokratiska jordprogrammet. Jag har ansett, att nu, när man bör tillvarataga alla våra fyndigheter och ha litet hand över dem och då det är onödigt att exportera järnmalm till England och Tyskland för att de av svensk järnmalm skola kunna bygga krigsfartyg, som torpedera våra egna handelsfartyg o. s. v., bör man se till, att svenska statens tillhörigheter användas endast för fredliga ändamål eller för upprustning i småstater, något som jag motionerade om i går. Den synpunkten är ett ytterligare givakt i denna fråga.

Jag tror således, att vi, som vid sekelskiftet fattade det nämnda enhälliga beslutet i riksdagen, fortfarande ha rätt och plikt att påminna nutiden om att släktjobberiet med våra malmer är lika, ja än mer otidsenligt nu än det ansågs vara, då denna framsynta lag kom till stånd.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om aktiebolag;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes; samt

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr förste vice talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 197—199 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Herlitz* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälde andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 131, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet att avverka ved till avsalu, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande utskottets utlåtande nr 13 fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 133, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, i vad densamma avser förslag till lag med visst tillägg till lagen den 28 september 1928 (nr 377) om skogsaccis.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställanden i betänkande nr 15 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.27 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 12 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr **talmannen** yttrade: Sedan vi sist voro samlade, har meddelande ingått om att ledamoten av denna kammare yrkesunderinspektör G. A. Strömberg i Karlstad avlidit. Det är med sorg och vemod, som detta budskap mottages, och därtill överraskande att denna kraftgestalt så tidigt fått giva vika. Vår nu avlidne kamrat, som bevistade sin 28:e riksdag, var en sina ideal trofast man, som med sitt goda omdöme samvetsgrant deltog i handläggningen av de uppdrag, som i stor utsträckning blivit honom anförtrodda.

Vi tacka den gedigne och gode kamraten samt lysa frid över hans ljusa minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Justerades protokollen för den 6 och den 9 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes; samt

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggstull å druv- och stärkelsesocker m. m.;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1940—30 september 1941; samt

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1941 i anledning av folkräkningen den 31 december 1940.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 197, angående anställning å civilanställningsstat under budgetåret 1940/41 för visst fast anställt manskap vid försvarsväsendet;
nr 198, angående befrielse för förre reservofficersaspiranten A. O. Lidholm från viss ersättningsskyldighet; samt
nr 199, angående gäldande av vissa haverikostnader.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Herlitz* m. fl. väckta motionen, nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

Anmäldes och bordlades andra lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, samt till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1925 (nr 183) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare), dels ock motioner i ämnet m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utrymningshjälp, m. m.; samt

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.06 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
